

42/2001

PÄIVÄKOTIEN USKONTOKASVATUS LAHDESSA
Lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien kasvattajien
käsitykset ja käytänteet

Miia Hakala

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos

Kevät 2001

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	MITÄ ON USKONTOKASVATUS?	7
3	USKONTOKASVATUKSEN TAVOITTEET JA TOIMINTATAVAT	12
4	VIERAAT KULTTUURIT USKONTOKASVATUKSESSA	25
5	USKONTOKASVATUKSEN YHTEISTYÖTAHOT	28
	5.1 Yhteistyö seurakunnan kanssa	28
	5.2 Yhteistyö vanhempien kanssa	30
	5.3 Yhteistyö työyhteisössä	31
6	LASTENTARHANOPETTAJAN KOULUTUS JA USKONTOKASVATTAJANA TOIMIMINEN	33
7	TUTKIMUSONGELMAT	36
8	TUTKIMUKSEN TEKEMINEN	37
	8.1 Kyselylomake	37
	8.2 Tutkimuksen kohdejoukko ja kyselyn suorittaminen	39
	8.3 Aineiston käsittely ja analysointi	39
	8.4 Tulosten luotettavuus	40
9	LAHDEN PÄIVÄKOTIEN USKONTOKASVATUS	44
	9.1 Uskontokasvatuksen määritelmä, tärkeys ja toimintatavat	46
	9.2 Eettinen ja arvokasvatus osana uskontokasvatusta	54

9.3	Tavoitteet uskontokasvatuksessa	57
9.4	Uskontokasvatus ja vieraat kulttuurit sekä uskonnot	60
9.5	Yhteistyö uskontokasvatuksessa	63
9.6	Antaako kasvattajien koulutus tiedot ja valmiudet uskontokasvattajana toimimiseen?	73
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	78
	Lähteet	91
	Liitteet	93

Tiivistelmä

Hakala, Miia Marika. Päiväkotien uskontokasvatus Lahdessa. Lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien kasvattajien käsitykset ja käytänteet. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatuksen laitos, 2001. 104 s. Julkaisematon.

Tämän tutkimuksen taustalla on oma kiinnostukseni päiväkodissa toteutettavaa uskontokasvatusta kohtaan. Toistaiseksi aihetta on tutkittu vain vähän Suomessa ja ulkomailla. Työn teoreettisessa viitekehyksessä keskitytään uskontokasvatuksen toimintatapoihin ja tavoitteisiin, vieraisiin kulttuureihin ja uskontoihin, uskontokasvatuksen yhteistyötahoihin ja kasvattajien koulutukseen. Vertailupohjana on paikoin käytetty eettistä kasvatusta.

Tutkimuksessa haluttiin kartoittaa, mitä uskontokasvatus on, millainen merkitys on vierailuilla kulttuureilla ja uskonnoilla päivähoiton uskontokasvatukselle, mikä osuus eettisellä ja arvokasvatuksella on uskontokasvatuksessa, toimivatko valtakunnalliset uskontokasvatuksen tavoitteet toiminnan perustana, millaista yhteistyötä toteutetaan päiväkodin uskontokasvatuksessa ja millaiset tiedot ja valmiudet lastentarhanopettajien koulutus on antanut uskontokasvattajana toimimiseen.

Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeella. Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva kartoitus. Kyselyt lähetettiin 45 päiväkotiin siten, että kuhunkin niistä lähetettiin kaksi lomaketta. Vastanneita oli 54 (n=90), joten vastausprosentiksi tuli 60. Vastanneet olivat kahta lukuun ottamatta naisia ja vastaajia oli eniten 25-44-vuotiaissa. Mitä vanhempi vastaaja oli, sitä tärkeämpänä uskontokasvatusta pidettiin.

Etiikka ja moraalit nousivat vastauksissa uskontokasvatukseen kuuluviksi alueiksi. Kasvattajat kertoivat käyttävänsä keskimäärin 3,5 toimintatapaa toteuttaessaan uskontokasvatusta. Käytetyistä toimintatavoista suosituin oli musiikki eri muodoissaan. Noin puolet kasvattajista kertoi varhaiskasvatuksen valtakunnallisten ja henkilökohtaisten uskontokasvatuksen tavoitteiden olevan yhteneväiset tai lähellä toisiaan.

Neljäsosalla vastaajista oli vieraiden kulttuureiden ja uskontojen lapsia ryhmässään. Seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö koettiin tärkeäksi, samoin myös lasten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. 80 prosenttia kasvattajista kertoi keskustelevänsä uskontokasvatusta koskevista asioista työtovereiden kanssa. Kaksi kolmasosaa vastaajista oli tyytymättömiä saamaansa koulutukseen. Lisä-

koulutusta haluttiin, koulutuksen sisältövaatimukset vaihtelivat perustiedoista käytännön sovelluksiin.

Avainsanat: päiväkotii, uskontokasvatus ja uskonnollinen kasvatus

1 JOHDANTO

Kiinnostuin uskontokasvatuksesta ollessani työelämässä 1996-1997. Sain tähän aihepiiriin työkokemusta sekä seurakunnan päiväkerhosta että kunnallisesta päiväkodista. Seurakunnan päiväkerhotyön perustana on uskontokasvatus. Koin tässä ympäristössä olevani täysin hyväksytty ja omassa työssäni sain myös käsitellä uskontoon liittyviä asioita. Päiväkodissa kokemukseni olivat hieman toisenlaiset. Päiväkodin työntekijät eivät juuri käsitelleet uskontoon liittyviä asioita. Jouluna mainittiin, että joulua vietetään kristillisen perinteen mukaan Jeesuksen syntymäjuhlan ja luettiin joulu-evankeliumi. Muuten uskontokasvatus oli seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön varassa.

Lapset kyselivät aika vähän uskontoon liittyvistä asioista. Kysymykset liittyivät yleensä seurakunnan kanssa tehtyyn yhteistyöhön. Esimerkiksi pääsiäisvaelluksen jälkeen eräs poika kysyi minulta, onko kaulallani riippuva risti Jeesuksen risti. Yhteistyö seurakunnan kanssa toi lapsille kristillistä uskontokasvatusta erilaisten yhteistyömuotojen kautta. Tällaisia olivat esimerkiksi Nooan arkki-kuvaelmaan tutustuminen, kevätkirkossa käynti ja pääsiäisvaellukseen osallistuminen.

Päiväkodista oltiin aktiivisesti yhteydessä seurakuntaan. Seurakunnan työntekijät kävivät silloin tällöin vieraisilla päiväkodissa ja meidät kutsuttiin eri tapahtumiin seurakuntatalolle. Seurakunnan ja päiväkodin välinen yhteistyö oli myös yksi kiinnostukseni kohteista. Uskontokasvatukseen olisi tullut muutoksia, jopa suuriakin, jos lasten joukossa olisi ollut esimerkiksi maahanmuuttajalapsia. He olisivat omien kulttuuriensa kautta asettaneet haasteita uskontokasvatuksen toteutukselle esimerkiksi koskien sen sisältöjä ja sitä, miten uskontokasvatusta toteutetaan. Minua kiinnostivat ne toimintatavat, joita lastentarhanopettajat käyttävät uskontokasvatuksessa. Lisäksi halusin selvittää,

kokevatko lastentarhanopettajat koulutuksensa antaneen riittävästi ”eväitä” kyseessä oleville aihealueille. Käyttävätkö kasvattajat erilaisia toimintamalleja työssään, esimerkiksi työnjakoa, kun kyseessä on uskontokasvatus?

Koen tärkeäksi omien työtapojen tutkimisen. Tämä on osasy siihen, miksi haluan juuri lastentarhanopettajien toimissa olevien kasvattajien pysähtyvän hetkeksi miettimään niitä toimintamalleja, joita he päivittäin käyttävät. Jotta voi kehittää omaa työtään, on tarpeen silloin tällöin pysähtyä tarkastelemaan käyttämiään työtapoja. Voisinko muuttaa, parantaa tai poistaa joitakin käytössä olevia toimintatapoja ?

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä osa kasvattajan työtä. Miten lastentarhanopettajat keskustelivat päiväkodin käytänteistä koskien uskontokasvatusta ja kuinka he huomioivat vanhempien toiveet ja tarpeet? Miten lastentarhanopettajat suhtautuivat ajatukseen kristillisen perinteen siirtämisestä lapsille?

1970-80-luvun taitteessa laaditut päivähoiton kasvatustavoitteet ovat vieläkin päiväkotitoiminnan perusta. Mielestäni tämän päivän päiväkotien arki on kohdannut suuria haasteita esimerkiksi vieraiden kulttuurien osalta, jotka asettavat päivähoiton kasvatustavoitteille kysymyksiä. Ketä 1970-80-luvun taitteessa laaditut tavoitteet palvelevat tänä päivänä? Olisiko syytä tarkastaa esimerkiksi uskontokasvatuksen osalta asetettuja tavoitteita?

Lisäksi minua kiinnosti, kuinka kasvattajat kokivat vieraiden kulttuureiden ja uskontojen edustajat osana lapsiryhmäänsä. Miten vieraasta kulttuurista tuleva lapsi huomioitiin uskontokasvatuksessa ja muuttuiko päiväkodin uskontokasvatus hänen myötänsä? Kuinka suuri osuus eettisellä ja arvokasvatuksella oli päiväkotien uskontokasvatuksessa? Liittyivätkö vieraat kulttuurit ja uskonnot eettisen ja arvokasvatuksen määrään?

Omien intressien ja lukemani kirjallisuuden pohjalta valitsin kuusi teemaa, joiden kautta selvittelin uskontokasvatuksen haasteita. Nämä teemat olivat uskontokasvatuksen toimintatavat, eettinen ja arvokasvatus, uskontokasvatuksen tavoitteet, vieraat kulttuurit, uskontokasvatuksen yhteistyötahot ja kasvattajien koulutus. Näitä kaikkia tarkastelin juuri niiden uskontokasvatukselle tuomien haasteiden kautta. Tutkimusaineiston keräsin kyselylomakkeiden avulla, jotka osoitin päiväkotien lastentarhanopettajien tehtävissä toimiville henkilöille. Koen, että lastentarhanopettajien tai vastaavien

kasvattajien on syytä pysähtyä hetkeksi miettimään omalta osaltaan uskontokasvatuksen asemaa, sisältöä ja toteutusta tässä yhä monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa.

2 MITÄ USKONTOKASVATUS ON?

Tutkimuksessani keskeisiä käsitteitä ovat uskontokasvatus ja uskonnollinen kasvatus, eettinen kasvatus, vieraat kulttuurit ja yhteistyö. Tulkintani mukaan uskontokasvatus ja uskonnollinen kasvatus ovat eri asioita. Uskonnollinen kasvatus ei ole tarkoin rajattua, tunnustuksellista, vaan se on laaja ja sisältää kaikkia elementtejä, jotka liitetään uskontoon ja uskonnollisuuteen. Uskonnollinen kasvatus on avoin myös toisille uskonnoille ja niiden teemoille. Uskontokasvatus on taas tarkoin rajattua, tunnustuksellista ja se pohjautuu johonkin tiettyyn uskontoon eikä se anna ehkä niin paljoa liikkumavaraa muihin uskontoihin päin. Kuitenkin tässä työssä näen uskontokasvatuksen muut uskonnot huomioonottavana, laajana ja monia elementtejä sisältävänä kasvatuksen osa-alueena. Kirjallisuudessa ja alan tutkimuksissa nämä käsitteet esiintyvät samaa tarkoittavina, rinnakkaisina ja siksi niitä molempia käytetään myös tutkimuksessani. Varhaiskasvatuksen tavoitteet on laadittu uskonnolliseen kasvatukseen, siksi on perusteltua käyttää molempia käsitteitä. Hyväksyn uskonnollisen ja uskontokasvatuksen tutkimuksessani synonyymeina, vaikkakin ne mielestäni sisältävät osin eri asioita.

Uskonto on sekä eettisiä arvoja selittävä sosiaalinen instituutio, että osa yksilön elämää ja käyttäytymistä. Uskonto vaikuttaa voimakkaasti ihmisten ajatteluun, arvoihin ja elämäntapoihin. Yhteiskunnallisesta maallistumiskehityksestä huolimatta elämme edelleen vahvasti uskonnollisia arvoja ja tapoja välittävässä kulttuurissa. Uskonnollisella opilla tarkoitetaan erilaisten kirkkokuntien ja muiden uskonnollisten ryhmien käsityksiä, määrittelyjä ja tulkintoja uskonnolliseen ajatteluun ja kokemukseen liittyvän todellisuuden luonteesta. Suomessa näistä tärkein on luonnollisesti evankelisluterilainen kirkko. Uskonnollinen oppi edustaa idealistista käsitystä maailmasta. Uskonnollisuus ilmenee muun muassa osallistumisena uskonnollisen ryhmän toimintaan. Toiminnan tyypillisiä muotoja ovat kirkossa tai hartaustilaisuuksissa käyminen ja muihin kirkollisiin toimituksiin osallistuminen. (Uskonto ja terveys 1990, 5-7). Uskonnollisuus näkyy sekä elämäntavassa että niissä ar-

voissa, joita ihmisillä on erilaisista elämäntavoista ja toimenpiteistä (Uskonto ja terveys 1990, 56, Seurakunta ja päivähoito 1982, 30).

Uskonto sisältää näkökulmia elämään, joita ei voida todistaa ja jotka käsittelevät sitoutumista uskoon, joka on tietystä näkökulmasta katsottuna totta. Uskonto voidaan määritellä ainakin kahdella tavalla, eksklusiivisella ja inklusiivisella tavalla. Eksklusiivinen tapa tarkoittaa, että usko esittää vaatimuksen tietyistä asioista, tavallisimmin ylikuonnollisen, Jumalan, olemassaoloon uskomisen vaatimuksen. Tätä käsitystä edustaa kristinusko, hindulaisuus ja islamilaisuus. Inklusiivinen tapa tarkoittaa, että mikä tahansa uskomusjärjestelmä hyväksytään ilman erityisvaatimuksia esimerkkinä marxismi, humanismi, buddhalaisuus. (Calvert ja Calvert 1992, 216).

Uskontokasvatusta on määritelty usealla eri tavalla. Omaa tutkimustani parhaiten palvelee Jyrki Lampisen tutkimukseen osallistuneiden kasvattajien laatimat määritelmät. Lampinen (1991) on tehnyt kuvailevan kartoituksen eettisen ja uskonnollisen kasvatuksen toteutumisesta päiväkodissa lastentarhanopettajien arvioimana. Tutkimukseen osallistuneita kasvattajia pyydettiin määrittelemään sekä eettinen että uskonnollinen kasvatus. Tulosten mukaan määriteltiin normatiivisesti uskonnollinen kasvatus: sen tulee olla perheen vakaumusta tukevaa ja lapsen elämäntavasta rakentavaa kasvatusta. Sen tulee välittää turvallisuutta ja läheisyyttä lapsille sekä antaa vastauksia lasten esittämiin kysymyksiin. Uskonnollisessa kasvatuksessa välittyy suurimpiin kirkkopyhiin liittyvä perinteinen uskonnollinen sanoma. Lapsen tulisi oppia uskonnollisen kasvatuksen kautta suvaitsevaisuutta, kunnioitusta ja rakkautta toisia ihmisiä ja luontoa kohtaan. (Lampinen 1991, 42-43.)

Vermasvuori (1987) on lähtenyt liikkeelle uskontokasvatuksen määrittelyssä tekemällä eron uskonnon yksilö- ja yhteisötasolla. Jos uskonnosta puhutaan yksilön kannalta, tarkoitetaan hänen suhdettaan jumaluuteen tai tuonpuoleisuuteen sekä sitä ilmentäviä käyttäytymistapoja, käsityksiä, asenteita, normeja ja arvoja. Jos uskontoa tarkastellaan yhteisön näkökulmasta, korostetaan yleensä uskonnon ilmenemismuotoja, rakennetta ja toiminnallisia piirteitä, kuten esimerkiksi riittejä (uskonnollisia toimituksia, ”menoja”), normeja, arvoja, hierarkiaa, ryhmädynamiikkaa ja itsetulkintaa (Vermasvuori 1987, 9.)

Kasvatuksesta puhuttaessa näkökulma voi niin ikään vaihdella yhteisöllisestä yksilölliseen ja jälkimmäisessäkin vielä kasvattajan ja kasvatettavan välillä. Kasvattajan kannalta voidaan puhua sosiaalistamisesta, kasvattamisesta tai opettamisesta ja kasvatettavan kannalta vastaavasti sosiaalistumisesta, kasvamisesta tai oppimisesta. Uskonto on sitä harjoittavassa yhteisössä tärkeä osa kulttuuria.

Se muodostaa pohjan yhteisön tulkinalle omasta olemuksestaan tarjoamalla vastauksia olemassaolon perustaviin kysymyksiin: mistä olemme tulleet, keitä ja miksi olemme sekä mihin menemme. Uskontokasvatus on perusluonteeltaan uskonnollisen perinteen välittämistä sukupolvelta toiselle. Määrittely edellyttää, että uskontokasvatus on tarkoituksellista ja tavoitteellista toimintaa. Uskontokasvatus voi olla normatiivista eli ohjeellista tai objektiivista eli sitoutumatonta sekä kasvattamista uskontoon ja uskonnon avulla (Vermasvuori 1987, 9-11.)

Uskontokasvatuksessa aikuisella on tärkeä rooli. Koska lapsen uskonnollinen kehitys tapahtuu merkittävästi aikuisten välityksellä ja aikuisten vaikuttamana, tätä yhteyttä on syytä vahvistaa. Se voi tapahtua liittymällä siihen kokemusmaailmaan, joka on yhteinen sekä lapselle että aikuiselle. Tällöin on kysymys suomalaisen kulttuuriperinteen siirtämisestä, elämisestä ja muokkaamisesta (Seurakunta ja päivähoito 1982, 29.)

Eettinen kasvatus kulkee uskonnollisen kasvatuksen kanssa tiiviisti yhdessä. Näiden pohjalta ihmisen on mahdollista muodostaa oma arvojärjestelmä, jonka pohjalta päivittäisen elämän valintoja tehdään. Lampisen (1991, 40) tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat määrittivät eettisen kasvatuksen lapsen elämäkatsomusta tukevaksi kasvatukseksi, joka on aikuisuuden perusta. Lapsen olisi heidän mukaansa opittava hyvät tavat, erottamaan oikea ja väärä, ottamaan huomioon toiset ihmiset sekä hyväksymään ja kunnioittamaan erilaisuutta, esimerkiksi vammaisuutta ja erilaisia elämäkatsomuksia. Eettinen kasvatus on kasvamista ihmisyyteen arkipäivän tilanteissa. Eettisen kasvatuksen kautta syntyy rakkaus ja vastuu ympäristöä, ihmistä ja luontoa kohtaan.

Jokaisella ihmisellä on niin sanottu luonnollinen moraalitaju, jonkinasteinen käsitys hyvästä ja pahasta riippumatta siitä, mihin ihminen uskoo tai ei usko. Luonnostaan ihminen tietää, että hyvää tulee edistää ja pahaa välttää. Järki välittää tietoa hyvästä ja pahasta, ja usko motivoi hyvän toteuttamiseen. Eroavaisuuksia eri kirkkojen eettisessä ilmapiirissä aiheuttavat muun muassa raamatuntulkintaerot sekä järjen ja Raamatun ohjeiden väliset ristiriitaisuudet. Etiikka perustuu toisaalta Jumalan käskyjen noudattamiseen. Toisaalta on käytettävä järkeä ja etsittävä omilla kyvyillä ratkaisuja, jotka johtavat hyvään, Jumalan tahtomaan päämäärään. (Nurmi 1994, 20.)

Vieraat kulttuurit ovat yksi keskeinen teema tutkimuksessani. Kulttuuri on hyvin laaja käsite. Lyhyesti määriteltynä voidaan kuitenkin sanoa, että kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia niitä asioita, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet historiansa aikana tekemään, arvostamaan, joihin he ovat oppineet

uskomaan ja joista he ovat oppineet nauttimaan. Kulttuuri on tapa ajatella, tuntea ja reagoida. Tämä tapa on opittu ja se siirretään seuraaville sukupolville lähinnä symbolien muodossa. Nämä symbolit ovat ihmisryhmille tunnusmerkillisiä saavutuksia, jotka konkretisoituvat muun muassa ihmiskäden töinä. Kulttuurin olennainen osa koostuu kuitenkin perinteisistä mielipiteistä ja ajatuksista ja erityisesti niihin liittyvistä asioista. Kulttuuria on tiettyyn yhteiskuntaan tai yhteisöön kuuluvien ihmisten elämäntapa. Kulttuuria on se monisäikeinen kokonaisuus, joka koostuu niistä tiedoista, uskomuksista, moraalikäsitteistä, laeista, tavoista ja tottumuksista, joita ihminen yhteisönsä jäsenenä on omaksunut. (Alitolppa-Niitamo 1995, 18).

Yleensä kulttuuri tarkoittaa kaikkea sitä, mikä ei itsestään nouse luonnosta, vaan on ihmisten aikaansaamaa. Yhteistä eri kulttuureille on, että mallit, normit ja arvot ovat lyöneet leimansa kuhunkin yhteisöön. (Asp 1994, 65-66). Kulttuuri kulkee ihmisen mukana, joskus tiedostettuna, joskus tiedostamattomana. Kulttuurin ehkäpä tärkeimmät osat ovat uskonto ja perinteet. Päiväkodin lapsista jokaisella on oma kulttuurinen taustansa ja se vaikuttaa lapsen eri toimintoihin ja valintoihin. Vierailta kulttuureilla tarkoitan tutkimuksessani perinteiselle suomalaiselle kulttuurille vieraita kulttuureja esimerkiksi islamilainen kulttuuri tai erilaiset uskonnolliset ryhmittymät.

Rexin (1985, 4-6) mukaan monikulttuurinen yhteiskunta jakautuu kahteen eri alueeseen: julkiseen sekä yksityiseen ja yhteisölliseen alueeseen. Julkisen elämän alueella jaetaan yhteiset arvot, yksityisellä ja yhteisöllisellä tasolla toimivat kunkin etnisen ryhmän omat arvot. Tasa-arvokysymykset kuuluvat julkiselle alueelle, kun taas kulttuurinen moninaisuus jätetään osaksi yksityistä ja yhteisöllistä aluetta.

Tutkimuksessani yksi keskeinen käsite on yhteistyö. Yhteistyö on erittäin tärkeää jokaisella kasvatuksen osa-alueella. Uskontokasvatuksen alueella tehtävälle yhteistyölle on ominaista, että silloin liikutaan ihmiselämän peruskysymysten parissa. Näitä ovat esimerkiksi elämään ja kuolemaan liittyvät kysymykset. Yhteistyön olen rajannut kolmeen tärkeimpään tahoon: lasten vanhempiin, työyhteisöön ja seurakuntaan. Näiden kolmen tahon avulla on mahdollista, että päiväkodin uskontokasvatus tulee tutuksi sekä lapselle että kaikille kasvattajille. Tieto tavoitteista ja toimintatavoista estää väärinkäsityksiä esimerkiksi vanhempien ja päiväkodin kasvattajien välillä.

3 USKONTOKASVATUKSEN TAVOITTEET JA TOIMINTATAVAT

Viime vuosisadan loppupuolella alkaneelle lastentarhakasvatukselle alettiin luoda yhtenäisiä sää-döksiä ja asiakirjoja vasta 1970-luvulla. Vuonna 1973 säädettiin laki ja asetus lasten päivähoidosta, mikä määritteli kasvatustyön ulkoiset vaatimukset. Se jäsensi ja yhtenäisti toimintaa siten, että kaikki päivähoito tuli lain piiriin. Lastentarhat ja seimet saivat yhtenäiseksi nimekseen päiväkoti, ja kodeissa annettavaa, valvottua päivähoitoa alettiin kutsua perhepäivähoidoksi (Malkavaara 1983, 1.)

Päivähoidon perustana oleva laki määrittelee kasvatusalueet seuraavasti:

”Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä mo-nipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Lapsen iän ja yksi-löllisten tarpeiden mukaisesti päivähoidon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosi-aalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnolli-sen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta.”

Päivähoidon laadullinen kehittäminen valtakunnallisella tasolla alkoi yhteisten kasvatustavoitteiden määrittelyllä. Sosiaaliohallitus asetti 17.4.1974 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus päivä-hoidon kasvatus- ja toimintatavoitteiksi. Alustavan muistion kasvatustavoitteistossa uskontokasva-tus ei näy, koska se ei ole omana tavoite- ja sisältöalueenaan vaan on sisällytetty eettiseen kasvatuk-seen. Lähtökohdaksi esitettiin uskonnonvapauslaki, joka takaa lapsen vanhemmille tai huoltajille

oikeuden päättää lapsen uskontokasvatuksesta. Uskontokasvatuksen luonteesta muistiossa ehdotettiin, että uskontoon liittyviä asioita tulee käsitellä siltä osin, kuin ne kuuluvat lapsen arkipäivään. Lasten näitä asioita koskeviin kysymyksiin tulee vastata tavalla, joka ottaa huomioon lasten ajattelun konkreettisuuden ja ilmiöiden tieteelliseen tutkimukseen perustuvat selitykset. Varsinaisia uskontokasvatuksen tavoitteita ei muistiossa näiden periaatteiden pohjalta yritetty hahmotella (Malkavaara 1983, 20-21.)

Päivähoidon kasvatustavoitteita koskevan alustavan muistion valmistanut työryhmä lähetti muistion laajalle lausuntokierrokselle, koska valtakunnallisten kasvatustavoitteiden määrittelyä ei haluttu jättää yksinomaan työryhmän harteille. Eettisen kasvatuksen osa-alue sai suurta huomiota, erityisesti uskontokasvatuksen osalta. Lausunnon antajista (134) 40 prosenttia otti kantaa muistion tapaan käsitellä uskontokasvatusta. Kannanotoista melkein 70 prosentissa vaadittiin uskontokasvatuksen aseman parantamista (Malkavaara 1983, 30-34.) Osaksi näistä kannanotoista johtuen päivähoiton uskontokasvatukselle katsottiin tarpeelliseksi laatia omat kasvatustavoitteet. Kirkon kasvatusasiain keskus laatikin ne vuonna 1976. Kirkon kasvatusasiain keskuksen yleistavoite on seuraava:

”Päivähoidon uskontokasvatuksen tavoitteena on kodin uskonnolliseen ja eettiseen kasvatukseen liittyen, että lapsi saa valmiuksia, jotka auttavat häntä kohtaamaan uskonnollisen elämän ilmiöitä ympäristössään, ja antaa virikkeitä omalle uskonnolliselle ja eettiselle kehitykselleen sekä elämänkatsomuksen muodostumiselle.”

Kirkon kasvatusasian keskus nosti esille tavoitteissaan myös lastentarhaperinteestä nousevat tavoitteet. Lastentarhaperinteestä löydettiin neljä olennaista uskontokasvatukseen kuuluvaa periaatetta. Ensinnäkin kristillinen kasvatusta on olennainen osa suomalaisen kasvatuksen perinnettä. Toiseksi lapsi tarvitsee uskontokasvatuksessaan liittymistä oman ympäristönsä kulttuuriperinteeseen. Kolmanneksi uskontokasvatusta sisältää tutustumista kristillisiin tapoihin. Neljänneksi uskontokasvatusta liittyy olennaisilta osiltaan Raamatusta nouseviin virikkeisiin (Päivähoidon uskontokasvatuksen tavoitteet 1976, 12.)

Nämä jo yli kaksikymmentä vuotta sitten laaditut tavoitteet ovat yhä erittäin käyttökelpoisia, tosin esimerkiksi toinen tavoite asettaa tämän päivän kasvattajalle suuren haasteen. Jos ajatellaan maahanmuuttajalapsia tai pakolaislapsia monine uskontoineen (islamilaisuus, buddhalaisuus, hindulaisuus, lukuisat uudet uskonnot ynnä muut) on kasvattajalla kova työ liittää uskontokasvatusta maahanmuuttajien omaan kulttuuriperinteeseen. Toki on tiedossa, että eri kulttuurien ja uskontojen välillä päiväkodissa, kasvattajien on tehtävä kompromisseja. Olisikin mielenkiintoista tietää, millai-

sia nämä kompromissit ovat. Karsitaanko kristillisistä perinteistä, otetaanko mukaan jotain ihan uutta vai valitaanko yleismaailmallisia ja uskontokunnasta riippumattomia arvoja toiminnan pohjaksi? Näitä yleismaailmallisia ja uskontokunnasta riippumattomia arvoja ovat esimerkiksi elämän kunnioittaminen ja lähimmäisen rakkaus.

Kirkon kasvatusasiain keskuksen laatimat tavoitteet olivat omalta osaltaan vaikuttamassa uskontokasvatuksen nostamiseen eettisen kasvatuksen rinnalla omaksi kasvatuksen osa-alueekseen. Tämä toteutui virallisesti päivähoiton kasvatustavoitekomitean mietinnössä, jonka asettamat tavoitteet toimivat tänä päivänäkin lastentarhanopettajan toiminnan perustana.

Kasvatustavoitekomitea päätyi ratkaisuun, jossa eettinen kasvatusta ja uskonnollinen kasvatusta eivät kumpikaan ole toisilleen alisteisessa asemassa ja siksi niille molemmille laadittiin erikseen tavoitelauseimat. Näin voidaan komitean mielestä parhaiten ottaa huomioon toisaalta eettisen kasvatuksen kaikille yhteinen perusaines ja toisaalta kunnioittaa uskonnonvapauden periaatetta (Päivähoidon kasvatustavoitekomiteamietintö 1980, 137.) Uskonnollisessa kasvatuksessa tulee siis kunnioittaa lapsen vanhempien valintaa.

Päivähoidon uskonnolliselle kasvatukselle on asetettu seuraavat tavoitteet:

1. Hoito- ja kasvatusympäristölle asetettava tavoite: Lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä ja saa tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä.
2. Hoidolle ja kasvatukselle asetettava tavoite: Lasta ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin.
3. Lapsen toiminnalle ja kasvamiselle asetettava tavoite: Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisuuden hiljentyä. (Päivähoidon kasvatustavoitekomiteamietintö 1980, 146-148).

Kasvatustavoitekomitea päätyi pohdinnoissaan siihen, että lapsen mahdollinen tiettyyn uskonnolliseen vakaumukseen ohjaaminen on lapsen kodin asia. Päivähoidon henkilökunnalla tulee kuitenkin olla tietoa suomalaisesta kulttuuriperinnöstä ja siihen osana kuuluvasta kristinuskosta, jotta he voivat vastata lapsen kysymyksiin. Lapsien, jotka kuuluvat eri uskontokuntiin tai ovat uskontokuntien ulkopuolella, tulee saada osakseen hyväksyntää ja heidät tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan uskonnolliseen kasvatukseen.

Päivähoidon uskonnollisessa kasvatuksessa tulee huomioida avarasti lasten vanhempien uskonnollinen tausta ja painottaa yhteiskristillistä ainesta. Avara ja suvaitsevaisuuteen ohjaava uskonnollinen kasvatustavoite, joka ei loukkaa lasten vanhempien vakaumusta ei ajaudu myöskään ristiriitaan päivähoitotyön työntekijän henkilökohtaisen vakaumuksen kanssa. Päivähoitokomitea pyrki laatimaan uskontokasvatustavoitteet niin laajasti, että päivähoitotyön uskonnollinen aines on mahdollista toteuttaa kasvattajien elämäkatsomuksesta riippumatta (Päivähoidon kasvatustavoitekomiteamietintö 1980, 139).

Uskontokasvatukselle asetetaan tavoitteita. Erityisesti uskontokasvatuksessa liikutaan arkaluontoisella ja herkällä alueella, siksi tavoitteiden sekä toiminnan on aina lähdettävä kasvatettavan lähtökohdista ja hänen ehdoiltaan. Kasvattajien vastuulla on, ettei kenenkään henkilökohtaisia arvoja ja uskomuksia riistetä eikä ketään pakoteta ottamaan vastaan jotain sellaista, mihin hän ei ole valmis. Jotta nämä tilanteet olisi estettävissä, on käytävä keskustelua sekä lasten että heidän vanhempiensa kanssa.

Vertailun takia nostan tässä esiin myös eettisen kasvatustavoitteet. Eettiselle kasvatukselle asetetut tavoitteet ovat yhteisiä kansallisesti ja kansainvälisesti riippumatta kulttuurista tai uskonnosta. Esimerkiksi oikeudenmukaisuus kuuluu kaikkien ihmisryhmien eettisiin säännöksiin.

Päivähoidon eettiselle kasvatukselle asetettiin seuraavat tavoitteet:

1. Hoito- ja kasvatusympäristölle asetettava tavoite: Lapsessa kehitetään rakkautta ja vastuuta lähiympäristöä, kotiseutua, kotimaata ja sen ihmisiä, kulttuuria ja luontoa kohtaan ja suhtautumaan kielteisesti väkivallan käyttöön ristiriitojen ratkaisussa niin ihmisten kuin kansojen välisissä suhteissa.
2. Hoidolle ja kasvatukselle asetettava tavoite: Lasta ohjataan ymmärtämään käyttäytymisen syitä ja seurauksia sekä anteeksipyyttämisen ja –saamisen merkitys ihmisten välisissä suhteissa.
3. Lapsen toiminnalle ja kasvamiselle asetettava tavoite: Lapsi saa kokemuksia, jotka ohjaavat häntä inhimillisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen sekä opettavat häntä auttamaan muita ja ymmärtämään, mikä on hyvää, oikein ja rehellistä yksilön ja yhteisön kannalta. (Päivähoidon kasvatustavoitekomiteamietintö 1980, 140-145).

Eettinen kasvatustavoite vaatii kasvattajalta paljon etenkin mallikäyttäytymisen osalta. Kasvattajan täytyy viestittää eettisiä tavoitteita sekä käyttäytymisensä että puheidensa osalta. Aikuisen tehtävänä on paitsi toimia mallina myös ohjata lapsia itse ratkaisemaan erilaiset ongelmat ja ristiriidat. Jokapäi-

väiset tilanteet ovat eettisen kasvatuksen kannalta tärkeitä, sillä jokapäiväisten tilanteiden avulla lasta voidaan ohjata muun muassa hyvän ja pahan, oikean ja väärän erojen ymmärtämiseen ja niiden mukaan toimimiseen.

Uskontokasvatuksen toimintatavat

Kaisa Hälisen (1981) tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien käsityksiä päiväkodin uskontokasvatuksessa vertaamalla niitä Päivähoidon kasvatustavoitekomitean (1980:31) siihen esitykseen, jonka mukaan päivähoiton uskontokasvatuksen tulee olla kaikkien vanhempien hyväksyttävissä, uskonnolliseen vakaumukseen ohjaamatonta eli niin yleistä, että kaikki lapset voivat siihen osallistua. Vanhempien mielipiteiden lisäksi Hälinen kartoitti kuntien päiväkotien johtajien käsityksiä siitä millaista päiväkodin uskontokasvatus on. Miltei kaikista kyselyyn kuuluneista päiväkodeista (n=32) käytiin joulu- ja kevätkirkossa, samoin miltei kaikissa vietettiin kirkollisia juhlapäiviä, laulettiin lauluja, joissa on uskonnollista ainesta ja keskusteltiin lasten esittämistä uskonnollisista kysymyksistä. Aamuhartauksia, joiksi luettiin myös uskonnollinen aamulaulu, pidettiin vajaassa puolessa päiväkodeista. Ruokarukoukset näyttivät kuuluvan aika useiden päiväkotien käytäntöön. Vain muutamissa päiväkodeissa uskonnollinen kasvatus oli jatkuvasti esillä. Tosin oli varsin vaikea tietää, mistä tässä ”läpäisyssä” itse asiassa on kysymys. Kaikissa otokseen tulleissa päiväkodeissa uskontokasvatusta oli niiden johtajien ilmoituksen mukaan ainakin jonkin verran (Hälinen 1981, 72-73.)

Vanhemmat olivat aika yksimielisesti sillä kannalla, että päiväkodin uskontokasvatus oli asiallista, uskonnollista painostusta välttävää ja lasten aloitteiden takia väistämätöntä (Hälinen 1981, 82). Vanhemmat toivoivat eniten uskontokasvatuksen toimintamuodoiksi ruokarukouksia ja uskonnollisaiheisia lauluja. Runsas puolet vanhemmista oli sillä kannalla, että päiväkodeista käytäisiin joulu- ja kevätkirkoissa ja että päiväkodissa keskusteltaisiin lasten tekemien uskonnollisaiheisten kysymysten pohjalta. Raamatun kertomusten käsittelyä päiväkodissa halusi ainoastaan noin joka kolmas vanhemmista (Hälinen 1981, 110-111.) Nämä tulokset ovat aika mielenkiintoisia esimerkiksi siksi että vanhemmat halusivat ruokarukouksien kuuluvan päiväkodin uskontokasvatukseen. Tämä mieltityttää siksi, että tuskin 1980-luvulla käytettiin ruokarukouksia kotona sen enempää kuin tänäkään päivänä. Ruokarukousten toivominen saattaa liittyä siihen seikkaan, että vanhemmat haluavat päiväkodin tarjoavan lapselle sellaisia uskontokasvatuksen muotoja, joihin he ehkä itse eivät kykene. Lisäksi nämä toivotut muodot liittyvät niin sanottuun perinteiseen kristilliseen kulttuuriin. Hälisen tutkimuksen vanhemmat halusivat lapsensa osaksi tätä perinnettä.

Hälisen tutkimustuloksiin on tänä päivänä suhtauduttava hieman varauksellisesti, sillä lähes kaksikymmentä vuotta on kulunut. Maailma on muuttunut monin tavoin noista päivistä, vaikkakin toiminnan perustalla olevat tavoitteet ovat samat kuin Hälisen tutkimuksen aikoihin. Tavoitteisiin nojaavaa uskontokasvatusta toteutetaan edelleen, tosin tavoitteita sovelletaan tämän päivän tarpeisiin. Seuraavaksi nostan esiin joitakin 1990-luvun tutkimuksia sekä kirjallisuutta uskontokasvatuksen alueelta. Niistä on nähtävissä, että toimintatavat ovat pysyneet suhteellisen samankaltaisina kuin 1980-luvulla, tosin esimerkiksi monikulttuurisuus on asettanut uusia haasteita päiväkotityölle.

Leena Ahteenmäki-Pelkonen (1993) on listannut uskontokasvatuksen toteutusperiaatteita. Hän on kirjannut toteutusperiaatteet sekä uskontokasvatuksen tavoitteiden sisältöön ja luonteeseen että päivähoiton kasvatustoiminnan yleisiin toteutusperiaatteisiin nojaten. Niitä ovat seuraavat: uskonto yhteiseksi asiaksi, yleiskristillisyyden periaate, integroinnin periaate, suunnittelun merkitys, menetelmien monipuolisuus, arvioinnin vaikeus, vuorovaikutus ja yhteistyön periaate. Uskonto yhteiseksi asiaksi -periaate liittyy siihen, että uskontokasvatuksen tavoitteet koskevat kaikkia päivähoitomuotoja: päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa ja leikkitoimintaa. Uskontokasvatuksen tavoitteet on tarkoitettu ohjaamaan kaikkien ikäryhmien toimintaan, joskin niiden toteutusta painotetaan hieman eri tavoin eri ikäryhmissä (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 16-17.)

Yleiskristillisyyden periaate perustuu päivähoiton uskonnollisen kasvatuksen yleiskristilliseen luonteeseen ja siihen, että sitä toteutetaan ekumeenisessa, kirkkojen yhteyttä korostavassa hengessä. Integroinnin periaate perustuu siihen, että päivähoiton kasvatustoiminnassa korostetaan varsin voimakkaasti eri kasvatusalueiden integroimista. Suunnittelun merkitys -periaatteen avulla pyritään toiminnan tasapainoisuuteen ja johdonmukaisuuteen sekä huomioimaan paikalliset painotukset ja erityistarpeet (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 17-19.)

Menetelmien monipuolisuus -periaatteessa korostuu, että monipuoliset, toiminnalliset ja elämykselliset menetelmät auttavat lasta omaksumaan käsiteltäviä asioita. Arvioinnin vaikeus -periaate korostaa, että uskontokasvatuksen tuloksia ei voi mitata niin kuin monia muita kasvatuksen osa-alueita. Ihmisten kohtaaminen -periaate on osoitus siitä, kuinka tärkeää aikuisten välinen vuorovaikutus ja yhteistyö on. Uskontokasvatus on juuri ihmisten kohtaamista ja sitä, että asioita eletään yhdessä. Yhteistyön periaate tuo esille sen, että on tärkeää huomioida yhteydet lapselle tärkeisiin alueisiin kuten kotiin, kouluun ja asuinympäristöön (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 19-23.)

Jyrki Lampinen (1991) on kartoittanut, miten uskonnollinen ja eettinen kasvatus toteutuvat päiväkodissa lastentarhanopettajien itsensä arvioimina sekä selvittänyt, millaisia ongelmia lastentarhanopettajat ovat kohdanneet antaessaan uskonnollista ja eettistä kasvatusta. Kyselylomakkeet lähetettiin kuuteen keskisuureen kaupunkiin. Jokaisessa kaupungissa lomakkeen sai päiväkotien yksi lastentarhanopettaja (n=108). Näin saatiin yleiskuva uskonnollisen ja eettisen kasvatuksen toteutumisesta maassamme.

Lampinen (1991) arveli tutkimukseensa osallistuneiden lastentarhanopettajien mielipide-erojen johtuvan vaikeuksista, joita he kokevat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. Juhlapyhien perinnettä on helppo välittää, koska se on tavallaan neutraalia. Kun juhlapyhiin liitetään kristillinen sanoma, tulee toteuttaminen paljon vaikeammaksi. (Lampinen 1991, 42). Lampisen tuloksissa eräs mielenkiintoinen tulos oli, että mitä vanhempi lastentarhanopettaja oli kyseessä, sitä tarpeellisempaa hän piti päiväkodin uskonnollista kasvatusta, yli 45-vuotiaista melkein puolet pitivät sitä erittäin tärkeänä, kun taas muut ikäryhmät pitivät sitä melko tarpeellisena.

Yli puolet lastentarhanopettajista piti uskonnollisen kasvatuksen osa-alueita yhtä tärkeänä kuin muitakin kasvatuksen osa-alueita. Näistä lastentarhanopettajista suurin osa halusi myös säilyttää uskonnollisen kasvatuksen omana osa-alueenaan. Toisena johdonmukaisena ryhmänä olivat lastentarhanopettajat, jotka eivät pitäneet uskonnollista kasvatusta yhtä tärkeänä kuin muita kasvatuksen osa-alueita. Niinpä he esittivät halunsa liittää sen eettiseen kasvatukseen (Lampinen 1991, 48.)

Viisi eniten käytettyä toimintatapaa olivat kirkossa käynnit (106), laulut (98), kirkollisten juhlapyhien vietto (90), lasten kysymysten virittämät keskustelut (90) ja kristillisten juhlapyhien kristillisen sanoman opettaminen (86). Muita toimintatapoja, esimerkiksi piirustus ja askartelu (44) käytettiin huomattavasti vähemmän. Vain yksi lastentarhanopettaja ilmoitti, ettei käytä missään muodossa uskontokasvatuksen menetelmiä. Koko lastentarhanopettajien ryhmä käytti uskonnollisen kasvatuksen antamiseen keskimäärin 5,87 eri työtappaa (Lampinen 1991, 57-60.) Aamuhartauksia ja Raamatun kertomuksia käytettiin selvästi enemmän puolipäiväryhmissä kuin kokopäiväryhmissä (Lampinen 1991, 61).

Lastentarhanopettajilta kysyttiin, millaisia uskonnollisen kasvatuksen toimintamuotoja he haluaisivat lisätä työssään. Prosentuaalisesti eniten haluttiin lisätä Raamatun kertomusten käsittelyä ja vähiten haluttiin käyttää hengellisiä lauluja, lähinnä virsiä. Kysyttäessä toiveita uskonnollista kasvatusta koskien nousi ideoina seuraavia työtappoja: pyhäkoulu, jokapäiväisten tilanteiden käyttö, seu-

rakunnan vierailut, hartaushetket jonkun seurakunnan työntekijän pitämänä ja demonstraatiot esimerkiksi kastejuhlan vietosta (Lampinen 1991,59.)

Päivi Hilska (1995) on tutkinut, millaisia uskonnollisen kasvatuksen intentioita kunnallisissa päiväkodeissa työskentelevillä lastentarhanopettajilla on. Tutkimusaineisto on koottu haastattelemalla 18 Helsingin kaupungin ja Vantaan kaupungin kunnallisissa päiväkodeissa työskentelevää lastentarhanopettajaa. Haastattelumenetelmänä oli teemahaastattelu. Alustavien huomioiden pohjalta Hilska muodosti kolme uskonnollisen kasvatuksen intentioiden luokkaa. Nämä ovat: juhlapyhien yhteyteen painottuva uskonnollinen kasvatus, luonteva ja muuhun toimintaan integroitu uskonnollinen kasvatus ja uskonnollinen kasvatus ei kuulu päiväkotiin.

Juhlapyhien yhteyteen painottuvan uskonnollisen kasvatuksen toteutus. Lastentarhanopettajien vastausten pohjalta oli nähtävissä, miten esimerkiksi joulussa nähtiin erotettuina muu joulu (tontut ja joulupukki) ja joulun uskonnollinen puoli (Jeesuksen syntymä). Hilska oletti tämän selittyvän heidän omalla uskonnollisuudellaan. Uskonnollisesti suuntautuneiden kasvattajien elämässä uskonnolliset teemat aktualisoituivat ennen kaikkea juuri kristillisten juhlapyhien aikaan (Hilska 1995, 49.) Tämä taas vaikutti lastentarhanopettajien omaan suhtautumiseen uskonnollisiin asioihin ja sitä kautta oli myös mallina lapsille.

Lapset esittivät jonkin verran uskonnollisiin teemoihin liittyviä kysymyksiä esimerkiksi kuolemasta ja eräät pojat olivat miettineet, millä tavoin Jeesus kiinnitettiin ristille. Tärkeänä lastentarhanopettajat pitivät pyrkimystä kuunnella kysymysten taustalta sitä, mikä lasta todella kiinnostaa (Hilska 1995, 64).

Monet haastatellut korostivat perinteiseen lastentarhakasvatukseen kuuluneiden ruokarukouksien ja aamuhartauksien olevan jo ”vanhanaikaisia” tapoja, joiden käyttö nykyaikana ei enää tunnu luontevalta (Hilska 1995, 50). Haastatellut lastentarhanopettajat painottivat ennen kaikkea elämyksellisyttä uskonnollisen kasvatuksen toteutuksessa (mitä pienempi lapsi, sitä tärkeämpää). Lastentarhanopettajat pitivät uskonnollisen kasvatuksen tehtävänä lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamista ja rauhoittumis- ja mietiskelyhetkien järjestämistä. Lasten (etenkin 6-vuotiaiden lasten) kysymyksiin vastaamista pidettiin tärkeänä ja usein vaativanakin uskonnollisen kasvatuksen toteutumismuotona. Koska alle 3-vuotiaat lapset eivät juuri tee uskonnollisia kysymyksiä, painottui uskonnollisen kasvatuksen toteutus useissa päiväkodeissa enimmäkseen 3-6-vuotiaiden ryhmiin (Hilska

1995, 51-52.) Lastentarhanopettajien mielestä heiltä odotettiin ennen kaikkea kristillisen kulttuuriperinteen välittämistä päivähoitossa oleville lapsille (Hilska 1995, 59).

Luonteva ja muuhun toimintaan integroitu uskonnollinen kasvatus. Haastatellut pitivät kristinuskon kulttuuriperinteen välittämistä tehtävänä, ja uskontokasvatuksena pidettiin tiedon jakamisen tehtävää. Uskonnollisen kasvatuksen avulla haluttiin lapseen vaikuttaa niin syvästi, että siitä saadut luottamuksen ja turvallisuuden kokemukset jäisivät lapsen elämään pysyviksi, aikuisiälläkin vaikuttaviksi tekijöiksi (Hilska 1995, 68). Tämän intentioluokan lastentarhanopettajat toteuttivat uskontokasvatusta ennen kaikkea jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa ja ohjatut uskonto hetket tukivat tätä läpäisyperiaatetta (Hilska 1995, 76). Tämän ryhmän kasvattajat korostivat ennen kaikkea uskonnollisen kasvatuksen integroimista muuhun toimintaan esimerkiksi uskonnollisen kasvatuksen suunnittelun tuli olla osa kasvatustoiminnan kokonaissuunnittelua (Hilska 1995, 73).

Uskonnollinen kasvatus ei kuulu päiväkotiin. Tämän ryhmän lastentarhanopettajat suhtautuivat negatiivisävytteisesti uskonnolliseen kasvatukseen ja tämä vaikutti myös motivaation puutteeseen uskontokasvattajana toimimisessa. Tämän ryhmän kasvattajat pitivät uskontokasvatuksen mahdollista vaikutusta lasten tunne-elämään negatiivisena asiana – siinä piilee manipuloinnin vaara (Hilska, 1995,84). Tämän ryhmän lastentarhanopettajat toteuttivat uskonnollista kasvatusta vähemmän kuin muut, ja heille uskonnollinen kasvatus oli joko kielteistä tai lapsellista tai molempia. Heidän mukaansa lapset tekivät varsin vähän uskontoaiheisia kysymyksiä. Mahdollisiin kysymyksiin pyrittiin vastaamaan oman vakaumuksen mukaisesti ja korostettiin, että ihmiset voivat ajatella asioista eri tavalla (Hilska 1995, 88-89.)

Opetus ei ole kulttuurisesti neutraalia. Se heijastaa tiettyjä asenteita ja arvoja. Maailmakuva pohjautuu vallitsevaan kulttuuriin ja näin opetuksen älyllinen sisältö suuntautuu tältä pohjalta. Jos opetus pohjautuu vain tietylle maailmakuvalle ja hylkää kaikki muut, se hylkää samalla sen, mitä muilla on mahdollisesti tarjottavanaan. Uskontokasvatus pohjautuu Suomessa ja muuallakin kristinuskoon. Bhikhu Parekhin (1988) mukaan uskontokasvatus pohjautuu englantilaisissa opetussuunnitelmissa kristinuskoon ja opetussuunnitelmat hyväksyvät sen ainoaksi oikeaksi uskonnoksi, sillä esimerkiksi islamilaiset kuvataan fanaattisiksi tai dogmaattisiksi. Parekhin (1988) mukaan opettajilla on hyvin vähän halua tutustuttaa ihmisiä muihin uskontoihin ja avartaa omia käsityksiään ja katsomuksiaan. Ihmisiltä yleensäkin puuttuu halu oppia ymmärtämään ja arvostamaan toisten ihmiskäsitystä, ymmärtämään toisten symboliikkaa, kunnioittamaan ja nauttimaan erilaisuudesta sekä ihmismielen mielenkiintoisista saavutuksista (Parekh 1988, 21.) Miten opettaja voisi herkistyä

antamaan tasapuolisesti tietoa eri uskonnoista ja hylkäämään moralisoivan ja tuomitsevan asenteen toisia kohtaan?

Ruotsalainen Sven Hartman (1986) on tutkinut 5-13-vuotiaiden lasten elämää koskevia kysymyksiä. Hän haastatteli työryhmänsä kanssa myös lasten opettajia. Lasten opettajille esitettiin 15 kysymystä koskien lasten esittämiä kysymyksiä. Tulokset osoittivat, että lapsiryhmissä esiintyi säännöllisesti elämän keskeisiä kysymyksiä. Nämä kysymykset tulivat esiin lasten jokapäiväisen toiminnan sisällä. Tavallisimpia olivat kysymykset, jotka koskivat lapsiryhmän sisäisiä suhteita ja muita sosiaalisia kysymyksiä. Nämä kysymykset esiintyivät päivittäin. Tavallisia kysymyksiä olivat myös kysymykset yksinäisyydestä ja perhesuhteista. Elämänkysymykset, jotka esiintyivät harvemmin, sisälsivät toisenlaisen sisällön. Ne olivat paljon abstraktimpia, eikä niillä ollut välitöntä merkitystä lapsiryhmän toimintaan. Näiden aiheita olivat muun muassa ihmiset ja kuolema, usko ja uskonto, väkivalta, sota ja turvallisuus (Hartman 1986, 76.)

Toimintatapojen tulisi olla mielekkäitä, kun opetellaan uusia asioita. Opettajan tulisi olla lasten tasolla, lasten maailmassa, jotta opetustilanteesta tulisi mielekäs. Koska monet uskontoon liittyvät asiat ovat vaikeita omaksua, on ehdottoman tärkeää että opettaja varmistaa lapsilla olevien taitojen ja kykyjen tason ennen kuin hän aloittaa varsinaisen opetuksen, jotta opetuksen sanoma saavuttaa lapset (Starks ja Ratcliff 1988, 275). Lisäksi opettajan tulisi opetustilanteessa huomioida kaikki ulkoiset elementit esimerkiksi omat ilmeet, eleet ja äänenpainotukset. Lapsi aistii nämä piiloviestit ja muodostaa myös niiden pohjalta käsityksiä erilaisista asioista. Opetuksen tulisi aina sisältää myös tunnepainotteisia elementtejä ja arkielämää koskettavia elementtejä, sillä lasten on helpompi tätä kautta sisäistää esimerkiksi Raamatun kertomusten opetukset (Lee 1988, 153 – 161.)

John Hull (1984, 11) on esittänyt kirjassaan monia neuvoja ja ohjeita uskontoa opettaville. Hän pitää tärkeänä, että lapsille tarjotaan monia vastauksia ja vaihtoehtoja eikä vain yhtä ainoaa totuutta. Näin lasten oma arviointi- ja ajattelukyky kehittyvät. Hull puhuu niin sanotusta kokemuksellisesta uskonnon opetuksesta, jossa lapsen omat kokemukset otetaan osaksi opetustilannetta. Lähtökohtana on, että kristillinen usko saa alkunsa ihmisten omista kokemuksista ja että sen kautta ymmärrämme kokemuksiamme (Hull 1984, 136). Uskonnollinen kokemus tulisi nähdä tavallisena, jokapäiväisenä ja normaalina kokemuksena, joka ymmärretään tietyllä tavalla. Toinen näkökulma uskonnollisiin kokemuksiin on, että ne ovat täysin erilaisia ja erityisiä verrattuna muihin kokemuksiin (Hull 1984, 127-128.) Kasvattajan omasta näkökulmasta riippuu, kumpaa kasvatuksessa korostetaan. Lapsen uskonnollinen ajattelu ja mielikuvien maailma perustuu varhaisvuosina

”sijaisten” antamiin kokemuksiin. Vanhemmat, opettajat, kulttuuri ja perinteet välittävät lapselle tietoa Jumalasta ja niistä hän maalaa kuvansa Hänestä (Tamm 1988, 35.)

Vertailukohtana uskontokasvatuksen toimintatapoihin otan esille myös eettisen kasvatuksen toteuttamista koskevat tutkimukset ja kirjallisuuden. Vuokko Vienolan (1986) mukaan eettisessä kasvatuksessa on kyse tapakasvatuksesta, ystävällisyyden kehittämisestä, hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän erottamisesta, tunteiden liikuttamisesta ja tunnistamisesta. Vienola (1986, 8) tarkentaa alle kouluikäisten kohdalla tapahtuvan tapakasvatuksen koskevan lähinnä jokapäiväistä käyttäytymistä. Kysymykset mitä, miten ja miksi ovat tuttuja eettistä kasvatusta antaville.

Vienola (1986, 55-88) on jakanut eettisen kasvatuksen sisällöt kolmeen alueeseen: ihmissuhteisiin liittyvät eettiset sisällöt, ympäristöön ja luontoon liittyvät eettiset sisällöt ja työhön ja toimintaan liittyvät eettiset sisällöt. Ihmissuhteisiin liittyvät eettiset sisällöt hän on jakanut seuraaviin alueisiin: säännöt, tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus vallan ja väkivallan näkökulmasta, erilaisuuden hyväksyminen, rauhankasvatus, rehellisyys ja itsehillintä. Ryhmän jäsenenä oleminen edellyttää sääntöjen opettelua. Säännöt antavat perustan toiminnalle ja ristiriitatilanteiden ilmaantuessa, ne antavat vertailupohjan hyväksytyyn ja ei-hyväksytyyn toiminnan välille. Säännöt sovitaan yhdessä, ja siten ne ovat yhteisiä. Vienolan (1986, 57) mukaan positiivinen sääntö tarjoaa paremman mahdollisuuden onnistumiseen kun taas negatiivinen sääntö yllyttää usein rikkomaan. Jos lapsi saa kokea onnistumisen ylpeyttä, hänen itsetuntonsa vahvistuu. Säännöillä saavutetaan myös yhteisöllisiä päämääriä kuten tasa-arvoisuutta, oikeudenmukaisuutta ja toisen huomioimista (Vienola 1986, 58).

Tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus kuuluvat ihmisoikeuksiin. Jos yhteisö ei omaksu näitä periaatteita, jotkut yhteisön jäsenet haluavat lisää valtaa jopa väkivallan keinoin. Lapselle on hyvä kertoa, että yhteisössä on olemassa jonkinlaisia valtarakennelmia, mutta saatua valtaa pitää käyttää inhimillisesti. Ristiriitatilanteissa aikuisen tulisi ohjata lapsia neuvottelemaan asiat selväksi. Näin päästään vähitellen sosiaaliseen omatoimisuuteen ristiriitojen ratkaisemiseksi. Aikuinen ei saa olla yksipuolinen vallankäytön suhteen, vaan hänen tulee neuvotella lapsen kanssa mahdollisimman monista asioista ja käyttää auktoriteettista valtaa vain harkiten ja harvoin. Aikuisten malli on tärkeällä sijalla: se miten aikuiset keskenään käyttävät valtaa, antaa lapsille mallin toimia vertaisten kanssa. Tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus lapsiryhmässä on sitä, että kaikilla on yhtäläinen oikeus elää ryhmässä, tuoda erityislahjakkuutensa esiin tai erehtyä. (Vienola 1986, 58-60.)

Erilaisuuden käsittelyyn ja hyväksymiseen törmätään lapsiryhmässä jatkuvasti. Pieni lapsi on luonnostaan varsin suvaitsevainen. Aikuisten suhtautuminen ja mallikäyttäytyminen erilaisuutta kohtaan vaikuttaa siihen, alkavatko lapset erotella lapsia samanlaisiin ja erilaisiin. (Vienola 1986, 61.) Kaikkein luonnollisinta kasvattaminen erilaisuuden hyväksymiseen olisi, jos lapsiryhmässä olisi erityislapsi, kansallisten vähemmistöjen edustaja tai eri kulttuurin tai uskonnon edustaja.

Rauhankasvatuksen tavoitteena on kasvattaa rauhantahtoisia ihmisiä. Rauhankasvatus on osa arkipäivää, sillä se antaa toimintatavat kaikkeen toimintaan. Rauhankasvatus luo ihmiselle elämäntavan tai -asenteen, jossa ristiriidat ratkaistaan rauhanomaisesti. Jotta lapsi pystyy toimimaan rauhanomaisesti, tulee hänellä olla vankka itsetunto. Tällöin hänellä ei ole tarvetta alistaa toista, hän arvostaa toista ja tunnustaa omansa ja toisen oikeudet ja lisäksi hän pystyy puolustautumaan tarpeen tullen. Rauhankasvatukseen sisältyy samat eettiset sisällöt kuin edellisiin: sääntöjen kunnioittaminen ja noudattaminen, tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden, suvaitsevuu den ja erilaisuuden hyväksyminen. (Vienola 1986, 67-68.)

Vienolan (1986, 69-72) mukaan rehellisyys eettisenä sisältönä kuuluu myös ihmisoikeudellisiin asioihin. Ennalta kasvattaminen on tehokkaampaa kuin korjaava kasvatus eli rehellisyydestä ja luottamuksellisuudesta tulisi puhua ennen kuin kukaan on ehtinyt tehdä väärin. Moraalinen rohkeus liittyy rehellisyyteen siten, että lapsi uskaltaa pysyä mielipiteensä tai ajatuksensa takana, vaikka muut olisivatkin eri mieltä. Päiväkotiin tulisi luoda salliva ilmapiiri, jotta erilaiset ajatukset ja mielipiteet hyväksyttäisiin.

Itsehillinnän voidaan katsoa olevan koko eettisen kasvatuksen tavoite. Aikuisen malli on jälleen avainasemassa. Aina ei tarvitse hymyillä ja olla hyväntuulinen, vaan myös aikuisilla on huonoja päiviä. Kuten aikuisenkin, olisi lapsenkin hyvä oppia harkitsemaan asioita ennen toimintaa. Monet negatiiviset asiat saattavat jäädä tekemättä, kun ensin miettii niistä tulevia seurauksia. Itsehillintään kasvattaminen liittyy ihmissuhteiden lisäksi myös luonto-, ympäristö- ja työaiheiden yhteyteen. (Vienola 1986, 73-75.)

Ympäristöön ja luontoon liittyvät eettiset sisällöt Vienola (1986, 76-84) on jakanut seuraavasti: suhtautuminen esineympäristöön, kotiseutuun ja kulttuuriin sekä suhtautuminen luontoon. Aikuisen malli vaikuttaa huomattavan paljon lapsen suhtautumiseen esineympäristöönsä. Tärkeää on, että lapset oppivat korjaamaan jäljet toiminnan jälkeen. Kun lapsi on oppinut hahmottamaan esineiden hoidon tärkeyden, alkaa velvollisuudentunne ja vastuu omasta osuudesta kasvaa. Ympäristön kun-

nioitus kasvaa ympäristön tuntemisesta. Lasten tutustuttaminen päiväkodin lähiympäristöön herättää kotiseurakauden. Tärkeää on herättää lasten aistit havaitsemaan lähiympäristössä tapahtuvat muutokset. Oman kotiseudun ja kulttuurin kunnioittamiseksi tarvitaan elämyksiä ja kokemuksia eikä niinkään tietoa. (Vienola 1986, 76-77.)

Eettinen suhtautuminen luontoon käsittää sisältöineen elämän kunnioittamisen, luonnon kunnioittamisen, luonnon säästeliään käytön ja luonnonsuojelun (Vienola 1986, 77). Lapsia askarruttaa elämää ja kuolemaa koskevat kysymykset. Näitä kysymyksiä on usein vaikea käsitellä. Eettisen kasvatuksen kannalta olisi keskeistä kasvattaa lapsiin elämää kunnioittava asenne yhdistyneenä tosiasiaan, että jokaista syntymää seuraa jossain vaiheessa kuolema. Eettisessä kasvatuksessa näitä asioita on mahdollisuus käsitellä jatkumona. (Vienola 1986, 83.)

Työhön ja toimintaan liittyvät eettiset sisällöt Vienola (1986, 84) on jakanut seuraavasti: työn kunnioittaminen, vastuu ja velvollisuus työnteossa, rehellisyys työn suorituksessa ja sitkeys työnteossa, mikä vastaa itsehillintää. Oman työn arvostaminen pohjaa saatuihin työtehtäviin. Pienillä lapsilla nämä työtehtävät ovat aluksi pieniä ja iän lisääntyessä työtehtävät muuttuvat vaativammiksi. Näitä tehtäviä annettaessa on tärkeää korostaa työn kokonaisuutta alusta loppuun. Työtehtävien yleisenä päämääränä tulisi olla lapsen valmistautuminen tulevaa elämää varten. (Vienola 1986, 85-88.)

Lampisen (1991, 43) tutkimuksessa lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että eettinen kasvatusta on yhtä tärkeä kuin kasvatuksen muut osa-alueet ja eettisen kasvatuksen haluttiin säilyvän omana osa-alueenaan. Yhdeksän vastaajaa (n=108) halusi muuttaa eettisen kasvatuksen uskonnollisen kasvatuksen osa-alueeksi. Kun kasvattajilta kysyttiin eettisen kasvatuksen lisäämisestä, 72 prosenttia vastaajista ilmoitti suhtautuvansa myönteisesti siihen. Myönteisimmin lisäykseen suhtautuivat 25-34-vuotiaat lastentarhanopettajat (Lampinen 1991,45.) Lastentarhanopettajat käyttivät varsin monipuolisesti eettisen kasvatuksen toimintatapoja. Mitä kokeneempi lastentarhanopettaja oli, sitä monipuolisemmin eettistä kasvatusta toteutettiin (Lampinen 1991, 52-55.)

4 VIERAAT KULTTUURIT USKONTOKASVATUKSESSA

Suomalaisen yhteiskunnan kirkkokuntiin kuuluvien uskonnollinen tilanne on suhteellisen yksilmeinen. Noin 85 prosenttia väestöstä kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, ortodoksiseen kirkkoon kuuluu noin 1 prosenttia väestöstä ja muiden uskonnollisten kirkkokuntien jäsenmäärät ovat alle 1 prosenttia. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia (esimerkiksi helluntaiherätys, ateistit) oli 12,1 prosenttia. (Katso liite 1).

Maamme uskonnollinen tilanne on kirjavoitumassa. Kansainvälistymisen ja esimerkiksi pakolaisten maahanmuuton myötä on kohdattu uusia uskontoja. Uskonnon asema on varsin keskeinen monien ihmisten elämässä, jotka kuuluvat meille vieraiden uskontojen piiriin. Tämä saattaa ilmetä arkielämän toiminnoissa paljon näkyvämmiin, kuin mihin pitkälti maallistuneissa länsimaissa on totuttu. Eri uskontojen vaikutus näkyy myös monella muulla elämänalueella. Kasvattajan on syytä tiedostaa esim. joogan tai steinerpedagogiikan taustalla vaikuttavat maailman- ja elämäntarkastelliset arvot. Moniarvoisessa yhteiskunnassa ei riitä pelkästään toiminnan sisällön ja metodien tarkastelu, vaan on tarpeen selvittää myös sen lähtökohdat ja perusteet (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 34.)

Mahdollisesta omasta vakaumuksestaan huolimatta lastentarhanopettajan ei tule pitäytyä uskontokasvatuksessa vain evankelis-luterilaisen uskon mukaisissa perinteissä, vaan lasten on saatava tietoa myös muista uskonnoista ja kulttuureista. Lisäksi lapsia on kasvatettava omaamaan suvaitsevainen ja kunnioittava asenne muita kohtaan. Tähän liittyy käsitys uskontokasvatuksen laaja-alaisuudesta (Hilska 1995, 67.) Lastentarhanopettajan tehtävänä ei ole tunnustuksellisen (kristinuskon uskontun-

nustukseen perustuvan) uskontokasvatuksen antaminen, vaan kristillisen kulttuuriperinteen välittäminen ja ympäröivän maailman (uskontoineen ja tapoineen) huomioiminen.

Hilskan haastattelemat lastentarhanopettajat olivat kohdanneet ”vieraisiin uskontokuntiin” kuuluvia perheitä työssään. Yleensä näiden perheiden lapset saivat osallistua päiväkodin uskonnolliseen kasvatukseen. Poikkeuksia olivat joidenkin kirkkoon kuulumattomien sekä muihin uskontokuntiin kuuluvien perheiden lapset, erityisesti Jehovan todistaja- ja muslimiperheiden lapset. (Hilskka 1995, 60.)

Yksi haastatelluista kertoi, että ryhmässä olleet useat ulkomaalaiset lapset tai muut evankelisluterilaiseen kirkkoon kuulumattomien perheiden lapset tekivät uskonnollisesta kasvatuksesta ongelmallisen. Vaikeaksi tilanteen teki juuri uskonnollisten katsomusten kirjo. Lapsia oli ryhmiteltävä kodin vakaumuksen perusteella, ja uskontohetkiin osallistumattomille on järjestettävä korvaavaa toimintaa niiden ajaksi. Lasten ryhmiin jakaminen saattaa työntekijöille aiheuttaman ylimääräisen vaivan lisäksi tuntua ikävältä myös lapsesta itsestään (Hilskka 1995, 81).

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrän noustessa päivähoiton tulee yhtenä sosiaalipalveluna pystyä vastaamaan myös näiden ryhmien tuomiin haasteisiin (Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa 1990, 1). Alle kouluikäisille lapsille järjestetään tarvittaessa päivähoito joko päiväkodissa tai perhepäivähoitossa (Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa 1990, 4). Erilaisia tottumuksia ja tapoja on paljon eri kulttuurien välillä. Lasten kasvatuksessakin on eroja ja kasvatuseriaatteetkin vaihtelevat. Lasten asema perheessä vaihtelee riippuen siitä, mistä päin perhe on kotoisin, minkä kulttuuripiirin alueelta he tulevat. Tyttöjä ja poikia kasvatetaan eri tavalla. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa, josta suurin osa Suomeen saapuvista pakolaisperheistä on, voi kolmekin sukupolvea asua samassa taloudessa. Siellä arvostetaan perinteisiin sidottua kasvatustapaa, tottelevaisuutta pidetään hyveenä ja kasvatukseen on ruumiillinen rangaistus (Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa 1990, 11.)

On myös eroja siinä, mikä lapsen asema kussakin kulttuurissa on. Päiväkodin tulisi ottaa huomioon sisarusten välinen sosiaalinen suhde perheen sisällä. Vanhempien lasten velvollisuus on huolehtia pienimmistä sisaruksistaan. Sitä lapset eivät pidä rangaistuksena kuten meidän kulttuurimme piirissä on usein laita. Lasten erottaminen ikäryhmiinsä siksi, että vanhemmat sisarukset saisivat edes päivisin vapautua ”taakastaan”, ei välttämättä ole onnellinen ratkaisu pakolaislasten kohdalla. Sisa-

rusten kuljettaminen päiväkotiin, samoin kuin heidän hakemisensa, on vanhempien sisarusten tehtävä (Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa 1990, 12.)

Pakolaisvanhemmat eivät yleensä tule kertomaan omia toiveitaan ja periaatteitaan lastensa kasvatuksen suhteen. Sekä vanhemmilla että päivähoidon henkilökunnalla on tiedon tarve toistensa kasvatustavoitteista ja keinoista. Ristiriitatilanteissa olisi pyrittävä neuvottelemaan ja vanhempia tulisi opastaa suomalaisen kasvatuskulttuuriin kuuluvissa asioissa, esimerkiksi reissuvihon käytössä (Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa 1990, 12.) Vanhempien vähäisiin yhteydenottoihin on yleensä syynä kielivaikeudet ja vanhempien ujous henkilöstöä kohtaan. Luottamuksellinen ja arvostava suhde vanhempiin sekä päivähoidon jäsentyminen osaksi pakolaisen arkipäivää mahdollistavat päiväkodin työntekijän ja lapsen vanhemman keskustelut vaikeistakin asioista. Tähän tilanteeseen pääseminen on kuitenkin suhteellisen pitkäjänteisen työn tulos (Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa 1990, 20.)

Jos lapsi, jolla ei ole uskonnollisesta kasvatuksesta kokemuksia, tulee kouluun, mikä tahansa uskonnollisen kasvatuksen ohjelma sisältää joitakin aiheita uskontoon perehdyttämisestä. Tämä sama pätee myös päiväkotitoimintaan. Toiminta perustuu aina jollekin ideologialle, uskonnolle tai uskonnolliselle perinteelle. Elisabeth H. Nolanin (1992) mukaan on parempi perehdyttää pieni lapsi yhteen perinteeseen ja myöhemmin lasten kasvaessa ja saadessa kokemuksia muistakin uskomuksista ja käytänteistä esimerkiksi television, sanomalehtien tai luokkakavereiden kautta, on syytä kertoa toisten perinteiden periaatteista. Nolanin mukaan informaatio uskonnosta on yhteydessä viiteen eri seikkaan: uskomuksiin perehdyttämiseen, uskomusten kohtaamiseen, uskomusten kunnioittamiseen (empatia toisia kohtaan), uskomusten tulkintaan ja uskomusten kritiikkiin. Näiden viiden tekijän pohjalta on mahdollista saada tasapainoista tietoa uskonnosta (Nolan 1992, 582-583.)

Ovey N. Mohammed (1992) ei ole huolestunut monikulttuurisuuden tuomasta ongelmasta uskontokasvatukseen. Hänen mielestään monikulttuurisella uskontokasvatuksella on kauas kantoiset vaikutukset. Mohammedin mukaan modernin yhteiskunnan tehtävänä on murtaa muurit monikulttuurisuuden tieltä. Jotta saataisiin aikaan harmoninen yhteiskunta, tulisi monikansallista uskontokasvatusta opettaa kouluissa ja näin mahdollistettaisiin kansainvälinen ymmärrys monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Vaikka luokassa ei olisi yhtään kristillisten uskontokuntien ulkopuolelta, pitää Mohammed tärkeänä sitä, että lapsille opetettaisiin jotakin muistakin uskonnoista. Lasta ei voi sulkea muulta maailmalta, sillä hän näkee televisioista, lukee sanomalehdistä tai kuulee radiosta eri tavalla uskovista ihmisistä (Mohammed 1992, 63-65.)

Vaikka Nolan ja Mohammed kirjoittivatkin artikkeleissaan monikulttuurisesta uskontokasvatuksesta kouluissa, monia heidän tuomista ideoistaan voi soveltaen käyttää myös päiväkodissa. Esimerkiksi kansainvälisyyskasvatuksen osaksi voi ottaa erilaiset ihmiset erilaisine uskontoineen ja tätä kautta tutustua erilaisiin kulttuureihin. Tämä toteutuu monessa päiväkodissa riippumatta siitä onko ryhmä monikulttuurinen vai ei. Joissakin päiväkodeissa kansainvälisyyskasvatus on syrjäyttänyt uskonnollisen kasvatuksen johtuen juuri lapsiryhmän monikansallisesta taustasta.

5 USKONTOKASVATUKSEN YHTEISTYÖTAHOT

5.1 Yhteistyö seurakunnan kanssa

Tavallisin päiväkodin ulkopuolinen uskonnollisen kasvatuksen yhteistyökumppani oli paikallinen evankelis-luterilainen seurakunta (katso esimerkiksi Hilska 1995, 53). Joissakin päiväkodeissa koetaan uskontokasvatuksen antaminen vaikeaksi. Tämän vuoksi tehdään tiivistä yhteistyötä seurakunnan kanssa tai annetaan seurakunnan vastata kokonaan uskonnollisesta kasvatuksesta. Hilskan (1995) tutkimuksen kasvattajat antoivat sekä kiitosta että kritiikkiä seurakunnan työntekijöille. Jotkut kritisoivat seurakuntien työntekijöitä mm. kyvyttömyydestä ymmärtää lapsen ajattelun tasoa ja seurakunnan järjestämien tuokioiden kerrottiin olevan liian pitkiä. Seurakunnan työntekijöiden puolesta puhuivat heidän tieto-taitonsa. He osaavat helpommin puhua esimerkiksi pääsiäisen sanomasta ja kertoa luontevasti Raamatun kertomuksia. Joissakin päiväkodeissa oli käytössä seurakunnan ja päiväkodin välillä erityinen yhteyshenkilö. Näin päiväkodin erityistoiveet saatiin perille seurakuntaan ja ne voitiin ottaa huomioon suunnitelmia tehdessä (Hilska 1995, 55-56.)

Lampisen (1991) tutkimukseen osallistuneista lastentarhanopettajista 102 (n=108) kertoivat tekevänsä yhteistyötä seurakunnan kanssa. Yleisin yhteistyömuoto oli kirkkovierailut, joita toteutettiin 80 ryhmässä. Toiseksi yleisin työmuoto oli seurakunnan työntekijöiden vierailut päiväkodissa. Vain muutamissa ryhmissä lainattiin materiaalia seurakunnalta, oltiin yhteistyöpalavereissa tai tehtiin yhteistyötä musiikin parissa. Vaikka yhteistyön toteuttamisessa on todella tärkeää keskinäinen vuo-

ropuhelu, se ei toteutunut käytännössä (Lampinen 1991, 60.) Juuri tähän voisi olla ratkaisuna esimerkiksi seurakunnan ja päiväkodin välinen yhteyshenkilö.

Evankelis-luterilainen tai ortodoksinen paikallisseurakunta on luonnollinen yhteistyökumppani uskonnollisen kasvatuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Seurakuntien oma varhaiskasvatus on laajaa ja päiväkerhotoiminta muodostaa huomattavan osan leikkitoiminnasta. Uskonnollisen kasvatuksen lähtökohdat ovat seurakunnassa ja päiväkodeissa erilaiset. Seurakunnan kasvatustoiminta pyrkii tietoisesti vakaumuksen kehittämiseen, mikä taas ei kuulu päivähoidon uskonnollisen kasvatuksen tehtäviin. Sen vuoksi on syytä varmistaa, että seurakunnan työntekijöillä on asianmukaiset tiedot päivähoidon uskonnollisen kasvatuksen tavoitteista ja luonteesta (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 83.) Kun yhteistyötä seurakunnan ja päiväkodin kanssa aletaan kehittää, on syytä kertoa toiminnan tavoitteista ja periaatteista. Näin luodaan hyvä pohja toimivalle yhteistyölle.

Seurakunnan ja päivähoidon varhaiskasvattajat työskentelevät osittain samojen lasten parissa. Esimerkiksi yhteiset neuvottelu- ja koulutustilaisuudet tarjoavat luontevan mahdollisuuden työntekijätason yhteistyöhön. Esimerkiksi lapsen uskonnollinen kehitys ja sen tukeminen, lasten uskonnolliset kysymykset ja lapsille tarkoitetun materiaalin arviointi askarruttavat varmasti molempia osapuolia. Seurakunnan työntekijöiden vierailut, perhepäivähoitoryhmän osallistuminen seurakunnan kerhoon tai päivähoidon kirkkohetket tuovat virkistystä ja vaihtelua päivähoidon arkeen ja tukevat siten myös työntekijöitä (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 83-84.) Esimerkiksi joulu- ja pääsiäiskirkossa on mahdollista päästä osallisiksi seurakuntayhteydestä ja tutustua liturgiaan symbolien, värien ja Raamatun sanan kautta.

Yksinomaan vierailijavoimin hoidettava kasvatusalue joutuu erikoisasemaan sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä. Pohjimmiltaan se välittää viestin, että tämä aihepiiri kuuluu vain asiantuntijoille, eikä sillä ole luontevia liittymäkohtia päivähoidon arkeen ja juhlaan. Seurakunnan tuki päivähoidon uskontokasvatukselle on nimenomaan yhteistyön antamaa tukea. Se merkitsee jälleen erilaisten kokemusten liittämistä yhteen, kuten myös yhteistyössä lasten vanhempien kanssa. Seurakunnan työntekijöiden tavoitteena on tukea lasten uskonnollista kasvatusta päivähoidon puitteissa, ja silloin myös päivähoidon työntekijöiden asiantuntemus on välttämätön (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 85-86.)

5.2 Yhteistyö vanhempien kanssa

Kodin ja päivähoiton välistä yhteistyötä voi pitää molempien osapuolien oikeutena ja velvollisuutena (Pyykkö ynnä muut 1985, 117). Päivähoidon kasvatustoiminta perustuu näkemykselle lapsen vanhempien ensisijaisesta kasvatusoikeudesta ja –vastuusta. Usein yhteistyö on tarpeen jo tiedottamisen kannalta. Vanhemmilla voi olla epäselviä tai vinoutuneita käsityksiä päivähoiton uskontokasvatuksen luonteesta. Uskontokasvatusta koskeva yhteistyö, kuten päivähoiton muitakin kasvatusalueita koskeva yhteistyö, käynnistyy alkuhaastattelusta. Näitä asioita käsitellään syvällisemmin vanhempainilloissa, keskusteluissa jne. Päivähoidon arjessa yhteistyö toteutuu esimerkiksi reissuvihkon ja eteiskeskustelujen kautta. Erityisesti silloin, kun vanhemmat edustavat vähemmistöuskontoja, on syytä keskustella heidän näkemyksistään. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 79-82.) Näiden keskustelujen kautta on luonnollista luoda kasvatukselle yhteinen linja. Keskinäinen luottamus on ratkaiseva tekijä yhteistyön toimimisen kannalta. (Pyykkö ynnä muut 1985, 117.)

Jotta välttyttäisiin suurilta ristiriidoilta lastentarhanopettajien ja lasten vanhempien välillä, on hyvä luoda avoin ja keskusteleva yhteys vanhempiin heti alusta alkaen. Tähän kuuluu myös uskontoon liittyvistä asioista puhuminen. Kun vanhemmat saavat tietoa päiväkodissa toteutettavasta uskontokasvatuksesta, he voivat sen perusteella tehdä valintoja siitä, saako heidän lapsensa osallistua uskontokasvatukseen liittyviin toimintoihin ynnä muihin. Monet lastentarhanopettajat kertoivat useimpien vanhempien luottavan päiväkodin henkilökunnan kykyyn antaa uskonnollista kasvatusta lapsilleen sopivalla tavalla (Hilksa 1995, 75).

Hälisen (1981, 83) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat keskimäärin sitä mieltä, että päiväkodeissa on hankalaa täyttää kotien erilaisia odotuksia uskontokasvatukseen nähden. Valtaosa vanhemmista ilmoitti nojaavansa päiväkodin uskontokasvatusta koskevissa käsityksissään lapsilta kuulemiinsa ja vain suhteellisen pienellä osalla vanhemmista oli sen lisäksi muita tiedonlähteitä tässä asiassa. Vain noin kolmasosa lasten vanhemmista oli hankkinut tietoja suoraan päiväkodeista. (Hälinen 1981, 107.)

Hilskan (1995) haastattelemat kasvattajat näkivät lapsen ennen kaikkea oman perheensä jäsenenä ja tätä ajatellen he pyrkivät kunnioittamaan vanhempien toiveita (Hilksa 1995, 59). Samassa tutkimuksessa ilmeni muutamien vanhempien osalta tullut vaatimus elämäkatsomustiedon opetuksesta päiväkodissa. Tähän vaatimukseen on mahdotonta vastata, sillä vielä voimassa olevat päivähoiton yleiset kasvatustavoitteet määrittelevät uskontokasvatuksen lähtevän kristillisen perinteen välittämi-

sestä. Lisäksi vaatimus uskonnollisen kasvatuksen vaihtamisesta elämänkatsomustietoon on mahdollon, sillä päivähoidossa toiminta ei ole ainejakoon perustuva. Eräät lastentarhanopettajat ovat päätyneet ajatukseen, että kun päiväkodissa ei ole uskontokasvatusta, ei myöskään loukata kenenkään uskonnonvapautta (Hilka 1995, 82).

Vanhempien mielipiteet voivat olla jyrkkiäkin joillakin kasvatusalueilla kuten esimerkiksi juuri uskontokasvatuksen kohdalla. Näkemyksien takana ovat usein vanhempien omat kokemukset seurakunnasta ja sen sisäpiiristä. Kouluikäiset tai vieläkin aikaisemmat muistot uskonnollisesta kasvatuksesta heijastuvat usein pitkälle. Ne myös sävyttävät suhtautumista oman lapsen uskonnolliseen kasvatukseen. Useimmiten esitettyjä väitteitä uskonnollisen kasvatuksen kuulumisesta päivähoitoon lienevät seuraavat: uskonnollinen kasvatusta on yleissivistävää ja sitä voidaan verrata peruskoulun uskonnonopetukseen, uskonnolliseen kasvatukseen osallistuminen tulee olla vapaaehtoista, uskonnollisen kasvatuksen antaminen on kotien ja vanhempien tehtävä, lapsen kaikinpuolinen kehitys edellyttää uskonnollista kasvatusta, uskonnollinen kasvatusta on pakkosyöttöä ja uskonnollisella kasvatuksella voi olla positiivinen merkitys lapsen perusturvallisuuden luomisessa. Olennainen kysymys näiden väitteiden kohdalla on se, mitä päivähoiton uskonnollisella kasvatuksella tarkoitetaan, mitkä ovat sen tavoitteet ja sisältö. (Seurakunta ja päivähoito 1982, 33.)

Lampisen (1991) tutkimuksen mukaan vain 79 prosenttia (n=108) lastentarhanopettajista oli selvittänyt huoltajien suhtautumisen uskonnolliseen kasvatukseen. Lastentarhanopettajat arvioivat vanhempien suhtautuvan uskonnolliseen kasvatukseen neutraalin myönteisesti. Vain harvat lastentarhanopettajat kokivat yleisen suhtautumistavan kielteiseksi tai erittäin myönteiseksi. Noin kolmannes lastentarhanopettajista oli kokenut vaikeaksi, että huoltajilla oli erilaisia näkemyksiä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisesta. (Lampinen 1991, 56-57.) Uskontokasvatusta osalta on erityisen tärkeää selvittää lasten vanhempien kanta. Kun vanhempien kanssa on keskusteltu, on helpompi ymmärtää heidän suhtautumistaan asiaan. Lisäksi vanhemmille tulee kertoa, millaisin perustein päiväkodissa uskontokasvatusta toteutetaan.

5.3 Yhteistyö työyhteisössä

Yhteistyö päivähoiton sisällä on välttämätöntä. Yhteistyö voi olla muodoiltaan esimerkiksi jonkin prosessin yhteistä kokemista tai kokemusten, ideoiden ja menetelmien välittämistä toisille. (Pyykkö ynnä muut 1985, 111.) Uskonnollinen kasvatusta vaatii myös yhteistyötä työyhteisössä. Sitä voidaan suunnitella yhdessä ja saatuja kokemuksia voidaan vaihdella. Ahteenmäki-Pelkonen (1993) toteaa,

että usein uskonnollisen kasvatuksen kysymyksiä arastellaan. Työrauhan säilyttämiseksi vältellään keskustelua uskontoon liittyvistä asioista. Avoimet keskustelut työyhteisössä uskonnollisesta kasvatuksesta auttaisivat työyhteisöä tuntemaan paremmin toisiaan ja helpottaisivat esimerkiksi toiminnan järjestämisessä.

Kun päiväkodin työntekijöillä on keskenään erilaisia uskonnollisia vakaumuksia ja näkemyksiä uskonnollisen kasvatuksen luonteesta, on vaarana törmäyskurssille ajautuminen. Monella Hilskan (1995) tutkimukseen osallistuneella lastentarhanopettajalla oli joko omakohtaisia tai lähipiiriin liittyneitä kokemuksia uskontokasvatuksen aiheuttamista erimielisyyksistä. Nämä erimielisyydet tai niiden pelko puolestaan saivat monet lastentarhanopettajat varovaisiksi uskonnollisen kasvatuksen suhteen. Erimielisyyksien läpikäynti ja kaikkia osapuolia tyydyttävän ratkaisun etsiminen on työyhteisölle vaativa prosessi. Haastattelujen perusteella vaikutti siltä, että erityisen merkittävää uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen kannalta oli, millainen ilmapiiri työntekijöiden kesken vallitsi. (Hilka 1995, 54.)

Työnjaolliset mahdollisuudet mainittiin parhaaksi keinoksi ratkaista työntekijöiden erilaisista vakaumuksista johtuvat näkemyserot uskonnollisen kasvatuksen toteutuksessa. Haastatellut olivat yksimielisiä siitä, että päiväkodin työntekijöillä on oikeus antaa uskonnollista kasvatusta oman vakaumuksensa rajoissa. (Hilka 1995, 77-78.) Lampisen tutkimuksessa kymmenen lastentarhanopettajaa kertoi avoimissa vastauksissa niistä uskonnollisessa kasvatuksessa ilmenneistä vaikeuksista, jotka aiheutuvat ristiriidoista muun henkilökunnan kanssa. Vaikeuksien syynä oli erilainen tapa ajatella asioista ja tietynlainen keskinäisen kunnioittamisen puute. (Lampinen 1991, 67.)

Jukka Kallioinen (1987) on tutkinut uskontoa opettavien luokanopettajien mielipiteitä peruskoulun ala-asteen uskonnonopetuksesta. Hänen tutkimukseen osallistui 133 opettajaa (n=180). Vastaajien keski-ikä oli 48 vuotta. Tutkimus oli kuvaileva yleiskartoitus, joka toteutettiin kyselylomakkeella. Tutkimukseen osallistuneiden opettajien uskonnollisuudella oli voimakas yhteys henkilökohtaisiin orientoitumisvaikeuksiin siten, että ei-uskonnolliset opettajat kokivat huomattavasti enemmän vaikeuksia. Jos opetettava aihe ei ole lähellä opettajan ideologiaa, voi opetustilanteessa joutua kokemaan suuriakin ongelmia. Miten olla luonnollinen ja avoin, kun aihe on itselle vaikea ja kaukainen? Vanhemmat opettajat asennoituivat uskonnonopetukseen positiivisemmin kuin nuoremmat. (Kallioinen 1987, 56-59.) Opettajat halusivat ja kokivat tarvitsevansa enemmän koulutusta ja ohjausta uskonnonopettamiseen (Kallioinen 1987, 3).

6 LASTENTARHANOPETTAJAN KOULUTUS JA USKONTOKASVATTAJANA TOIMIMINEN

Olen itse valmistunut kasvatustieteen kandidaatiksi keväällä 1996. Omaan koulutukseeni kuului uskontokasvatusta hyvin vähän, yhden opintoviikon verran. Opinnot kuuluivat osana ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyviin opintoihin, joita yhteensä oli 12 opintoviikkoa. Kun opintoviikkoja minulle kertyi kolmen opintovuoden aikana yhteensä 120, uskontokasvatuksen opintojen määrä tuntuu todella pieneltä. Uskontokasvatuksen opinnoissa kävimme nopeasti läpi lapsen uskonnollisen kehityksen ja tutustuimme ortodoksiseen kirkkoon tutustumiskäynnin kautta. Opintokokonaisuuteen kuului kirjatentti, joka käsitteli kirkkovuoden tapahtumia ja niihin liittyvien tuokioiden suunnittelua. Kun minä aloitin työni seurakunnan päiväkerhossa, tuntuivat koulutukseni ”eväät” todella vähäisiltä. Osaltaan tämä johdatti minut teologian opintoihin.

Teologian opintojen kautta olen saanut tietoa esimerkiksi kristinuskon ja Raamatun historiasta sekä erilaisista uususkunnoista. Tältä pohjalta tunnen olevani huomattavasti valmiimpi uskontokasvattajana toimimiseen kuin perusopintojeni pohjalta. Uskontokasvatusfilosofiani perustuu tunnustukselliselle pohjalle, mutta olen käytännön seikkojen myötä totutellut käytössä olevaan yleiskristilliseen kasvatustapaan.

Myös Hilskan (1995) tutkimuksessa vähemmän työkokemusta omaavat lastentarhanopettajat (osa valmistunut 1980-luvulla) kokivat oman koulutuksensa riittämättömäksi uskontokasvattajana toimimiseen. He kokivat, ettei heillä ollut edes selkeää mielikuvaa siitä, millaisia teemoja uskontokasvatuksen tunneilla oli käsitelty. Heidän näkemyksensä olivatkin muotoutuneet vähin erin työelä-

mässä saatujen kokemusten myötä. (Hilksa 1995, 62). Vanhemmat lastentarhanopettajat kokivat oman koulutuksensa hyödyllisenä. Vanhemman polven lastentarhanopettajat muistelivat koulutukseensa kuuluneen muun muassa ohjausta siitä, kuinka lapsille olisi kerrottava Raamatun kertomuksia. Ennen kaikkea koulutus oli herättänyt heidän mukaansa ajatuksen uskonnollisen kasvatuksen tarpeellisuudesta lapsille. Vahvistuksen käsitykseen olivat tuoneet vuosien varrella työssä saadut kokemukset. (Hilksa 1995, 78).

Lampisen tutkimuksen osallistuneista vanhimmat lastentarhanopettajat antoivat eniten uskonnollista kasvatusta verrattuna nuorempiin. Tähän luultavasti vaikuttaa heidän työssään löytämä tasapaino ja kokemuksen mukanaan tuoma rentous (Lampinen 1991, 63). Suurin osa alle 25-vuotiaista lastentarhanopettajista oli kokenut vaikeuksia uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. 66 prosenttia 25-34-vuotiaista tunsi joko sisäisiä vaikeuksia, esimerkiksi oman riittämättömyyden tai ulkoisia vaikeuksia esimerkiksi kotien erilaisuuden. Yli 45-vuotiaista vain vajaalla kolmanneksella oli ulkoisia tai sisäisiä vaikeuksia uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. (Lampinen 1991, 66.)

Vajaa kolmannes koki vaikeutena kotien erilaisuuden ja erityisesti kotien erilaiset odotukset. Noin viidennes uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa vaikeuksia kokeneista oli kokenut vaikeutena oman rajallisuutensa. Syynä oli epävarmuus omassa itsessä. Vaikeimmaksi asiaksi uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa lastentarhanopettajat kokivat lapsen tasolle pääsemisen. Yli kolmannes oli kokenut tällä alueella vaikeuksia. (Lampinen 1991, 66-68.) Näistä tuloksista voi päätellä, että mitä nuorempi ja kokemattomampi lastentarhanopettaja on kyseessä, sitä vaikeampi on uskonnollista kasvatusta toteuttaa. Lisäksi uskontokasvatuksen antamiseen vaikuttaa ilman muuta myös, kuinka hyvän koulutuksen on saanut esimerkiksi jatko- tai täydennyskoulutuksen kautta ja miten läheiseksi uskonnolliset asiat itse kokee.

Uskonnollisen kasvatuksen toteuttaminen on sikäli omaleimainen kasvatusalue, että se haastaa opiskelijaa ja työntekijää myös omakohtaiseen pohdintaan ja kannanottoon. Uskonnollisen kasvatuksen käsittely tuo esiin opiskelijan tai työntekijän omat kokemukset uskontokasvatuksesta. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 89.) Jos työntekijän suhde uskontoon on kielteinen tai hän ei halua osallistua sen toteuttamiseen, miten hän selviytyy uskontokasvattajana toimimisesta? Tähän Ahteenmäki-Pelkonen (1993, 90) vastaa: ”Myös työntekijällä, joka ei aktiivisesti osallistu uskontokasvatuksen järjestämiseen, on velvollisuus tukea omalla käytöksellään päivähoitossa toteutettavaa uskontokasvatusta ja olla sille solidaarinen.” Tässä kohden työyhteisön keskinäiset suhteet ovat tärkeällä sijalla. Jos työntekijän omista ajatuksista ja toiveista on keskusteltu yhdessä, on mahdollista

toteuttaa uskontokasvatusta vaikkapa työnjaollisin keinoin. Lisäksi, jos kasvattaja tuntee itsensä vääräksi henkilöksi vastaamaan johonkin lasten esittämiin kysymyksiin, voi tukeutua sellaisen ihmisen puoleen, jolle uskonnolliset asiat ovat tutumpia ja helpompia käsitellä.

Kasvuhakuinen työntekijä etsii tukea ja koulutusta eri kasvatusalueiden toteuttamisessa myös peruskoulutusvaiheen jälkeen. Usein täydennyskoulutustarve nousee selvästi esiin, kun peruskoulutuksesta on jo kulunut muutamia vuosia. Täydennyskoulutuksen hakeudutaan, jos halutaan syventää aikaisempia tietoja, halutaan tietoa esimerkiksi jostain uudesta menetelmästä tai halutaan päästä vaihtamaan kokemuksia muiden saman alan ihmisten kanssa. Työnohjaus on myös yksi tapa ohjata ja opastaa työntekijää kohti ammatillista kasvua. Työnohjaus on prosessi, jossa käsitellään työhön liittyviä ongelmia, ja etsitään yhteisesti keskustellen uusia toimintatapoja. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 100).

Monet käyttävät monikulttuurisuutta osana uskontokasvatusta yksinkertaisesti siksi, että sen aika on tullut, ei niinkään esimerkiksi sosiaalisten realiteettien painostamana. Kun huomaamme ympäröivän kulttuurimme sisältävän monikulttuurisia aineksia, tulee ajankohtaiseksi miettiä uusia tapoja tulkita perinnettä ja kulttuurin sisältöjä. (Ng 1992, 193.) Monikulttuurisuus on ollut osana päiväkotien kasvatusta jo vuosia, joten kasvattajat omaavat jonkinlaisen suhtautumistavan ja jonkinlaiset toimintatavat suhteessa uskontokasvatukseen. On ajankohtaista kartoittaa, miten lastentarhanopettajat ovat kokeneet monikulttuurisuuden haasteen juuri uskontokasvatukselle ja onko monikulttuurisuus mahdollisesti aiheuttanut täydennyskoulutuksen tarvetta.

7 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena on saada yleiskuva lahtelaisten päiväkotien toteuttamasta uskontokasvatuksesta. Tutkimukseni pääongelmat olen jakanut teoreettisessa viitekehyksessä esittelemieni teemojen pohjalta. Ne ovat seuraavat:

1. Mitä uskontokasvatus on lastentarhanopettajien tehtävissä olevien kasvattajien mielestä?
2. Mikä osuus eettisellä ja arvokasvatuksella on uskontokasvatuksessa?
3. Toimivatko valtakunnalliset uskontokasvatuksen tavoitteet toiminnan perustana?
4. Millainen merkitys vierailuilla kulttuureilla ja uskonnoilla on päiväkodin uskontokasvatukselle?
5. Millaista yhteistyötä toteutetaan päiväkodin uskontokasvatuksessa?
6. Millaiset tiedot ja valmiudet lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien henkilöiden koulutus on antanut uskontokasvattajana toimimiseen?

8 TUTKIMUKSEN TEKEMINEN

8.1 Kyselylomake

Toteutin tutkimukseni lomaketutkimuksena. Tutkimusmenetelmän valinta ei ollut minulle alusta alkaen selvä. Jouduin pohtimaan millaista tietoa haluan ja kuinka laajalta joukolta. Valitsin kyselylomakkeen, koska sen avulla oli mahdollista saada kokonaiskuva lahtelaisesta päiväkotien uskonto-kasvatuksesta. Kyselylomakkeen esitestasi kesällä 1998 neljä lastentarhanopettajaa (n=10). Osallistujat valitsin satunnaisesti lahtelaisista päiväkodeista. Esitestaajia pyydettiin kirjoittamaan palautetta kyselylomakkeen loppuun mahdollisista epäselvistä kohdista ja mahdollisista parannusehdotuksista. Esitestaajien kirjalliset kommentit lomakkeen laadinnasta auttoivat omalta osaltaan varsinaiseen tutkimukseen osallistuneita jo senkin takia, että he olivat lahtelaisia lastentarhanopettajia. Myös varsinainen tutkimus toteutettiin lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien parissa.

McMillan ja Schumacher (1993,249) pitävät tärkeänä, että esitestaus suoritetaan samankaltaisilla henkilöillä kuin varsinainen tutkimus. Esitutkimuksesta olisi saatu vielä enemmän hyötyä, jos osallistujien määrä olisi ollut suurempi. Eräs esitestaajista esitti toiveen eettisen ja arvokasvatuksen osuuden selvittämisestä ja tämä tuli osaksi varsinaista tutkimuslomaketta. Esitestaajat vastasivat kaikkiin kysymyksiin, joten kyselylomakkeen kysymykset tuntuivat toimivan hyvin.

Koska aikaisemmista tutkimuksista ei ollut apua valmiin lomakkeen muodossa, täytyi se laatia itse. Tutkimuslomaketta laatiessa huomioin esitestaajien toiveet ja vertailin tutkimusongelmiani asettamiini kysymyksiin. Saisinko kysymyksilläni uskontokasvatusta selkeästi kuvaavia vastauksia? Jotta vastaajan työ ei muodostuisi liian raskaaksi, lomakkeessani vuorottelivat avoimet kysymykset ja monivalintakysymykset. Näin pyrin välttämään vastaushävikin. Avoimien kysymysten avulla pyrin selvittämään kasvattajien perusteluita esimerkiksi uskontokasvatuksen tärkeyteen ja käytettyjen toimintatapojen nimeämiseen. Koska tutkimukseni avulla halusin saada kokonaiskuvan lahtelaisesta uskontokasvatuksesta, kyselyssäni ei keskitytty vain yhteen tai kahteen ongelmaan, vaan hain lahtelainen uskontokasvatus-teemaan vastauksia useiden kysymysten ja aiheiden avulla esimerkiksi uskontokasvatuksen yhteistyötä kartoittamalla ja eettisen ja arvokasvatuksen osuutta määrittämällä.

Kyselylomaketta laatiessa tutustuin Lampisen (1991) käyttämään kyselylomakkeeseen, mutta en voinut ottaa sitä kokonaisuudessa käyttöni, koska kiinnostuksen kohteet olivat paikoin erilaiset. Lampisella (1991) ei ollut ollenkaan kysymyksiä vieraiden kulttuureiden tai uskontojen edustajista ja heidän vaikutuksistaan uskontokasvatukseen eikä kasvattajien koulutuksesta. Tästä johtuen päädyin laatimaan itse lomakkeen. Itse laaditussa lomakkeessa on huonona puolena se, että kysymysten toimivuus perustuu vain esitutkimukseen.

Kyselylomaketta laatiessani käytin apuna Lampisen (1991) lomaketta kysymysten 6, 9, 15, 20 osalta. Tutkimuksessani on lukuisia muuttujia. Kunkin tutkimusongelman perässä on siihen liittyvien kysymysten numerot (katso tutkimuslomake liite 2).

1. Taustatiedot. (kysymykset 1-5)
2. Mitä uskontokasvatus on lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien kasvattajien mielestä? (kysymykset 6-8)
3. Mikä osuus eettisellä ja arvokasvatuksella on uskontokasvatuksessa? (kysymys 9)
4. Toimivatko valtakunnalliset uskontokasvatuksen tavoitteet toiminnan perustana? (kysymys 10)
5. Millainen merkitys vierailta kulttuureilla ja uskonnoilla on päiväkodin uskontokasvatukselle? (kysymykset 11-14)
6. Millaista yhteistyötä toteutetaan päiväkodin uskontokasvatuksessa? (kysymykset 15-21)
7. Millaiset tiedot ja valmiudet lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien koulutus on antanut uskontokasvattajana toimimiseen? (kysymykset 22-23)

8.2 Tutkimuksen kohdejoukko ja kyselyn suorittaminen

Päivähoidon sektorista rajasin tutkimukseni koskemaan päiväkotia, koska sille on asetettu viralliset kasvatustavoitteet ja henkilökunnan koulutus on melko yhtenäistä. Lahden kaupunki on luonut kasvatusta tukemaan opetussuunnitelman, joka pohjautuu valtakunnallisiin tavoitteisiin ja jos mahdollista, niin tavoitteissa on myös lahtelaisuuteen kuuluvia erityispiirteitä. Uskontokasvatuksen osalta tavoitteissa ei ole muutoksia valtakunnallisiin tavoitteisiin. Lahdessa, kuten muissakin kunnissa, kasvatustavoitteita ja koko opetussuunnitelmaa muovataan jatkuvasti uuteen, toimivampaan muotoon.

Jotta mahdollisimman monella oli mahdollisuus vastata kyselyyni, vastaajina olivat lastentarhanopettajan tehtävässä toimivat henkilöt. Tutkin lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien kasvattajien käytänteitä uskontokasvatuksessa, koska heillä on yleensä pedagoginen vastuu ryhmästään ja sen toiminnasta.

Päiväkotien osoitteet sain eräästä lahtelaisesta päiväkodista. Varsinaisen kyselylomakkeen lähetin loppuvuodesta 1998 45 lahtelaiseen päiväkotiin, kuhunkin kaksi kyselyä. Näin tutkittavien kasvattajien määräksi tuli 90. Kyselylomakkeita palautui 54, joten vastausprosentiksi tuli 60. Best ja Kahn (1986, 175) pitävät tutkimusaiheen tuttuutta ja merkityksellisyyttä vastaajalle eräänä hyvän kyselylomakkeen elementtinä. Ilmeisesti kyselylomakkeeni täytti ainakin joltain osin nämä kaksi elementtiä, koska lomakkeita palautui niin paljon. Pienehkön osallistujamäärän vuoksi, yleistämiseen on suhtauduttava varauksella. Vastaukset ovat lähinnä suuntaa-antavia. Vastausprosenttiin vaikutti osaltaan suorittamani vastausten karhuaminen. Soitin kaikkiin 45 päiväkotiin saatuaani 50 vastausta ja pyysin ystävällisesti palauttamaan kyselyt. Tämän soittokierroksen ansiosta minulle palautui vielä viisi kyselylomaketta.

8.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Aloitin aineistoni analysoinnin heti saatuaani lomakkeet takaisin. Aluksi järjestin aineiston numerojärjestykseen siten, että ensimmäisenä minulle palautunut lomake oli ensimmäinen ja 54. oli viimeinen minulle palautunut lomake. Tämän jälkeen aloin luokitella aineistoa vastausten perusteella. Ensin selvitin kasvattajien taustatiedot ja sain näin selville prosentuaaliset osuudet. Tämän jälkeen

kävin kysymykset yksi kerrallaan läpi aloittaen monivalintakysymyksistä ja päätyen avoimiin kysymyksiin. Esimerkkinä toimikoon uskontokasvatuksen tärkeyttä koskeva osio.

Aluksi laskin eri vastausvaihtoehdoille tulleet osuudet. Tämän jälkeen järjestin vastaukset perusteluineen neljään luokkaan siten, että kaikki uskontokasvatusta tärkeänä pitäneet muodostivat yhden luokan ja niin edelleen. Seuraavaksi kirjasin kaikkien luokkien mielipiteet ja niiden perustelut ylös omiksi, isoiksi ryhmikseen. Näin tulosten jatkokäsittely oli helpompaa. Tämän jälkeen seurasi aikaa vievin prosessi, jossa etsin vastauksista yhteisiä nimittäjiä, esimerkiksi samanlaisia perusteluita uskontokasvatuksen tärkeydelle. Kun erilaisia nimittäjiä löytyi, tulokset muotoutuivat taas uudella tavalla.

Lopulta tuloksia testattiin tilastollisesti. Tilastollisten menetelmien käyttö kaikilta osin ei ollut mielekästä, koska aineisto oli pienehkö. Halusin tutkia, olivatko tutkimuksen muuttujat ja ryhmät yhteydessä toisiinsa ja erosivatko ne suuresti toisistaan (katso liite 4). Jotta tämä vertailu olisi mahdollista, käytin yksisuuntaista varianssianalyysiä ja t-testiä (katso esimerkiksi Borg ja Gall 1989, 356).

Sukupuolen mukaan vertailua ei ollut mielekästä toteuttaa, sillä vastaajista kaikki kahta lukuun ottamatta olivat naisia. Koska aikaisemmat tutkimukset osoittivat, että työkokemuksella, iällä ja koulutuksella on vaikutuksia vastauksiin, halusin vertailla saamiani tuloksia suhteessa näihin muuttujiin. Ikäryhmien kohdalla oli pakko tehdä kahden luokan yhdistäminen, jotta tilastollinen vertailu olisi ollut mahdollinen. Yhdistin ikäluokat alle 25-vuotiaat ja 25-34-vuotiaat. Tilastolliset merkitsevyydet ja tulokset, jotka ovat lähellä tilastollista merkitsevyyttä, on nähtävissä taulukoissa 1-6 (katso liite 4).

8.4 Tulosten luotettavuus

Alkula ym. (1994, 122) pitävät parhaana keinona saada luotettavaa aineistoa, kun aineistonkeruu on suunniteltu hyvin etukäteen ja toteutettu kunnollisesti. Olin suunnitellut aineistonkeruun (mielestäni) hyvin etukäteen ja olin pohtinut myös tapoja saada mahdollisimman paljon tietoa vastaajilta esimerkiksi kysymyksiä laatiessa pohdin kysymysten muotoa ja selkeyttä. Aineiston luotettavuus toteutuu, kun tutkimus mittaa sitä, mitä sen oli tarkoitus mitata (esimerkiksi Borg ja Gall 1989, 249). Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia lahtelaisten päiväkotien toteuttamaa uskontokasvatusta.

Tutkimustuloksia analysoidessa oli mahdollista muodostaa kuva siitä, millaista lahtelainen uskon- tokasvatus päiväkodeissa on. Tässä mielessä tutkimukseni on luotettava.

Jotta luotettavuutta voitaisiin arvioida tarkemmin, voidaan tutkimusta tarkastella ulkoisen ja sisäisen luotettavuuden kautta. Uusitalon (1996, 86) mukaan sekä sisäinen että ulkoinen luotettavuus määrittelevät sen, kuinka hyvin voimme aineistoon luottaa. Valkonen (1981, 77) määrittelee sisäisellä luotettavuudella tarkoitettavan otokseen kuuluville henkilöiltä saatujen tietojen luotettavuutta ja oikeellisuutta. Lastentarhanopettajien tehtävissä toimivat kasvattajat vastasivat ahkerasti annettuihin kysymyksiin. Vastaajien antamien vastausten luotettavuutta ja oikeellisuutta on vaikea arvioida. Tutkijana oletan vastaajien luottaneen omiin mielipiteisiinsä ja perusteluihinsa niin vakaasti, että he ovat vastanneet niiden perusteella kysymyksiin. Toinen vaihtoehto on, että vastaajat vastaavat kysymyksiin niin kuin olettavat tutkijan haluavan heidän vastaavan. Luotan vastaajiin ja siihen, että he ovat valinneet ensimmäisen vaihtoehdon vastatessaan kyselyyni. Tämän määritelmän ja oletukseni myötä voin sanoa tutkimukseni olevan sisäisesti luotettava.

Toinen näkökulma tutkimuksen luotettavuuteen on lähestymällä sitä sisäisen validiuden kautta. Tutkimus on Heikkilän (1998,178) mukaan sisäisesti validi silloin, kun teoriaosassa esitetyt käsitteet vastaavat mittauksia (katso myös Uusitalo 1995, 86 & Cohen ynnä muut 2000, 107). Tutkimukseen osallistuneiden ammattisanasto ja käsitteet olivat samat kuin minulla, joten siltä osin käsitteiden väärin ymmärtäminen oli minimaalista. Avoimet kysymykset oli tehty selventämään sekä tutkijan intressejä että vastaajien monivalintavastauksia. Vastauksista löytyi monia vastaavuuksia teoriaosassa esitettyihin tuloksiin ja käsitteisiin. Saadut tulokset ja teoriaosassa esitetyt asiat eivät ole ristiriidassa keskenään. Tähän nojaten tutkimukseni on sisäisesti validi.

Kyselylomakkeeseeni suhtauduttiin kiinnostuneesti, koska vastauksia palautui paljon. Vastaamatta jääneitä, tyhjiä kysymyskohtia oli lomakkeissa vähän. Ilmeisesti tutkimusaihe koettiin merkityksellisenä ja vastaamisen arvoisena. Monivalintakysymyksiin vastattiin poikkeuksetta, kun taas avoimissa kysymyksissä vastaamatta jättäneitä oli useammin. Saman tilanteen oli kohdannut myös Lampinen (1991) tutkimuksessaan. Erityisen hyvin tutkimuksessani vastattiin kysymyksiin uskon- tokasvatuksen määritelmästä ja eettisen ja arvokasvatuksen osuudesta uskontokasvatuksessa. Nämä kaksi kysymystä ovat olleet kasvattajille erityisen merkittäviä ja oleellisia vastata.

Eniten vastaamatta jättämissä oli seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön heikkouksien arvioinnissa ja vieraiden kulttuureiden ja uskontojen vaikutuksien arvioinneissa. Muutamit perusteluiden puut-

tumiset saattoivat johtua siitä, että kasvattajat ajattelivat monivalintavastauksensa ilmaisevan heidän mielipiteensä tai sitten he eivät osanneet perustella vastaustaan. Kukaan vastanneista ei jättänyt johdonmukaisesti perusteluita antamatta, vaan perusteluita puuttui vaihtelevasti.

Lahtelaisen uskontokasvatuksen peruslinjan voi nähdä vastausten pohjalta. Kasvatustilanteesta saa kuvan vastausten kirjon perusteella. Vastaajat eivät ole pyrkineet tahallisesti muuntamaan totuutta toteutettavasta uskontokasvatuksesta. Jotta mahdollisesti esiintyvät ristiriitaisuudet olisivat mahdollisimman vähäisiä, oli monivalintakysymysten lisäksi mahdollisuus vastata perustellen avoimiin kysymyksiin.

Ulkoinen luotettavuus tarkoittaa tutkimusaineiston antamaa kuvaa itsestään eli sitä, kuinka hyvin aineistosta saatavat tulokset ovat yleistettävissä suurempaan perusjoukkoon (Valkonen 1981, 77-78). Koska jokaiseen 45 päiväkotiin lähti vain kaksi kyselylomaketta, on luultavaa, että vastaajat ovat valikoituneet niin, että lomakkeeseen vastanneet juuri asiasta kiinnostuneet kasvattajat. Vastauksissa ilmeni erilaisia mielipiteitä, joten vastaajat eivät olleet liian homogeenisiä. Eroja olisi voinut tulla enemmän, jos tutkimus olisi osoitettu kaikille lahtelaisissa päiväkodeissa lastentarhanopettajan tehtävissä toimiville. Kasvattajilta saadut tiedot ovat luotettavia siltä osin, että he saivat vastata luottamuksellisesti ja nimettömästi esitettyihin kysymyksiin.

Koska kysely tehtiin vain yhdessä keskisuudessa kaupungissa, ei tuloksia voida yleistää koskemaan muita keskisuuria kaupunkeja. Vertailua tulosten pohjalta on mahdollista tehdä esimerkiksi Lampisen (1991) tutkimustulosten kanssa. Vastaajat edustivat uskontokunnan myötä yhteiskunnassa vallitsevaa tilannetta, sillä suomalaisista kuului vuoden 1997 lopussa evankelis-luterilaiseen kirkkoon 85,6 prosenttia ja tutkimukseen osallistuneista 85,2 prosenttia. Vastaajista yli puolet (76 prosenttia) oli iältään 25-44-vuotiaita, joten tämä ikäryhmä oli yliedustettuna tutkimuksessani. Alle 25-vuotiaita osallistui tutkimukseeni vain yksi, joten tämä ikäryhmä oli aliedustettuna tutkimuksessani. Tämän ikäryhmän vähäisyys on ymmärrettävää, sillä lastentarhanopettajan, sosiaalikasvattajan ja sosionomin koulutus kestää vähintään kolme vuotta. Näiden perustelujen myötä tutkimusta voidaan pitää ulkoisesti luotettavana.

Luotettavuutta voi tarkastella myös ulkoisesta validiudesta käsin. Ulkoisella validiudella tarkoitetaan Heikkilän (1998, 178) mukaan sitä, onko tutkijan ja muiden tutkijoiden tulkinnat tuloksista yhtäläiset (myös Uusitalo 1995,84-85 & Cohen ynnä muut 2000, 107). Tulosten tulkinta monivalintakysymyksistä on kaikilla tutkijoilla samanlaista. Erot saattavat syntyä avointen kysymysten

luokittelussa ja ryhmittelyssä. Jonkun mielestä yksi vastaus saattaa kuulua useampaan luokkaan, kun taas toisen mielestä yhtä vastausta ei voi käyttää kuin kerran. Omat intressit ja mieltymykset saattavat vaikuttaa tulkintoihin ja samalla objektiivisuuteen. Tällöin tulkinnot eroavat toisistaan. Pyrin luokittelussa objektiivisuuteen ja käytin kutakin vastausta vain yhdessä luokassa. Varauksella voi siis sanoa tutkimukseni olevan ulkoisesti validi.

Luotettavuuden arviointiin kuuluu myös reliabiliteetin arvioiminen (katso Uusitalo 1995, 84 & Cohen 2000, 119). Puhutaan sisäisestä ja ulkoisesta reliabiliteetista. Sisäisellä reliabiliteetista puhutaan silloin, kun sama tilastoyksikkö voidaan todeta mittaamalla useampaan kertaan. Ulkoisesta reliabiliteetista puhutaan silloin, kun mittaukset ovat toistettavissa myös muissa tutkimuksissa ja tilanteissa. (Heikkilä 1998, 179) Vastaajien mielipiteet, ajatukset ja perustelut uskontokasvatuksesta pysyvät pääosiltaan samansuuntaisina, vaikka tutkimus toteutettaisiin uudestaan eri tilanteessa. Tulokset olisivat melko samansuuntaisia, vaikka tutkimuksesta käytettäisiin vain jotakin osaa uudelleen. Toki kohderyhmän tulisi olla samankaltainen ja samanlaisessa ympäristössä oleva. Tutkimustulokset pysyvät samansuuntaisina, vaikka mittauksia olisi useampia. Voi olla, että useat toistot vain vahvistavat kasvattajien näkemyksiä uskontokasvatuksesta. Mielestäni tutkimuksen toistettavuus on mahdollista. Vaikkakin otos oli pienehkö, ei tuloksia voi kuitenkaan pitää sattumanvaraisina. Tältä osin tutkimus on reliabiliteetiltaan hyvä.

9 LAHDEN PÄIVÄKOTIEN USKONTOKASVATUS

Käsittelin tulokset niin, että jokaisen tulososuuden aluksi tuon esille tulokset prosentteina. Sen jälkeen esitän tulokset tekstinä, jonka sisälle olen ottanut vastauksista kutakin tilannetta parhaiten kuvaavia lainauksia. Lainausten perään olen liittänyt vastaustunnisteen. Annoin kullekin vastauspaperille järjestysnumeron. Tätä kuvaa tunnisteiden ensimmäinen numero. Seuraavana tunnisteessa on vastaajan ammattinimike. Ammattinimikkeitä vastaavat seuraavat lyhenteet :

LTO = lastentarhanopettaja

AMK = ammattikorkeakoulusta valmistunut sosionomi/sosiaalikasvattaja

SOS.KASV: = sosiaalikasvattaja.

KK = kasvatustieteen kandidaatti (koulutusohjelmaan sisältyy lastentarhanopettajan tutkinto)

Lisäksi halusin ottaa tunnisteeseen mukaan vastaajien työkokemuksen. Näin kutakin vastausta voi myös arvioida tätä taustaa vasten. Työkokemus on luokiteltu seuraavasti:

1 = työkokemusta alle 2 vuotta

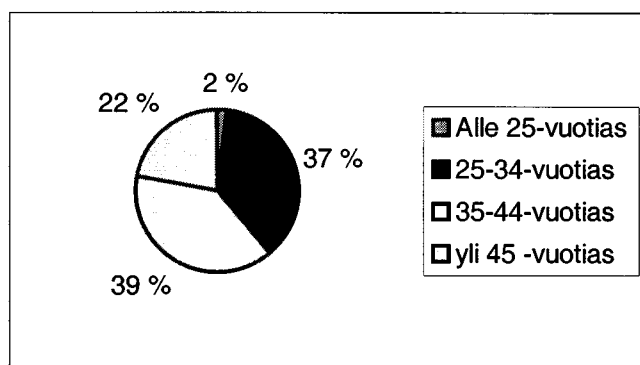
2 = työkokemusta 2-5 vuotta

3 = työkokemusta 6-10 vuotta

4 = työkokemusta yli 10 vuotta.

Tausta

Vastaajat olivat kahta lukuun ottamatta naisia. Täten ei ollut mahdollista vertailla sukupuolen mukaan tuloksia. Vastaajista yksi oli alle 25-vuotias (2 %), 20 oli 25-34-vuotiaita (37 %), 21 oli 35-44-vuotiaita (39 %) ja 12 oli 45-vuotiaita tai sitä vanhempia (22 %). Yli puolet (76 %) vastanneista oli 25-44-vuotiaita. (Katso kuvio 1). Mitä vanhempi vastaaja oli, sitä enemmän hänellä oli työkokemusta. Keskimäärin vastaajat omasivat 6-10 vuotta työkokemusta kaikki ikäryhmät mukaan lukien. Tämä tulos oli tilastollisesti erittäin merkitsevä, vaikkakaan ei yllättävä. Jyrki Lampisen (1991) tutkimukseen osallistuneista 108 lastentarhanopettajasta 74,1 % oli 25-45-vuotiaita. Sekä Lampisen että oman tutkimukseni pohjalta voi tehdä päätelmän, että tämä ikäryhmä on kiinnostuneempi omaa työtä koskevista asioista ja heillä on intoa osallistua erilaisiin tutkimuksiin.

Kuvio 1 Vastaajien ikäjakautuma.

Vastaajien työkokemuksen voi ikäjakautuman perusteella ennustaa painottuvan paljon työkokemusta omaavien puolelle. Vastaajista kahdella oli alle 2 vuotta työkokemusta (4 %), 14 oli työkokemusta 2-5 vuotta (26 %), 11 oli työkokemusta 6-10 vuotta (20 %) ja 27 oli työkokemusta 11 vuotta tai enemmän (50 %).

Vastaajien koulutustaustat erosivat toisistaan. 26 vastaajalla (48 %) oli 2-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus takanaan. 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen oli saanut 16 vastaajaa (29 %). Vastaajista 3 (6 %) omasi kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon. Yhtään kasvatustieteen maisteria ei vastanneiden joukossa ollut. Vastaajista 9 oli sosiaalikasvattajaa (17 %). Lisäksi 6 (11 %) lastentarhanopettajakoulutuksen omaavalla oli meneillään lisäkoulutus tai heillä oli aiempi koulutus, esimerkiksi päivähoitajan tai erityisopettajan koulutus. Tässä kohdin tein seuraavan valinnan: tilastoin näiden kuuden vastaajan kohdalla vain joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajan koulutuksen huolimatta siitä, mikä heidän muu koulutustasonsa saattoi olla. Sosiaalikasvattajien

ryhmä koostui sekä sosiaalikasvattajista että sosiaalikasvattaja amk-ryhmästä, joita oli yhteensä kolme. Sosiaalikasvattaja amk -lyhennelmällä tarkoitetaan niitä sosiaalikasvattajia, jotka ovat valmistuneet ammattikorkeakoulusta. Nykyisin tutkinnon nimike on sosionomi ja kaikki opiskelijat ovat ammattikorkeakouluissa.

Koulutus oli tilastollisesti erittäin merkityksellinen suhteessa työkokemuksen määrään. Mitä alempi kasvattajan koulutustaso oli, sitä enemmän hänellä oli työkokemusta. Koulutuksen muuttuminen 3-vuotiseksi lastentarhanopettajaopistoissa 1983 ja yliopistoissa 1984 selittää tätä. Eniten työkokemusta omasivat 2-vuotisen lastentarhanopettaja-koulutuksen saaneet kasvattajat. Vähiten työkokemusta oli kasvatustieteiden kandidaateilla ja muun koulutuksen omaavilla kasvattajilla. Keskimäärin kasvattajat omasivat 6-10 vuotta työkokemusta kaikki koulutusryhmät mukaan lukien. Korrelatioita ei esiintynyt muiden muuttujien välisessä vertailuissa.

Vastaajien uskontokunta oli jakaantunut kahteen eri ryhmään. Evankelis-luterilaiseen seurakuntaan kuului 46 (85 %) ja väestörekisteriin 8 (15 %) vastaajaa. Vastaajat edustavat hyvin suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaa uskonnollista tilannetta. Uskonnollisten yhdyskuntien prosentuaaliset jäsenmäärät (31.12.1997) ovat nimittäin samansuuntaiset kuin kyselyyni vastanneiden prosentiosuudet. Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului tuolloin 85,6 prosenttia ja väestörekisteriin 12,3 prosenttia suomalaisista. Työkokemuksella näytti olevan tilastollista merkitsevyyttä suhteessa uskontokuntaan. 11 vuotta tai enemmän työkokemusta omaavat kasvattajat kuuluivat selvimminkin evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Eniten hajontaa esiintyi 6-10 vuotta työkokemusta omaavien ryhmässä. Kasvattajat kuuluivat keskimäärin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kaikki työkokemusryhmät mukaan lukien. Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä.

9.1 Uskontokasvatuksen määritelmä, tärkeys ja toimintatavat

Uskontokasvatus – kristillisen perinteen siirtämistä tulevalle sukupolvelle

Vastaajista suurin osa määritteli uskontokasvatuksen uskonnollisen kulttuuriperinteen siirtämiseksi lapsille. Tähän perinteeseen kuuluu tutustuminen luterilaisiin kirkkopyhiin ja luterilaisen kirkon perinteisiin, lähinnä jouluun ja pääsiäiseen, sekä Raamattuun. Kuten eräät vastaajista kirjoittivat:

” Se on hengellisen sanoman (Raamatun) eteenpäin viemistä.” 41; amk, 2

” Se on vakaumuksellista uskonnollisten asioiden käsittelyä esimerkiksi Raamatun kertomusten

käsittelyä.” 22; lto, 2

” Uskontokasvatus on lasten tutustumista rikkaaseen kristilliseen perintöön, mihin niin monet asiat yhteiskunnassamme pohjautuvat. Se on opettamista luottamaan ja turvautumaan Jumalaan ja rakastamaan kaikkia ihmisiä erottelematta.” 17; lto, 4

” Juhalpyhien kunnioittaminen ja niiden merkitys (syntymisen) kertominen lapsille.” 29; kk, 1

” Uskonnollisten juhlien ja tapahtumien kautta tuoda lasten tietoisuuteen kristinuskon perussisältö ja -ajatus arvoineen.” 25; lto, 3

Näissä vastauksissa korostettiin vakaumuksellista ja kristinuskon tunnustukseen perustuvaa uskontokasvatusta. Varhaiskasvatuksen puolella tämä lähtökohta uskontokasvatuksessa on vähemmän käytetty kuin esimerkiksi peruskouluissa. Varhaiskasvatuksessa on käytössä lasten vanhempia ja heidän vakaumustaan kunnioittava linja. Varhaiskasvattaja ei voi mitätöidä lasten vanhempien toivomuksia ja periaatteita omalla ideologiallaan. Perheiden erilaiset taustat asettavat varhaiskasvattajan työlle suuren haasteen. Lapsiryhmässä voi olla samaan aikaan hyvin monenlaisista taustoista lähtöisin olevia lapsia. Kuten eräs vastaajista kirjoitti:

” Uskontokasvatus on mielestäni perheen uskonnollisen näkemyksen arvostamista ja kunnioittamista ottamalla huomioon koko lapsiryhmän taustat.” 34; lto, 4

Lisäksi eettinen ja moraalinen ulottuvuus liitettiin useissa vastauksissa uskontokasvatuksen määrittelmään.

” Kristillisen perinteen esillä pitämistä, samoin eettisten ja moraalisten periaatteiden noudattamista esimerkiksi toisen hyväksyminen, yhteistoiminta, ristiriitojen rauhallinen ratkaiseminen.” 39; amk, 2

” Uskontokasvatus on moraalisten, eettisten ja uskonnollisten kysymysten pohdintaa lasten kanssa.” 5; lto, 4

” Se on eettisistä asioista keskustelua, erilaisuuden hyväksymistä.” 8; lto, 2

Vastauksista heijastui se, että kasvattajat määrittelivät uskontokasvatuksen sisällön hyvin samankaltaisesti. Hiljentyminen ja rukoileminen nousivat myös muutamissa vastauksissa esille.

”Jokaisella ihmisellä, niin lapsella kuin aikuisellakin, on tarve kokea pyhää, hiljaisuutta ja hartautta. Uskontokasvatus on mielestäni pyhyiden kokemista.” 36; lto, 4

” Se on elämyksiä ja kokemuksia rauhasta, hiljaisuudesta ja hiljentymisestä.” 5; lto, 4

” Uskontokasvatus on hiljentymään saattamista.” 21; sos.kasv., 2

” Rukouksen voiman ja lohdutuksen mahdollisuus sekä sisäinen hiljentyminen ovat sisältöjä.” 12; lto, 4

Tämä yhdenmukaisuus vastauksissa oli mielenkiintoista jo sen takia, että tutkimukseen osallistuneiden kasvattajien lapsiryhmät olivat hyvin erilaisia esimerkiksi eri kansalaisuuksien osalta. Kuten Lampisen (1991) tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat, myös minun tutkimukseeni osallistuneet kasvattajat määrittelivät uskontokasvatukseen kuuluvaksi myös läheisyyden ja turvallisuuden luomisen.

” Uskontokasvatus on lasten tutustumista rikkaaseen kristilliseen perintöön, mihin niin monet asiat yhteiskunnassamme pohjautuvat. Se on opettamista luottamaan ja turvautumaan Jumalaan ja rakastamaan kaikkia ihmisiä erottelematta.” 17; Ito, 4

” Uskontokasvatukseen kuuluu turvallisen Jumala-suhteen luominen esimerkiksi rukousten ja keskustelujen avulla.” 3; Ito, 3

” Uskontokasvatus antaa pienelle lapselle turvallisuutta, lämpöä, tunnelmaa ja uskallusta kysellä.” 6; Ito, 4

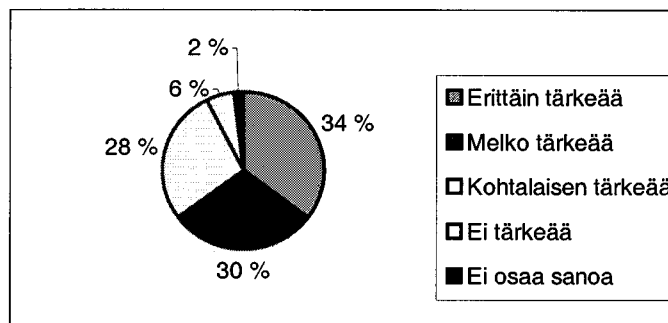
Päiväkotien uskontokasvatus on vastaajien mukaan muodoltaan ja vivahteiltaan monenlaista. Toisinaan pidetään niin sanottuja pyhäkouluhetkiä ja toisinaan uskontokasvatus on nivottuna muuhun toimintaan. Kaksi vastaajista mainitsi käyttävänsä läpäisyperiaatetta uskontokasvatuksen metodina.

” Uskontokasvatus on päiväkodissa lähinnä juhlapyhien huomioimista. Ei tarvitse olla erityisiä uskonnollisia tuokioita, vaan kokonaisvaltaisesti huomioidaan juhlapyhät kaikessa toiminnassa ja omassa käyttäytymisessämme.” 18; Ito, 3

” Se on osa jokapäiväistä, luonnollista ja luontevaa päiväkotielämää.” 10; Ito, 4

Onko uskontokasvatus kasvattajien mielestä tärkeää ?

Uskontokasvatuksen tärkeys on kuvattu seuraavalla kuviossa 2.

Kuvio 2 Onko uskontokasvatus tärkeää?

19 vastaajaa (34 %) piti uskontokasvatusta erittäin tärkeänä. Tähän ryhmään kuuluneista 16 edusti joko 34-vuotiaita tai vanhempia. 17 kasvattajaa omasi joko 6 vuotta tai enemmän työkokemusta. Vastanneista 13 oli saanut 2-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Kolmea lukuun ottamatta kasvattajat kuuluivat evankelis-luterilaiseen seurakuntaan. Uskontokasvatus koettiin tärkeämmäksi iän lisääntyessä. Kaikkein tärkeimpänä uskontokasvatusta pitivät 35-44-vuotiaat vastaajat. Keskimäärin vastaajat pitivät uskontokasvatusta melko tärkeänä kaikki ikäryhmät mukaan lukien. Tämä tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevä, joten siihen on suhtauduttava varauksella. Puolet 45-vuotiaista tai vanhemmista piti uskontokasvatusta erittäin tärkeänä. Tulos on vastaava kuin Lampisen (1991, 47) tutkimuksessa, jossa yli 45-vuotiaista 45 prosenttia piti uskontokasvatusta erittäin tärkeänä. Myös Kallioisen (1987, 59) tutkimukseen osallistuneista vanhemmat opettajat asennoituivat positiivisemmin uskonnonopetukseen kuin nuoremmat opettajat.

16 vastaajaa (30 %) piti uskontokasvatusta melko tärkeänä. Vastanneista 13 edusti joko 34-vuotiaita tai vanhempia. Puolet tähän ryhmään kuuluneista omasi työkokemusta 11 vuotta tai enemmän. 13 kasvattajaa oli saanut joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. 12 kasvattajaa kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja neljä väestörekisteriin. Melkein kaikki (88 %) väestörekisteriin kuuluvat kyselyyn vastanneet pitivät uskontokasvatusta joko erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä. Melkein kaikki (75 %) 45-vuotiaat tai sitä vanhemmat pitivät uskontokasvatusta erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä.

Kolmasosa vastaajista piti uskontokasvatusta joko kohtalaisen tärkeänä tai vähemmän tärkeänä. 15 vastaajaa (28 %) piti uskontokasvatusta kohtalaisen tärkeänä. Vastanneista 9 edusti jo alle 34-vuotiaita. Työkokemus oli jakaantunut tasaisesti. 2-5 vuotta, 6-10 vuotta ja 11 vuotta tai enemmän – työkokemusryhmässä kussakin viisi kasvattajaa. Vastanneista 13 oli saanut joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Vastanneista 14 kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja yksi väestörekisteriin.

3 vastaajaa (6 %) piti uskontokasvatusta vähemmän tärkeänä (ei tärkeää). Tämän ryhmän jäsenistä voi sanoa seuraavaa. Heistä kaksi oli 25-34-vuotiaista, joilla työkokemusta oli alle 2 vuotta ja heillä oli kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon. Kolmas vastanneista oli 45-vuotias tai vanhempi, jolla työkokemusta oli 11 vuotta tai enemmän ja jolla oli 2-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Kaikki vastanneet kuuluivat evankelis-luterilaista seurakuntaa.

Yhden vastaajan vastaus jäi tilastollisen analyysin ulkopuolelle, sillä hän oli merkinnyt uskontokasvatuksen sekä erittäin tärkeäksi että ei-tärkeäksi. Myös eräs toinen vastaus jäi tilastollisen analyysin ulkopuolelle, sillä hän oli jättänyt vastaamatta tämän kohdan. Sosiaalikasvattajan ja 2-vuotisen lastentarhanopettaja-koulutuksen omaavat kasvattajat pitivät uskontokasvatusta tärkeämpänä kuin muun koulutustaustan omaavat kasvattajat. Vähiten uskontokasvatusta arvostivat kasvatustieteen kandidaatit. Keskimäärin kasvattajat pitivät uskontokasvatusta melko tärkeänä kaikki koulutusryhmät mukaan lukien. Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä.

Uskontokasvatuksen tärkeydestä vastaajat olivat eri mieltä. Toiset kasvattajat näkivät sen pohjana ihmisenä olemiselle ja kasvulle.

” Uskontokasvatus kuuluu ihmisen monipuoliseen kehittymiseen.” 28; Ito, 4

” Siitä on mahdollista saada tarveaineita elämän- ja maailmankatsomukselleen sekä parhaimmillaan omaksua suvaitsevaisuutta ja toisen kunnioittamista. Se voi olla myös osa omien juurien tunnistamista tai kehittymistä. ” 38; sos.kasv., 4

” Uskontokasvatuksen kautta lapsi oppii suvaitsevaisuutta, toisen huomioon ottamista ja inhimillisyyttä.” 53; Ito, 4

Toiset vastaajat kertoivat uskontokasvatuksen olevan vaikea osa-alue ja esimerkiksi ajanpuutteen takia vähäistä. Kuten eräs vastanneista kirjoitti:

” Aika on rajallista lasten kanssa toimimisessa, tavoitteita on monia, jostain päästä täytyy tinkiä. Kodissa uskontokasvatuksella on suurempi vaikutus. ” 23; Ito, 2

” Itsellenikin vaikea kasvatuksen alue, vaikkakin juuri tätä aluetta lapsille tarjotaan useimmissa kodeissakin hyvin vähän.” 40; Ito, 4

Kasvattajat ajattelivat eri tavalla myös siitä, kenelle uskontokasvatuksen antaminen lopulta kuuluu. Muutamit vastaajat olivat sitä mieltä, että se on kodin tehtävä.

” Uskontokasvatus kuuluu kodille.” 9; Ito, 4

” En näe sitä kovinkaan tärkeänä päivähoitossa. Koti hoitakoon sen puolen.” 46; kk, 1

” Uskontokasvatus kuuluu päivähoidolle kasvatuskomitean mietinnön mukaan. Kuitenkin mielestäni uskontokasvatuksen päävastuu kuuluu ehdottomasti vanhemmille.” 24; Ito, 3

” Kodin tehtävä uskontokasvatuksessa on ensisijalla, siis kotoa lapsen olisi tieto ja tapa saatava.” 2; Ito, 4

Jotkut vastaajat taas pitävät sen automaattisesti päiväkotikasvatukseen kuuluvana osana vanhempien kasvatustyön tukena.

” Uskontokasvatus kuuluu päivähoitolle kasvatuskomitean mietinnön mukaan. Kuitenkin mielestäni uskontokasvatuksen päävastuu kuuluu ehdottomasti vanhemmille.” 24; lto, 3

” Se on yksi osa-alue päiväkotitoiminnan sisällöistä.” 13; lto, 4

” On hyvä tietää, miksi joitain juhlia vietetään. Tarkempi uskontokasvatus kuuluu mielestäni kodille.” 16; lto 2

” Kodin tehtävä uskontokasvatuksessa ensisijalla, siis, kotoa lapsen olisi tieto ja tapa saatava, päiväkotit täydentää jo pohjana olevaa tietoa ja tunnetta.” 12; lto, 4

Eräät vastaajista nostivat esille yhteiskunnallisen tilanteen yhteyden uskontokasvatuksen arvostuksen vähenemiseen.

” Maailma on aina vaan epävarmempi, moninaisempi, siksi on vaikeampi löytää elämän raameja. Pitää antaa aineksia identiteetin ja vakaumuksen muodostamiselle.” 54; lto, 3

”Etenkin eettiseltä kannalta uskontokasvatus on tärkeää. Arvomaailma on nykyajassa kadonnut, ihmisenä olemisen taidot, asenteet ja kulttuuri ovat kärsineet inflaation.” 44; lto, 4

” Uskontokasvatuksen merkitys on vähentynyt muun muassa monikulttuurisuuden myötä. Uskonto ei ole enää ihmisiä yhdistävä tekijä.” 43; kk, 2

Muutammat vastaajat korostivat uskontokasvatuksen tärkeyttä arvojen ja moraalin muodostumisessa.

” Ilman arvoja, moraalialia, ei maailmassa pärjää. Uskontokasvatus luo lujan perustan elämälle.” 1; lto, 3

” Uskontokasvatus on moraalisestikin erittäin tärkeää. Ihmisen tulee oppia erottamaan oikea ja väärä.” 36; lto, 4

Muutammat vastaajista perustelivat uskontokasvatuksen tärkeyttä sillä, että se on osa kulttuuriamme.

” Oma kulttuuri, siihen kuuluminen ja sen tunteminen on tärkeää kansainvälistyvässä maailmassa.” 45; lto, 2

” Uskonto on osa kulttuuriamme ja lapselle tulee antaa tilaisuus tutustua siihen.” 8; lto, 2

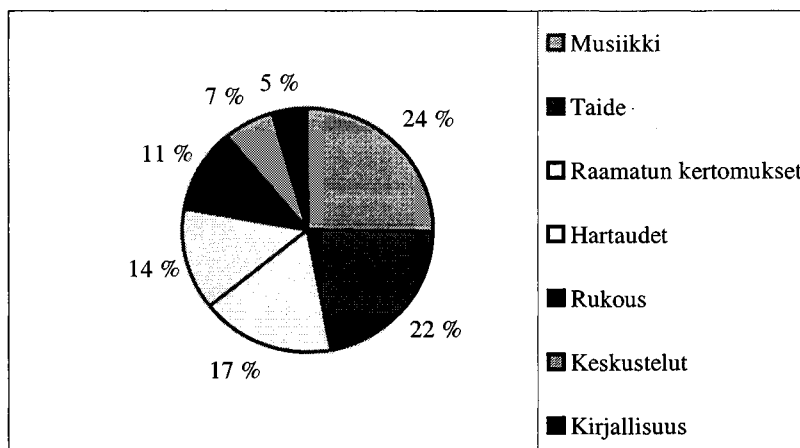
” Kulttuurimme ja vuotemme kulkee uskonnollisten tapahtumien mukaan.” 27; lto, 3

” Kuuluu tärkeänä osana suomalaiseen kulttuuriin.” 39; amk, 2

”Uskontokasvatus on oleellinen osa suomalaisen kulttuurin ymmärtämistä.” 30; lto, 2

Toimintatavat uskontokasvatuksessa

Tuloksissa oli yllättävää se, kuinka monenlaisia toimintatapoja uskontokasvatuksen alueella oli käytössä. Kuviossa 3 on eniten käytössä olleet toimintatavat.

Kuvio 3 Toimintatavat uskontokasvatuksessa.

Vastaajat käyttivät keskimäärin 3,5 toimintatapaa uskontokasvatuksessa. Lampisen (1991) tutkimukseen vastanneet lastentarhanopettajat käyttivät uskonnolliseen kasvatukseen keskimäärin 5,9 työtapaa. Tähän voi osaltaan vaikuttaa tapa, jolla asiaa kysyttiin kasvattajilta. Lampinen oli listannut erilaiset työtavat ja kasvattajat valitsivat niistä käyttämänsä, kun taas tutkimuksessani kasvattajat joutuivat itse kirjaamaan toimintatapansa ylös. Vastauksista oli nähtävissä, että monet vastaajista käyttivät neljää tai useampaa toimintatapaa uskontokasvatuksessaan. Tämä tulos taas vahvistaa ajatusta, että kasvattajat ovat toimintatavoiltaan edelleen samankaltaisia. Lampinen (1991) oli löytänyt tuloksistaan viisi eniten mainittua toimintatapaa: kirkkokäynnit, laulut, juhlapyhät, keskustelut ja kristillisen sanoman opettaminen. Saamani tulokset ovat muuten samansuuntaiset, lukuun ottamatta rukousten suurta määrää tutkimuksessani.

Kirkkopyhiä vietettiin melkein jokaisessa ryhmässä. Kirkkopyhien viettotavat vaihtelivat ryhmittäin. Vastaajien mukaan toimintatapojen käyttö liittyy kiinteästi kirkkopyhiin. Kirkkopyhien läheisyydessä toimintatapoja käytetään enemmän kuin muuten. Vastaajien joukossa oli myös niitä, jotka ilmoittivat käyttävänsä ympäri vuoden uskonnollista kasvatusta ja sen toimintatapoja.

Vastaajien mainitsemat toimintatavat jaoin seitsemään luokkaan: musiikki, taide, Raamatun kertomukset, hartaudet, rukous, keskustelut ja kirjallisuus. Musiikki nousi käytetyimmäksi toimintatavaksi. Lisäksi vastauksissa mainittiin taide usein.

Musiikkia koskevaan luokkaan kuului monia työtapoja. Joku vastaajista kertoi käyttävänsä klassista musiikkia työtapanaan. Eräs toinen vastaaja kertoi kirkkomusiikin olevan osana uskontokasvatusta.

Hengellisiä lauluja kertoi käyttävänsä 43 vastaajaa. Hengelliset laulut oli käytössä eri tilanteissa päivän aikana.

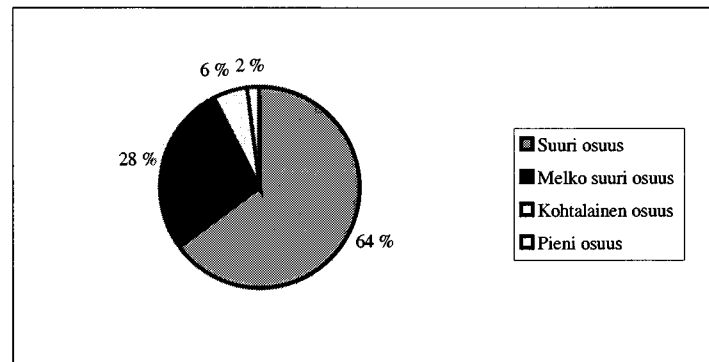
Taidetta koskevaan luokkaan otin mukaan neljä mainittua työtapaa, jotka liittyvät taiteeseen. Ensinnäkin vastaajat mainitsivat näytelmät erilaisin sovellutuksin esimerkiksi nukketeatteri-esitykset osana uskontokasvatusta. Toiseksi vastauksissa mainittiin kuvat. Erilaisia kuvia kertoi käyttävänsä 12 vastaajaa. Vastaajat kertoivat flanellokuvien, piirtoheitinkuvien ja diojen käytöstä, jotka toimivat hyvänä apuna esimerkiksi raamatunkertomuksia kerrottaessa. Kuvataide oli toimintatapana 10 kasvattajan lapsiryhmässä. Kuvataide ryhmään kuuluivat maalaukset, piirtäminen ja askartelu. Luonnon havainnoiminen mainittiin erääksi uskontokasvatuksen toimintatavaksi.

Tyypillinen tapa toteuttaa uskontokasvatusta on erilaiset hartaudet. Hartausta koskevaan luokkaan sisällytin päiväkerhojen ja pyhäkoulujen lisäksi myös kirkkoretket. Suosittu toimintatapa oli pyhäkoulut, jonka joko päiväkodin henkilökunta tai seurakunnan työntekijä piti. Rukousta koskevaan luokkaan rukousten ohella lisäsin myös hiljentymishetket. Hiljentymishetket luokittelin tähän ryhmään, koska ajattelen kyseessä oleviin hetkiin liittyvän usein rukouksen. 17 vastaajan ryhmässä oli jonkinlainen rukous käytössä. Vastauksissa oli mainintoja erityisistä aamurukouksista, ruokarukouksista ja iltarukouksista. Hilskan (1995,50) tutkimukseen osallistuneet kokivat, että ruokarukous ja aamuhartaudet ovat vanhanaikaisia työtapoja uskontokasvatuksessa. Tutkimukseni osoittaa, että rukous on yhä käytetty toimintatapa, mutta aamuhartaudet näyttivät olevan myös lahtelaisissa päiväkodeissa vähän käytetty toimintamuoto.

Raamatun kertomukset mainittiin 34 vastauksessa. Raamatunkertomuksiin liittyy usein muita toimintatapoja esimerkiksi rukoukset, taide eri ulottuvuuksineen ja keskustelut. Keskusteluja ja niihin liittyviä pohdintoja vastaajat mainitsivat 13 kertaa. Ruokalauluja, pyhäkoululehtiä, luontoretkeä, kirkkomusiikkia ja kirjallisuutta käytettiin apuvälineenä harvoin. Muutamit vastaajat mainitsivat käyttävänsä kuvakirjoja uskontokasvatuksessa, koska ryhmässä oli alle kolmevuotiaita. Muuta uskontokasvatusta tukevaa kirjallisuutta ei juurikaan tullut esille. Yksi vastaajista mainitsi käyttävänsä Pyhäkoululehteä apuna työssään.

9.2 Eettinen ja arvokasvatus osana uskontokasvatusta

Eettisen ja arvokasvatuksen osuus uskontokasvatuksessa on nähtävissä kuviosta 4.

Kuvio 4 Eettisen ja arvokasvatuksen osuus uskontokasvatuksessa.

35 vastaajaa (64 %) kirjoitti eettisen ja arvokasvatuksen osuuden olevan suuri uskontokasvatuksessa. Tähän ryhmään kuuluneista 27 oli 25-44-vuotiaita. Vastanneista 18 omasi 11 vuotta tai enemmän ja 10 vastaajaa omasi 2-5 vuotta työkokemusta. 29 vastaajaa oli 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Kaksi vastaajaa kuului väestörekisteriin ja muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

15 vastaajaa (28 %) kirjoitti eettisen ja arvokasvatuksen osuuden olevan melko suuri uskontokasvatuksessa. Lähes kaikki vastaajat (12) olivat 25-44-vuotiaita. Vastanneista 11 omasi 6 vuotta tai enemmän työkokemusta ja omasi joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Viisi vastaajaa kuului väestörekisteriin ja muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan. Suurin osa sosiaalikasvattajista (78 %) kirjoitti eettisen ja arvokasvatuksen osuuden olevan joko suuri tai melko suuri. Melkein kaikki (88 %) väestörekisterin edustajat pitivät eettisen ja arvokasvatuksen osuutta suurena tai melko suurena. Kaikki kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneet (n=3) pitivät eettisen ja arvokasvatuksen osuutta suurena tai melko suurena uskontokasvatuksessa.

3 vastaajaa (6 %) kirjoitti eettisen ja arvokasvatuksen osuuden olevan kohtalainen uskontokasvatuksessa. Yksi vastaaja oli 25-34-vuotias, 35-44-vuotias ja 45-vuotias tai vanhempi. Kahdella vastaajalla oli työkokemusta 11 vuotta tai enemmän ja yhdellä 2-5 vuotta. Yhdellä vastaajalla oli 3-

vuotinen lastentarhanopettajakoulutus ja kaksi muuta olivat sosiaalikasvattajia. Yksi vastaajista kuului väestökisteriin ja muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Yksi vastanneista (2 %) kirjoitti eettisen ja arvokasvatuksen osuuden olevan pieni uskontokasvatuksessa. Hän oli iältään ryhmässä 45-vuotias tai vanhempi, ja hänellä oli työkokemusta 11 vuotta tai enemmän. Hän oli saanut 2-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen ja kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Eettinen ja arvokasvatus oli joidenkin vastaajien mukaan toisiinsa yhteydessä uskontokasvatuksen kanssa.

” Joskus tuntuu, että ne ovat lähes yksi ja sama asia.” 27; lto, 3

” Eettinen ja arvokasvatus sekä uskontokasvatus sisältyvät toisiinsa.” 30; lto, 2

” Ne sisältyvät toisiinsa.” 32; lto, 3

” Eettinen ja arvokasvatus sisältävät paljon samaa kuin uskontokasvatus.” 10; lto, 4

” Liittyvät saumattomasti yhteen.” 33; lto, 4

” Monet eettiset näkemyksethän ja arvot pohjaavat uskonnolliseen perinteeseen.” 14; lto, 2

Monet vastaajista näkivät eettisen ja arvokasvatuksen osana uskontokasvatusta.

” Eettisyys ja arvot kuuluvat uskuntoon, ovat osa sitä.” 45; lto, 2

” Eettinen puoli ja arvot mielestäni uskontokasvatuksen keskeistä sisältöä ja tämän hetken ihmisiltä erityisen kateissa.” 2; lto, 4

” Mitä on uskontokasvatus, joka ei sisällä eettistä ja arvokasvatusta?” 38; sos.kasv. 4

” Eettinen ja arvokasvatus kulkevat käsi kädessä uskontokasvatuksen kanssa.” 11; sos.kasv. 2

” Olennainen osa kristillistä opetusta.” 39; amk., 2

” Eettinen kasvatus kuuluu osaksi uskontokasvatusta.” 31; lto, 3

Vastaajilla oli erimielisyyksiä eettisen ja arvokasvatuksen sekä uskontokasvatuksen suhteesta toisiinsa. Monet vastaajat kirjoittivat, että eettinen ja arvokasvatus on pohjana uskontokasvatukselle sekä koko varhaiskasvatukselle ja elämälle.

” Kun arvot ja asenteet ovat kohdallaan ja järjestyksessä, myös uskontokasvatukseen liittyvät asiat on helpompi sisäistää.” 40; lto 4

” Arvokasvatus luo pohjan lapsen elämälle.” 48; lto, 2

” Eettinen kasvatus on pohja, jolle rakennetaan koko varhaiskasvatus.” 12; lto, 4

” Pienten lasten kanssa niiden kautta perehdytään uskontokasvatukseen.” 6; lto, 4

Muutammat vastaajista kirjoittivat, että uskontokasvatus luo pohjan eettiselle ja arvokasvatukselle tai korostaa eettisen ja arvokasvatuksen sisältöjä.

” Monet eettiset näkemyksethän ja arvot pohjaavat uskonnolliseen perinteeseemme.” 14; Ito, 2

” Uskontokasvatus luo pohjan oikean ja väärän ymmärtämiselle.” 7; Ito 3

” Raamattu ja Jeesuksen toimintahan korostaa etiikkaa ja arvoja.” 16; Ito, 2

Eettinen ja arvokasvatus oli eräiden vastaajien mielestä erillinen osa-alue, mitä voi opettaa ilman uskontokasvatusta. Heidän mielestään kaikki voivat hyväksyä etiikan ja arvot riippumatta uskonnosta tai muusta sellaisesta. Tämä periaate näkyi monikulttuurisissa ryhmissä ja ryhmissä, joissa vanhempien taustat olivat moninaiset.

” Korostan tätä puolta omassa ryhmässäni, koska vanhempien ajatukset ovat hyvin kirjavia uskontokasvatuksen suhteen. Eettisen kasvatuksen voivat kaikki hyväksyä, ainakin tietyiltä osin.” 22, Ito, 2

” Ei ole niin henkilökohtaista. Ollaan helpommin yleisellä tasolla samaa mieltä esimerkiksi uskontokunnasta riippumatta.” 54; Ito, 3

” Mielestäni eettiseen ja arvokasvatukseen ei tarvitse sekoittaa uskontoa.” 9; Ito, 4

” Eettistä ja arvokasvatusta voidaan tarjota kaikille lapsille. Se ei liity uskontokuntiin tai muihin sellaisiin.” 43; kk, 2

Jotkut vastaajista kertoivat eettisen kasvatuksen olevan itselle läheisempi alue ja helpompi toteuttaa kuin uskontokasvatus.

” Eettiset pohdinnat ja arvokysymykset ovat päivittäin esillä ollessamme vuorovaikutuksessa toisiimme.” 19; Ito, 4

” Eettinen ja arvokasvatus on lapsen ajatusmaailmaa lähempänä, jokapäiväistä. Se on helpommin toteutettavissa ja todella tarpeen.” 13; Ito, 4

”Mielestäni eettisen ja arvokasvatuksen osuus pitäisi olla suurempi. Itse painotan juuri eettistä kasvatusta.” 34; Ito, 4

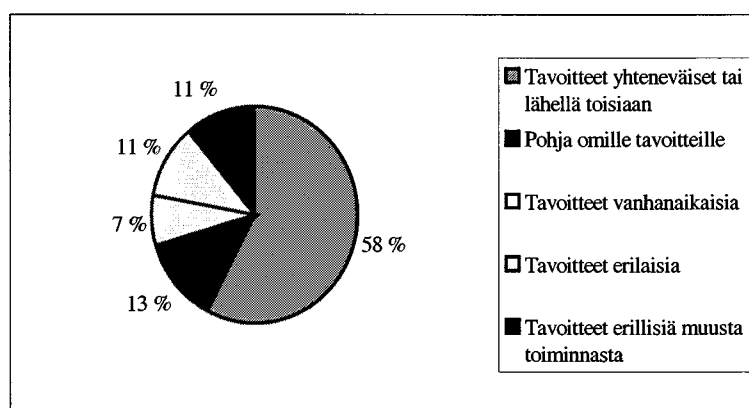
Jotkut vastaajista korostivat, että käytännön työ ja muuttunut yhteiskunnallinen tilanne on saanut aikaan muutoksen. Muutoksen kautta on ajaututtu käyttämään enenevässä määrin eettistä ja arvokasvatusta sekä uskontokasvatusta.

” Tämän päivän yhteiskunnallinen tilanne ja tukea tarvitsevat perheet lisäävät eettisen ja arvokasvatuksen välttämättömyyttä.” 43; kk, 2

” Nykyisen hälinän keskellä, hajonneiden perheiden ja uusperheiden vaikutuspiirissä, lapsen on hyvä ja tärkeä kokea pysyviä kristillisiä arvoja ja oppia luottamaan ja turvamaan Taivaan Isään.” 36; Ito, 4

9.3 Tavoitteet uskontokasvatuksessa

Kuviosta 5 näkee, miten valtakunnalliset uskontokasvatuksen tavoitteet ja kasvattajan laatimat tavoitteet vastaavat toisiaan.

Kuvio 5 Kohtaavatko valtakunnalliset tavoitteet kasvattajan?

Vastaajista 31 (58 %) kirjoitti henkilökohtaisten tavoitteiden ja päivähoidon kasvatustavoitekomitean laatimien eettisen ja uskonnollisen kasvatuksen tavoitteiden olevan yhteneväiset tai lähellä toisiaan. Vastanneista 11 oli 25-34-vuotiaita ja 11 vastaajaa oli 45-vuotiaita tai vanhempia. 9 vastaajaa oli iältään 35-44-vuotiaita. 23 vastaajalla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Tähän ryhmään kuuluvat omasivat paljon työkokemusta. 16 vastaajalla oli 11 vuotta tai enemmän työkokemusta. Kolmea vastaajaa lukuun ottamatta kaikki kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Monet vastaajat ilmoittivat henkilökohtaisten tavoitteiden ja päivähoidon kasvatustavoitekomitean laatimien tavoitteiden olevan yhteneväiset tai lähellä toisiaan

” Näen molemmat tavoitteet samansuuntaisina, omani sisältyvät kasvatustavoitekomitean tavoitteisiin.” 24; lto, 3

” Tavoitteet on samanlaiset, koska laatimani tavoitteet perustuvat kasvatustavoitekomitean laatimiin, tosin hieman supistetummin.” 13; lto, 4

” Vastaavat hyvin pitkälti niitä tavoitteita, joita me toteutamme päiväkodissa.” 29; kk, 1

” Tavoitteet ovat hyvin samanlaisia kuin mitä olemme tiimissä ryhmällemme pohtineet.” 39; amk, 2

Valmiiden tavoitteiden lisäksi seitsemän (13 %) vastaajaa kertoi asettaneensa omia tavoitteita muun muassa kirkkotaiteesta nauttimisen ja eri tavoin aistitun hiljaisuuden tavoitteet.

”Omana tavoitteenani on tällä hetkellä erityisesti hiljaisuuden kokeminen.” 42; lto, 4

”Edellisten lisäksi haluan kiinnittää huomiota kirkkotaiteen kauneuteen, kirkossa käymisen tutuksi tulemiseen.” 36; lto, 4

”Lisäksi meillä on tavoitteena kunnioittaa muita kulttuureja ja niiden edustajia.” 29; kk, 1

”Omissa tavoitteissani on lisäksi hengellinen eläytyminen tärkeällä sijalla.” 4; lto, 4

”Lisäksi tavoitteenani on uskontokasvatuksessa turvallisen ja lämpöisen tunnelman luominen uskontotuokioihin (tunnetavoite).” 30; lto, 2

Kasvatustavoitekomitean laatimat tavoitteet koettiin vanhanaikaisiksi tai puutteellisiksi neljässä (7 %) vastauksessa. Komiteamietinnön laatimia tavoitteita kritisoitiin seuraavalla tavalla:

”Komitean mietinnössä uskonnollisen alueen asiat tuntuvat olevan kovin erillisiä asioita, irti muusta arkipäivän elämästä.” 5; lto, 4

”Ehkä teksti vaikuttaa vanhalta, rajaavalta (kotiseutu). Teksti on sellaista kuin se olisi tarkoitettu kouluikäisille.” 1; lto, 3

”Tavoitteet ehkä liian hienot päiväkotiryhmäni tavoitteisiin nähden.” 4; lto, 4

Kuusi (11 %) vastaajaa kertoi kasvatustavoitekomitean tavoitteiden ja itse laadittujen tavoitteiden olevan erilaisia. Lisäksi kaksi heistä kertoi, ettei ole laatinut omia uskonto- ja eettistä kasvatusta koskevia tavoitteita.

”Kasvatustavoitekomitean tavoitteet ovat laajemmat ja yksityiskohtaisemmat. Omissa tavoitteissani perheen / kodin rooli korostuu tietoisesti harkitusti.” 24; lto, 3

”Uskonnosta ja vakaumuksesta en ole lasten kanssa tarkemmin keskustellut. Toki yritän kaikkia uskontoja kunnioittavasti vastata hänen uskontoa koskeviin kysymyksiin.” 26; lto, 4

”Laatimissani tavoitteissa eettinen puoli korostuu selvästi. Tavoitteissani keskeistä on juhlapyhien merkityksen ymmärtäminen ja toisten vakaumuksen kunnioitus. Kristinuskon sisällöt eivät niinkään korostu.” 43; kk, 2

”En ole varsinaisesti laatinut omia uskontokasvatuksen tavoitteita vaan noudatan komiteamietinnön tavoitteita.” 34; lto, 4

”Mielestäni laatimani uskontokasvatuksen tavoitteet ovat laajemmat kuin kasvatustavoitekomitean laatimat. Yleisen ilmapiirin osalta sekä esimerkiksi Jeesuksen elämästä on tärkeä kertoa enemmän, jotta lapsi ymmärtäisi juhlapyhien sanoman.” 31; lto, 3

Uskonnollisen kasvatuksen tavoitteiden toteutumisessa oli eroja. 6 (11 %) vastaajaa viittasi uskontokasvatuksen erillisyyteen sen tavoitteiden olevan irrallaan arkipäivän toiminnasta.

” Uskonnollisen kasvatuksen tavoitteet toteutan huonosti. Eettinen kasvatusta on päiväkodin arkea.” 54; lto, 3

” Uskontokasvatusta liittyy päiväkodissa lähinnä juhlapäiviin. Eettisen kasvatuksen tavoitteet kulkevat mielestäni punaisena lankana kaikessa toiminnassamme.” 22; lto, 2

” Eettisen kasvatuksen tavoitteet toteutuvat hyvin ja monipuolisesti nivoutuen muuhun toimintaan, mutta uskonnollisen kasvatuksen tavoitteet jäävät hyvinkin pinnallisiksi, erillisiksi pikku asioiksi.” 40; lto, 4

”Itse taidan painottaa eettisen kasvatuksen tavoitteita. Uskontokasvatuksen osuus on lähinnä tiedon jakamista esimerkiksi siitä, miksi joulua vietetään.” 28; lto, 4

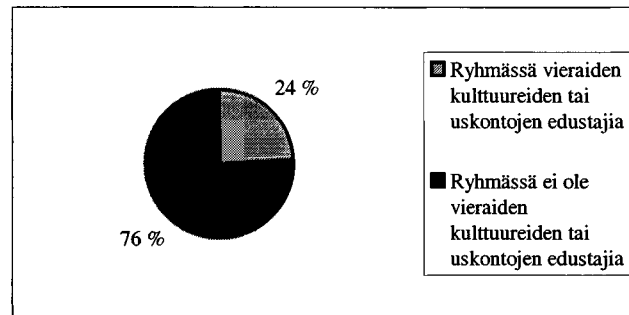
Teoreettisen ja aikaisemman tiedon suhde tämän tutkimuksen tuloksiin on kuvattu liitteessä 3. Kristillinen perinne ja sen tuominen osaksi lasten arkipäivää korostui molemmissa. Uskonnollisiin ja eettisiin kysymyksiin vastaaminen nousi myös molemmissa esille. Perheen vakaumus koettiin vastauksissa uskontokasvatuksen lähtökohdaksi. Kasvattajat pitivät tärkeänä ettei ketään loukata. Tämä on eräs uskontokasvatuksen tavoitteista. Vastauksissa ja teoriassa oli eräänä yhtymäkohtana erilaisuuden hyväksyminen. Tähän liittyy myös eri kulttuurien ja uskontojen edustajien hyväksyminen ja kunnioittaminen: ”Kunnioita toisen katsontatapaa, mutta muista samalla omasi.”

Tavoitteissa korostettiin lasten kysymyksiin annettujen vastausten merkitystä. Vastajista osa mainitsi tämän, mutta osa taas korosti lapsen omaa pohdintaa ja keskustelua heitä askarruttavissa asioissa. Toiminta ei perustu valmiiden vastausten antamiseen, vaan lapsille annetaan mahdollisuus itsenäiseen ajatteluun, mielipiteiden muovaamiseen ja pohdintaan.

Vastajat kokivat tiedon antamisen kristinuskon keskeisistä sisällöistä ja kulttuuriperinnöstä tärkeäksi. Tämä myös on eräs uskontokasvatuksen tavoitteista. Uusia sisältöjä laadittuihin tavoitteisiin nähden nousi vastauksissa esiin. Rauhan, hiljaisuuden ja hiljentymisen kokeminen löytyi uutena alueena monista vastauksista. Tämän päivän kiireinen elämänrytmi kaipaa vastakohtaansa tasapainottamaan lasten elämää. Lisäksi muutamissa vastauksissa haluttiin painottaa luottamusta Jumalaan ja antaa lapsille mahdollisuus pyhyden kokemiseen. Kasvattajat kokivat tärkeäksi eväiden antamisen lasten elämään.

9.4 Uskontokasvatus sekä vieraat kulttuurit ja uskonnot

Vieraiden kulttuurien ja uskontojen edustusta kasvattajien päiväkotiryhmissä kuvataan seuraavassa kuviossa 6.

Kuvio 6 Uskontokasvatus ja vieraat kulttuurit sekä uskonnot päiväkotiryhmässä

13 vastanneen (24 %) ryhmässä oli vieraista kulttuureista tulleita tai eri uskontokuntiin kuuluvia lapsia. 41 vastanneen (76 %) ryhmässä ei ollut vieraista kulttuureista tulleita tai eri uskontokuntiin kuuluvia lapsia. Viisi ei-vastauksen antanutta kasvattajaa olivat lisänneet huomautuksen, jonka mukaan heillä on aikaisemmin ollut lapsiryhmässään vieraiden kulttuureiden ja uskontojen edustajia. Voidaan karkeasti ajatella, että vastanneista (n=54)18 ryhmässä eli kolmasosassa on ollut vieraista kulttuureista tulleita tai eri uskontokuntiin kuuluvia lapsia. Vastanneista kolmasosalla on siis kokemuksia vieraista kulttuureista ja uskontokunnista.

Lahden päiväkodeissa on tällä hetkellä monien eri kulttuurien ja uskontokuntien piirissä olevia lapsia. Vastaajista 12 ilmoitti lapsiryhmässään olevan islaminuskoisia lapsia. Islaminuskoisiin olen luokitellut kurdit, irakilaiset, albanialainen ja somalit, koska vastaajat eivät erikseen määritelleet heidän uskontoaan. Uskontokunnan määrittäminen jäi siis minulle. Näiden ryhmien lisäksi islaminuskoisiin lukeutuu vastaajien mainitsemat islaminuskoiset. Jotkut vastaajat ilmoittivat islaminuskon tuoneen haasteita päiväkodin arkeen, esimerkiksi uskontotuokioista poisjääntien takia.

” Perheiden kanssa on sovittu menettelytavat islamilaisuuden suhteen.” 5; Ito, 4

” Lasten vanhempien kanssa on käyty keskustelua lasten osallistumisesta eri toimintoihin. Koraani määrittelee pitkälti muslimien elämää esimerkiksi unipukujen käyttö päivänunilla.” 29; kk, 1

” Joudumme tarkemmin miettimään keskusteluhetkien sisällöt ja ajankohdat, koska osa islamilaisista perheistä on aika kriittisiä uskonnollisten asioiden suhteen.”5: Ito, 4

Hilskakin (1995) mainitsi tuloksissaan, että erityisesti Jehovan todistaja- ja muslimiperheiden lasten kohdalla jouduttiin järjestämään korvaavaa toimintaa uskontotuokioiden ajaksi. Tutkimukseni vastaajien mukaan yksi lapsi oli buddhalaisuuden ja yksi roomalaiskatolisuuden piiristä. Ortodoksilapsia oli kaksi ja väestörekisteriin kuuluvia neljä. Monissa ryhmissä oli useamman kulttuurin tai uskonnon edustaja, joten kasvattajilla oli myös kokemusta monikulttuurisista lapsiryhmistä. Vastaajat pitivät tärkeänä, että kaikille lapsille opetetaan erilaisuuden ja erilaisten näkemysten hyväksyntää. Eettinen kasvatusta korostuu entisestään, kun lapsiryhmässä on monikulttuurisia tai eri uskontokuntiin kuuluvia lapsia.

” Joskus ryhmässä puhutaan muistakin uskonnoista, ihmisten erilaisuudesta...” 48; Ito, 2

” He kertovat muillekin omista tavoistaan. Voivat myös tehdä asioita omalla tavallaan esimerkiksi jos luetaan yhdessä ruokarukous, he käyttävät omia rukouksiaan.” 34; Ito, 4

” Eettinen kasvatusta korostuu erityisesti, samoin toisten tapojen ja näkökulmien kunnioittaminen. Uskontokasvatusta painottuu pääasiassa juhlapyhiin. Toiminta tapahtuu melko neutraalilla tasolla.” 43; kk, 2

” Toisen ihmisen kunnioittaminen korostuu.” 52; sos.kasv. 4

Lisäksi muutamat vastaajista kertoivat muuttuneista toimintatavoista esimerkiksi poisjätetyistä hengellisistä lauluista.

” On pitänyt ottaa heidät huomioon päivittäisessä toiminnassa, esimerkiksi hengelliset lastenlaulut on pitänyt jättää pois päiväohjelmasta. On pitänyt järjestää tilanteita, jolloin ryhmää on pitänyt jakaa erilaisiin toimintoihin.” 47; Ito, 4

” Olemme jättäneet ruokarukouksen pois ja ottaneet ruokaloron tilalle. Ei enkeliaskartelua tai muuta uskontoon liittyvää touhuilua vieraan kulttuurin lapsiryhmän kanssa.” 29; kk, 1

Useiden vastaajien mukaan toiminnassa pyritään neutraalisuuteen, sillä ei haluta korostaa mitään uskontoa enemmän kuin toista. Keskustelut lasten kanssa käydään kaikkien näkemyksiä kunnioittavasti. Eräs vastaajista halusi kuitenkin muistuttaa, että suomalainen uskontokasvatusta pohjaa kristinuskoon ja muualta tulleiden on joko hyväksyttävä se tai oltava pois tuokiosta.

” Otan huomioon heidän toiveensa, mutta uskontokasvatusta on kristillistä ja he voivat osallistua siihen halunsa mukaan.” 31; Ito, 3

” Pyhäkoulu on aamulla ja lapsi voi tarvittaessa tulla myöhemmin. Samoin kirkkoretkestä ilmoitetaan vanhemmille.” 51; Ito, 4

” Toiminta tapahtuu melko neutraalilla tasolla. Ei erityistoimintaa millekään uskontokunnalle.” 43; kk, 2

Lapsille, jotka eivät saa osallistua pyhäkouluun tai uskonnollisiin hetkiin, tarjotaan muuta toimintaa.

” Heille järjestetään muuta toimintaa joulukirkon tai uskontokasvatushetken ajaksi.” 47; Ito, 4

” Ulkomaalaiset poistetaan ryhmästä uskontokasvatuksen ajaksi.” 54; Ito, 3

” Jotkut eivät saa osallistua vanhempien pyynnöstä kristilliseen uskontokasvatukseen. Heille järjestetään eri toimintaa esimerkiksi pyhäkoulun ajaksi.” 20; sos.kasv. 3

” Jotkut lapset eivät saa osallistua mihinkään mikä liittyy uskuntoon.” 48; Ito, 2

Muutamit kasvattajat olivat kokeneet Jehovan todistajien lapset haasteellisiksi, sillä he eivät saaneet osallistua lasten syntymäpäiväjuhliin kirkollisten juhlapyhien vieton lisäksi.

” Jehovan todistajat eivät vietä joulua eikä pääsiäistä ja lapset ovat olleet poissa päiväkodista näiden juhlien aikana.” 51; Ito, 4

” Keskustelen vanhempien kanssa ja kuuntelen heidän toiveitaan. Kahden Jehovan todistajalapsen kanssa ollut erityistoiveita, joita olen noudattanut.” 23; Ito, 2

” Jehovan todistajan lapsia joudutaan huomioimaan toisin, esimerkiksi ei juhlita syntymäpäiviä eikä joulua.” 12; Ito, 4

Vastaajista yhdeksän oli sitä mieltä, että vieraista kulttuureista tulleet tai eri uskontokuntiin kuuluvat lapset eivät ole vaikuttaneet mitenkään lapsiryhmän toimintaan.

” Ei vaikuta mitenkään, sillä he ovat kaikessa mukana.” 16; Ito, 2

” Ei ole juuri uskontokasvatuksen alueeseen vaikuttanut.” 23; Ito, 2

” Päiväkotimme on yksityinen ja kristillinen päiväkotia, joten se jo vähentää eri kulttuureista tulevia.” 3; Ito, 3

Kukaan vanhemmista ei ollut esittänyt toivetta oman uskontonsa opettamisesta lapselle, lähinnä toiveet liittyivät perheen tapojen ja arvojen kunnioittamiseen. Eri kulttuureista tulleet tai eri uskontokuntiin kuuluvat perheet keskustelevat enemmän uskuntoon liittyvistä asioista kuin muut vanhemmat, totesi eräs vastaajista. Vastaajat korostivat vanhempien kanssa keskustelua ja yhteisen linjan löytämistä.

” Olemme vanhempien kanssa etsineet yhteisen linjan. Usein vanhemmat ovat halunneet lapsensa osallistuvan kirkkoretkiin, joulunviettoon ynnä muuhun.” 51; Ito, 4

” Kysyn vanhemmilta, saako lapsi osallistua meidän toimintoihimme uskontokasvatuksen suhteen. Jos lapsi ei saa osallistua, otan selvää heidän tavoistaan.” 15; sos.kasv. 4

” Vanhemmat eivät ole toivoneet erityistä huomioita.” 23; Ito, 2

” Uskontokasvatuksen kysymykset saavat vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa suuremman roolin.” 24; Ito, 3

” Keskusteltu paljon vanhempien kanssa ja sovittu pelisäännöistä. ” 47; lto, 4

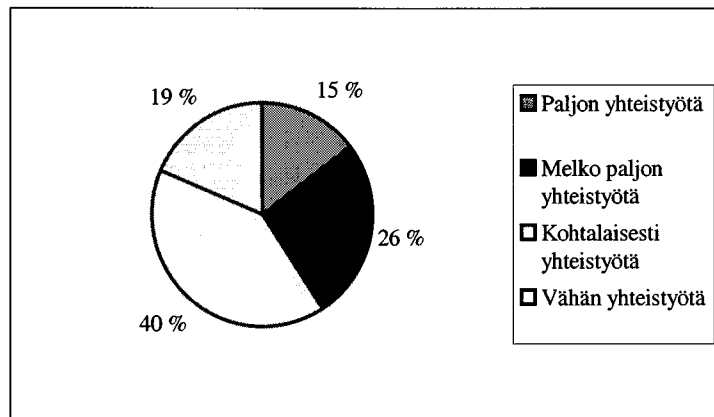
Yksi vastaajista kirjoitti kohtaamastaan vaikeudesta uskontokasvatusta antaessaan.

” Koen, etten pysty vastaamaan vieraiden uskontokuntien uskontokasvatuksen tukemiseen tai toteuttamiseen.” 43; kk, 2

9.5 Yhteistyö uskontokasvatuksessa

Yhteistyö evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa

Yhteistyötä seurakunnan kanssa tehtiin vaihtelevasti. Kuviossa 7 esitetään yhteistyötä kuvaavat prosenttiosuudet.

Kuvio 7 Yhteistyö evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa

41 % kasvattajista kertoi tekevänsä paljon tai melko paljon yhteistyötä seurakunnan kanssa. Kahdeksan vastaajaa (15 %) kirjoitti tekevänsä paljon yhteistyötä paikallisen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa. Vastanneista viisi oli iältään 25-34-vuotiasta, seitsemän omasi 11 vuotta tai enemmän työkokemusta ja kuudella oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Yksi vastaajista kuului väestörekisteriin ja muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Vastanneista 14 (26 %) kertoi tekevänsä melko paljon yhteistyötä paikallisen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa. Vastanneista 10 oli iältään joko 35-vuotiaita tai vanhempia, 11 oli työkokemusta joko 6 vuotta tai enemmän ja 11 omasi joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Yhdeksän vastaajaa kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja viisi vastaajaa väestörekisteriin eli yli puolet väestörekisterin edustajista.

Vastanneista 22 (40 %) kertoi tekevnsä kohtalaisesti yhteistyötä paikallisen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa. Vastanneista 17 oli alle 44-vuotiaita, 15 omasi työkokemusta joko 6 vuotta tai enemmän ja 18 vastaajaa oli saanut joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Kaikki vastanneet kuuluivat evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Vastanneista 10 (19 %) kertoi tekevnsä vähän yhteistyötä paikallisen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa. Vastanneista kuusi oli iältään 25-34-vuotiasta. Puolella tähän ryhmään kuuluneista oli 2-5 vuotta työkokemusta. Kuudella vastaajalla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Kaksi vastaajaa kuului väestörekisteriin, muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön määrään vaikutti vastaajien työkokemuksen määrä. Mitä enemmän vastaajalla oli työkokemusta, sitä enemmän hän teki yhteistyötä seurakunnan kanssa. Eniten yhteistyötä seurakunnan kanssa tekivät 11 vuotta ja enemmän työkokemusta omaavat kasvattajat ja vähiten yhteistyötä tekivät alle 6 vuotta työkokemusta omaavat kasvattajat. Kasvattajat tekivät keskimäärin melko paljon yhteistyötä seurakunnan kanssa kaikki työkokemusryhmät mukaan lukien. Tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä, mutta suuntaa-antava.

Yhteistyömuodoista olivat ylivoimaisesti suosituimpia kirkkokäynnit sekä joulu- ja pääsiäiskirkot (53 mainintaa). Tämä tulos on yhtäläinen Lampisen (1991, 60) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan kirkkovierailut olivat yleisin yhteistyömuoto seurakunnan ja päiväkodin välillä. Toiseksi suosituin yhteistyömuoto oli seurakunnan järjestämät pyhäkoulut (24 mainintaa). Yleisimmin pyhäkoulua mainittiin pidettävän kerran kuukaudessa. Tähän liittyen muutamat vastaajista mainitsivat uskontokasvatuksen nojaavan lähes kokonaan seurakunnan järjestämien pyhäkoulujen varaan. Vastaajat kertoivat tämän olevan riittämätöntä uskontokasvatuksen kannalta, mutta siihen oli vain aikojen kuluessa päädytty ja tämän johdosta oli helpompaa keskittyä muihin asioihin.

Erilaiset seurakunnan järjestämät koulutukset olivat myös suosittu yhteistyömuoto (14 mainintaa). Tähän liittyi muun muassa vastaajien mainitsema lasten virsien opettelu seurakunnan työntekijöiden opastuksella. Koulutuksiin oltiin erittäin tyytyväisiä ja ne oli todettu tarpeellisiksi. Kaiken kaikkiaan vastaajat mainitsivat nimeltä 30 erilaista yhteistyömuotoa, mutta useat niistä oli mainittu vain yhden kerran, esimerkiksi lähetysnäyttelyssä käynti ja papin vierailu päiväkodissa.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön heikkouksia ja vahvuuksia. Seurakunnan vahvuuksiksi koettiin muun muassa sen tarjoamat koulutukset ja kurssit.

” Tarjoaa hyviä koulutuksia.” 10; lto, 4

” Kurssi, jonka syksyllä kävin oli seurakunnan järjestämä.” 13; lto, 4

” Järjestävät kurseja ja yhteistyöprojekteja. Seurakunta tulee aina mukaan, jos itse haluamme jotakin esimerkiksi joulujuhla kirkossa.” 47; lto, 4

Useat vastaajista kokivat seurakunnan vahvuutena asiantuntevan henkilöstön. Vastaajat kokivat seurakunnan työntekijät uskonnon ammattilaisiksi. Tästä johtuen heidän vahvuudeksi mainittiin, että heidän on helppo puhua uskonnollisista asioista. Tulos vastaa Hilskan (1995) tutkimustulosta, sillä hänenkin haastattelemansa lastentarhanopettajat pitivät seurakunnan työntekijöiden tieto-taitoa vahvuutena.

” On hyvä, että uskonnosta puhuvat aidosti uskovat.” 9; lto, 4

” Lastenohjaaja on ammattitaitoinen pyhäkoulun pitäjä. Muutenkin seurakunnan antama tieto-taito on asiantuntija luokkaa.” 28; lto, 4

” Uskonnollinen tieto on oikeaa, jos ei itse ole asiasta varma.” 16; lto, 2

” He osaavat asiansa ja ovat luotettavia.” 21; amk, 2

” Me varhaiskasvatuksen ihmiset opimme seurakunnan väeltä työtapoja.” 43; kk, 2

Lisäksi seurakunnan vahvuutena mainittiin hyvä materiaalitarjonta ja mukavat työntekijät.

” Seurakunnan työntekijöiden kanssa on helppo tehdä yhteistyötä.” 40, lto, 4

” Yhteistyö on luonnollista ja antaa paljon.” 31; lto, 4

” Mukavat henkilöt.” 34; lto, 4

” Mahdollisuus materiaalien lainaamiseen.” 31; lto, 3

” Hyvät materiaalit antavat mahdollisuuden eri aiheiden näyttelyiden kokoamiseen.” 17; lto, 4

Muutammat vastaajat pitivät seurakunnan vahvuutena saamaansa tukea ja apua uskontokasvatukseen.

” Saa tukea hengelliselle kasvatukselle.” 3; lto, 3

” Olen saanut tietoa ja tukea seurakunnalta uskontokasvatukseen.” 52; sos.kasv. 4

” Saa tukea, jos itsestä tuntuu epävarmalta. On hyvä, että on taho, joka tietää ja tuntee asiansa.” 27; lto, 3

” Olemme saaneet apua seurakunnan työntekijöiltä.” 36; lto, 4

Neljä vastaajaa pitivät seurakunnan vahvuutena halua ja kykyä tehdä yhteistyötä erilaisten tilaisuuksien ja toimintojen suunnittelussa. Eräs vastaaja korosti seurakunnan henkilöiden tuntemisen lisäävän yhteistyötä.

”Yhdessä tehden suuremmat resurssit toteuttaa isompiakin projekteja.” 3; Ito, 3

”Tuttujen ihmisten kanssa on helppo suunnitella ja sopia eri asioista.” 42; Ito, 4

”Kun yhteistyössä suunnittelemme esimerkiksi pääsiäiskirkon, takaa päiväkotien henkilökunnan läsnäolo palaverissa lapsilähtöisyyden huomioimisen.” 18; Ito, 3

”Henkilöiden tuttuus lisää yhteistyötä.” 19; Ito, 4

Lisäksi seurakunnan vahvuutena mainittiin erilaisten tilaisuuksien järjestämismahdollisuudet. Eräs vastaaja piti tärkeänä seurakunnan antamaa oikeaa tietoa ja aitoa tunnetta.

”Lapset tutustuvat seurakunnan tiloihin.” 43; kk, 2

”Kirkossa juhlavimmat puitteet esimerkiksi joulujuhlan järjestämiseen.” 17; Ito, 4

”Säännölliset tapahtumat ovat heidän vahvuutensa.” 31; Ito, 3

”Toiminta monipuolista.” 14; Ito, 2

”Tarjoavat mahdollisuuden kirkossa käyntiin.” 13; Ito, 4

”Lapset pääsevät osallistumaan heitä varten toteutettuihin jumalanpalveluksiin.” 30; Ito, 2

”Uskonnolliset juhlat ovat valmiiksi järjestettyjä, lapset saavat aidon vaikutelman hengellisyydestä.” 23; Ito, 2

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön heikkouksia. Vaikkakin vastaajat kokivat esimerkiksi pyhäkoulujen pitäjät ammattitaitoisiksi, vastaajien mukaan heiltä puuttui kyky huomioida kulloisenkin lapsiryhmän koko ja koostumus sekä lapsen ajattelun taso.

”Seurakunnan henkilöstön pedagogisesti heikot taidot ovat heidän heikkous, asioiden lapsilähtöisempi esittäminen olisi toivottavaa.” 1; Ito, 3

”Tiedon vieminen lasten tasolle on heikkoa, puhutaan liian hienosti, asioiden esittäminen ontuvaa, ei-elämyksellistä.” 45; Ito, 2

”Toimintahetket jäävät melko irrallisiksi päiväkodin muusta toiminnasta.” 24; Ito, 3

”Seurakunnissa ei välttämättä osata ajatella isoa ryhmää kerralla, heidän toimintansa päiväkotitasolla on liiaksi pienryhmämäistä, joka useinkin on vaikea toteuttaa.” 27; Ito, 3

”Joskus liian pitkiä ja vaikeatajuisia juttuja lapsille.” 20; sos.kasv. 3

Hilskankin (1995) tutkimukseen osallistuneet kasvattajat kritisoivat yhteistyötä seurakuntien kanssa siitä, että seurakuntien työntekijät ovat useimmiten kyvyttömiä huomioimaan muun muassa lasten ajattelun tasoa.

Vastaajat mainitsivat erääksi heikkoudeksi myös ajan vähyden ja resurssipulan. Koska seurakunnissa on vähän henkilökuntaa tekemään yhteistyötä päiväkotien kanssa, ei ole monestikaan mahdollista keskustella viikoittain uskontokasvatukseen liittyvistä pulmista tai ajatuksista. Muutamista vastauksista oli nähtävissä, että konsultointi koetaan tärkeäksi ja sitä olisi jatkossa kehitettävä.

”Seurakunnalla ei ole resursseja palvella yksittäisiä päiväkotiryhmiä.” 30; lto, 2

”Joskus aivan akuuteissa kysymyksissä ei ole mahdollista saada yhteyttä seurakunnan työntekijöihin.” 19; lto, 4

”Nykyisin ajanpuute on ongelma, sillä alueella on suuri seurakunta ja paljon lapsityötä.” 36; lto, 4

”Yhteistyön järjestäminen on joskus vaikeaa, perinteinen ajanpuute syynä.” 35; lto, 4

”Käytännön yhteys esimerkiksi viikoittain jää usein minimaaliseksi aika- ja henkilöstöpulan vuoksi.” 3; lto, 3

Muutamit vastaajat kaipasivat lisää yhteistä suunnittelua ja toteutusta esimerkiksi erilaisten tapahtumien järjestämisessä. Lampisen (1991,60) tutkimuksen mukaan yhteistyöpalavereita seurakunnan ja päiväkodin välillä oli vähän. Tämä vaikutti negatiivisesti yhteistyöhön.

”Seurakunnasta voisi ottaa enemmän yhteyttä päiväkoteihin.” 29; kk, 1

”Seurakunnasta voisi tarjota useammin esimerkiksi joulunajan pyhäkoulujen järjestämistä.” 15; sos.kasv. 4

”Toivoisin näkeväni seurakunnan työntekijän päiväkodissa vierailulla.” 38; sos.kasv. 4

”Koska yhteistyö on vähäistä, seurakunta jää etäiseksi.” 22; lto, 2

”Enemmän voisi olla yhteistä suunnittelua, pitkäjänteisyyttä.” 6; lto, 4

Yhdeksän vastaajaa moitti seurakunnan työtapaa, olemusta vanhanaikaiseksi, sattumanvaraiseksi tai jämähtäneeksi.

”Pyhäkoulu on kaavoihin kangistunut.” 10; lto, 4

”Suomalainen evankelis-luterilainen kirkko on vanhanaikainen ja kankea, ei ole helppoa ottaa yhteyttä.” 16; lto, 2

”Päiväkodin pyhäkoulussa toimintatapaa voisi välillä vaihtaa, kiinnostaisi enemmän.” 32; lto, 3

”Joskus sattumanvaraisuus kiusaa.” 42; lto, 4

Yhteistyön heikkoutena nähtiin myös lasten vanhempien asenteet ja niiden vaikutukset yhteistyöhön seurakunnan kanssa.

” Jotkut vanhemmat vastustavat seurakunnan henkilökunnan pyhäkoulu.” 10; Ito, 4

” Kaikkia vanhempia ei ilahduta, että käymme vain evankelis-luterilaisen seurakunnan tilaisuuksissa.” 5; Ito, 4

Kolme vastaajaa piti seurakunnan ja päiväkodin yhteistyön heikkoutena sen vaikutuksia päiväkodin työmoraaliin ja eräs vastaajista kertoi kirkon sijainnin haittaavan yhteistyötä.

” Helposti tulee työnnettyä seurakunnan vastuulle sitä mitä itsekin osaisi tehdä.” 54; Ito, 3

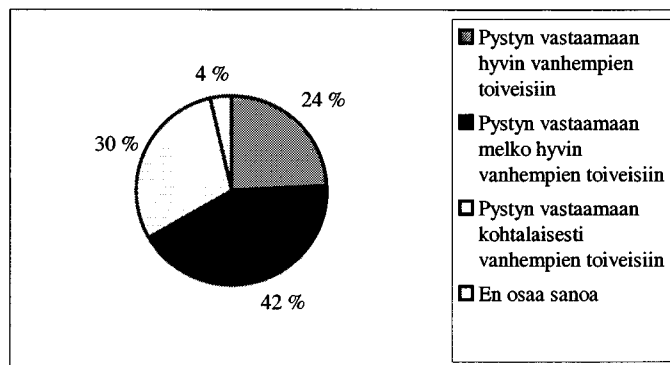
” Kun pyhäkoulu tulee valmiina, vastuu uskontokasvatuksesta tulee helposti jäämään sen varaan, passivoi päiväkodin kasvattajaa.” 13; Ito, 4

” Ei tarvitse itse perehtyä Raamatun kertomusten esittämiseen.” 1; Ito, 3

” Matka kirkolle jaksetaan juuri ja juuri kävellä.” 34; Ito, 4

Yhteistyö lasten vanhempien kanssa

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää uskontokasvatuksessa. Kuvio 8 kuvaa tätä yhteistyömuotoa.

Kuvio 8 Yhteistyö lasten vanhempien kanssa.

Vastanneista 13 (24 %) kertoi pystyvänsä vastaamaan vanhempien toiveisiin hyvin. Vastanneista 11 oli iältään 25-44-vuotiaita, 11 oli työkokemusta joko 6 vuotta tai enemmän ja 11 omasi joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Tästä on pääteltävissä ainakin se, että työkokemuksen kautta tulee varmuus vastata vanhempien toiveisiin hyvin. Kaksi vastaajaa kuului väestörekisteriin, muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Vastanneista 23 (42 %) kertoi pystyvänsä vastaamaan vanhempien toiveisiin melko hyvin. Vastanneista 18 oli iältään 25-44-vuotiaita, 17 oli työkokemusta 6 vuotta tai enemmän ja 19 oli saanut joko

2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. 19 vastaajaa kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja neljä väestörekisteriin.

Vastanneista 16 (30 %) kertoi pystyvänsä vastaamaan vanhempien toiveisiin kohtalaisesti. Vastanneista 11 oli iältään yli 35-vuotiaita, 10 oli työkokemusta 6 vuotta tai enemmän, ja 12 oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Yksi vastaaja kuului väestörekisteriin ja muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Huonosti vanhempien toiveisiin vastanneita ei ollut yhtään. Kaksi (4 %) vastaajaa ei ollut merkinnyt mitään vaihtoehtoa edellisistä vaihtoehdoista. Nämä kaksi vastausta jäi tilastollisen analyysin ulkopuolelle. Aikaisemmissakin tutkimuksissa (muun muassa Hilska 1995) on käynyt ilmi, että yhteistyö vanhempien kanssa on erittäin tärkeää uskontokasvatuksen alueella.

Yleisin yhteistyömuoto lasten vanhempien kanssa oli avoimet keskustelut. Näihin luettiin päivittäiset keskustelut, vanhempainillat ja vanhempien kanssa käydyt kahdenkeskiset juttutuokiot. Avoimien keskustelujen kautta kasvattajat pyrkivät saamaan tietoa muun muassa vanhempien toiveista, sopimaan yhteisestä linjasta vanhempien kanssa ja keskustelemaan lasten kysymyksistä. Vastaajat kertoivat toteuttavansa vanhempien esittämiä toiveita mahdollisuuksiensa mukaan. Jos vanhemmat vaativat lapsensa poistamista uskontotuokioilta tai vastaavilta, kasvattajat pyrkivät tähän.

”Hankaluuksia on, jos lapsi tarvitsee eristää meidän uskonnollisista tilanteista pois. Tai kuten Jehovan todistajalapsen syntäreistä ynnä muista juhlista.” 23; Ito, 2

”Jos vanhemmat eivät halua uskontokasvatukseen lastaan, voidaan hänet ottaa erillään. Tämä toive on erittäin harvinaisen, lukuun ottamatta islamilaisia.” 54; Ito, 3

Vastaajat olivat kohdanneet hyvin monenlaisia vanhempia. Yleensä vanhemmat tyytyivät päiväkodin toteuttamaan uskontokasvatukseen. Vastaajista 24 arvelivat vanhempien olevan tyytyväisiä päiväkodin antamaan uskontokasvatukseen.

”Yleensä vanhemmat ovat tosi kiitollisia, kun joku vaan vaivautuu juttelemaan heidän lastensa kanssa tällaisista asioista. Laulujen ja rukousten opettamistakaan ei yleensä kukaan pane pahakseen.” 5; Ito, 4

”Ilmeisesti vanhemmat luottavat päiväkodin antamaan uskontokasvatukseen. Se on tarpeeksi neutraalia, ei liian korostettua, mutta ei olematontakaan.” 28; Ito, 4

”Päiväkodin lasten vanhemmat ovat olleet menettelytapoihimme tyytyväisiä.” 2; Ito, 4

Kaksi vastaajaa nosti esille ajatuksen, että uskontokasvatus olisi kokonaan tai ainakin pääosilta päiväkodin vastuulla.

” Yleisesti ottaen vanhemmat ovat tyytyväisiä päiväkodin järjestämään uskontokasvatukseen; jotkut jopa sitä mieltä, että uskontokasvatuksen pääpaino tulee olla päiväkodin vastuulla.”

” Vanhemmat ovat kovin tyytyväisiä, kun uskontokasvatus hoidetaan päiväkodissa.” 12; Ito, 4

Kahdeksan vastaajaa oli kohdannut vanhempien erityistoiveita uskontokasvatuksen osalta.

” Toiset vanhemmat pyytävät iltarukousta tai ruokarukousta. Tämä toive toteutetaan.” 7; Ito, 3

” Useimpien vanhempien mielipide mielestäni tuntuu olevan, että uskontokasvatus lähtee kotoa ja päiväkodin tehtävä olisi siirtää arvoja lapsille vanhempia tukien enemmän kuin antaa varsinaista uskonnon opetusta.” 25; Ito, 3

” Vanhemmat toivoisivat enemmän ja monipuolisemmin eettistä kasvatusta.” 29; kk, 1

” Jotkut vanhemmat ovat toivoneet pyhäkoulua ja sitä emme ole vielä toistaiseksi pystyneet tarjoamaan.” 22; Ito, 2

” Suurin osa vanhemmista toivoo sitä mitä tarjoamme eli etiikkaa ja kirkkopyhiä ja joulu- ja pääsiäiskirkkoja.” 26; Ito, 4

Kun vanhempien toiveet ja mielipiteet ovat kirjavia, vaaditaan kasvattajalta suurta taitoa löytää kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu.

” Vaatimukset kirjavia – jotkut vanhemmat eivät hyväksy seurakunnan päiväkodille tuloa, jotkut taas tahtovat sitä.” 10; Ito, 4

” Vanhempien näkemykset saattavat erota paljonkin omistani, ja se vaatii neuvottelu- ja keskustelutaitoa.” 3; Ito, 3

” Mielipiteet vanhempien taholta aika eroavia uskontokasvatuksesta - toiset haluavat, toiset taas eivät.” 20; sos.kasv. 3

” Vanhempien toiveisiin pyritään vastaamaan, mutta tietyt rajoitteet ovat tietenkin olemassa.” 31; Ito, 3

” Asioista on aina ääripäiden mielipiteitä ja me kuljemme ehkä keskietä.” 1; Ito, 3

Muutammat vastaajista kertoivat, etteivät vanhemmat ole esittäneet mitään toiveita tai ainakin toiveiden osuus on ollut vähäinen uskontokasvatuksesta.

” Vanhemmilla ei yleensä ole erityistoivomuksia uskontokasvatuksen osalta. He toivovat yleensä vain niin sanottua normaalia uskontokasvatusta.” 49; sos.kasv. 4

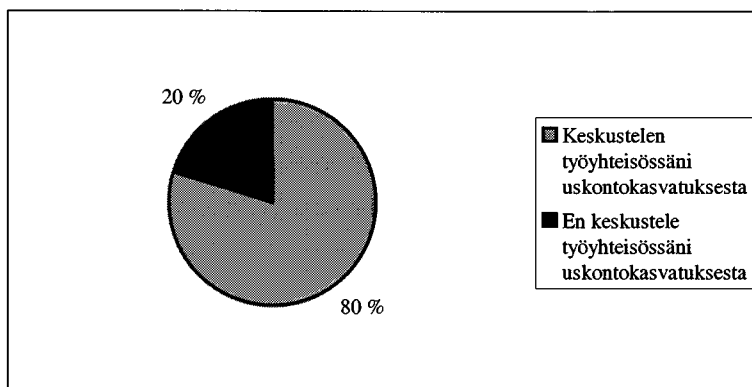
” Vanhempien toiveet ovat yleensä melko vähäisiä, juhlapyhien vietto ja suurimmat vuoden tapahtumat riittävät heille.” 27; Ito, 3

” Toivoisi joskus, että vanhemmat esittäisivät enemmän toiveitaan ja mielipiteitään.” 11; sos.kasv. 2

” Toiveita kyseessä olevalta saralta esitetään todella harvoin.” 30; Ito, 2

Uskontokasvatus ja sen vaikutukset työyhteisöön

Kuviossa 9 näkyy uskontokasvatuksesta keskustelun osuus työyhteisössä.

Kuvio 9 Uskontokasvatuksesta keskustelu työyhteisössä.

Vastaajista 43 (80 %) kertoi keskustelelevansa uskontokasvatusta koskevista asioista työtovereiden kanssa. Vastanneista 30 oli iältään 35-vuotiaita tai vanhempia, 3 oli työkokemusta 6 vuotta tai enemmän ja 34 oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. 35 vastaajaa kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja kahdeksan kuului väestörekisteriin eli kaikki tutkimukseeni osallistuneet väestörekisterin edustajat.

Vastaajista 11 (20 %) kirjoitti, ettei keskustele uskontokasvatusta koskevista asioista työtovereidensa kanssa. Vastanneista kahdeksan oli iältään 25-34-vuotiaita. Vastaajat olivat jakautuneet työkokemus-luokkiin tasaisesti. Kahdeksalla vastaajalla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Kaikki tähän ryhmään kuuluvat kuuluivat evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Keskustelun aktiivisuus näytti riippuvan yleisestä keskusteluilmapiiiristä ja siitä, kuinka läheinen asia työntekijöille oli. Eräs vastaajista mainitsi pystyvänsä keskustelemaan uskontokasvatukseen liittyvistä asioista joidenkin työntekijöiden kanssa, mutta joidenkin toisten kanssa taas ei. Vastauksista paistoi läpi erilaiset käytännöt. Harvemmin keskustelun kohteena oli kasvattajien oma vakaus, sillä keskustelut liittyivät lähinnä uskontokasvatuksen sisältöihin esimerkiksi mitä ja miten halutaan uskontokasvatusta kussakin ryhmässä ja päiväkodissa toteuttaa.

” Toki olemme samaa mieltä uskontokasvatusta koskevista asioista työpuiteissa. Emme kiihkoile puolesta tai vastaan.” 36; lto, 4

” Keskustelu on aika vähäistä. Jokainen pitää mielipiteet ominaan.” 1; lto, 3

” Keskustelua on ollut arvoista, etiikasta, vakaumuksesta. Keskustelukulttuuri työyhteisössäni on erittäin vapaa ja salliva !” 44; lto, 4

” Joidenkin kanssa keskustelen enemmän, joidenkin toisten kanssa vähemmän. En keskustele niinkään vakaumuksesta, vaan mikä on suhteeni uskonto-lapsi tasolla.” 6; lto, 4

18 vastaajaa kertoi oman vakaumuksen tai kiinnostuksen uskontokasvatusta kohtaan vaikuttavan siihen, kuka toteuttaa uskontokasvatusta. Kallioisen (1987, 56) tutkimukseen osallistuneet uskonnonopettajat ilmoittivat, että ei-uskonnollisilla opettajilla oli vaikeuksia orientoitua opettamiseen kuin uskonnollisilla opettajilla. Kysymys työnjaosta uskontokasvatuksen alueella sai aikaan hajontaa. Toimintatapoja oli hyvin monenlaisia. Joissain päiväkodeissa uskonnolliset tuokiot piti asianläheiseksi kokeva ihminen. Näissä tapauksissa kyseessä olevat henkilöt suunnittelevat ja toteuttavat tuokiot itsekseen sekä kirjaavat opetussuunnitelmiin tämän osa-alueen.

” Työntekijöiden omat intressit vaikuttavat halukkuuteen uskontokasvatuksen toteuttamiseen.” 20; sos.kasv. 3

” Työnjako tuntunut luonnolliselta valinnalta henkilökunnan kiinnostuksesta johtuen. Uskonnollisiin juhliin tai muihin sellaisiin hankin minä materiaalit ja pääasiassa myös toteutan ne. Hengelliset laulut opettaa työtoverini, joka muutenkin vastaa laulunopetuksesta. Minä hoidan yhteydenpidon seurakuntaan. Uskontokasvatuksen toteuttaminen laajassa merkityksessä tapahtuu yhteistyössä.” 19; lto, 4

” Niin sanottu aktiivinen seurakuntalainen hoitaa ryhmämme yhteistyön seurakuntaan. Muuten uskontokasvatus jakautuu kaikkien kesken.” 29; kk, 1

” Ne kellä on uskonnollinen vakaumus, järjestävät herkemmin pyhäkoulut, hartaushetket, raamatunkertomukset, hengelliset laulut sekä tekevät uskontokasvatuksen opetussuunnitelman. Mutta kaikki kuitenkin ovat mukana toiminnassa.” 3; lto, 3

” Se kuka haluaa ja osaa, hoitaa asian.” 37; lto, 4

Yksi vastaajista kertoi, että työnjakoa ei heidän työyhteisössä ole, vaan he toteuttavat uskontokasvatusta seurakunnan toteuttamien tuokioiden kautta tai ei ollenkaan.

” Työnjakoa tällä alueella ei ole. Kaikki tai useimmat tahtovat vain valmista, seurakunnan antamaa uskontokasvatusta tai ei uskontokasvatusta lainkaan.” 10; lto, 4

Joissain toisissa päiväkodeissa uskontokasvatukseen liittyvät toiminnot oli jaettu tasapuolisesti kaikkien kasvattajien kesken. Vastaajista 25 kertoi, että uskontokasvatus toteutetaan tavalla tai toi-

sella yhdessä ryhmän aikuisten kanssa. Näissä tapauksissa toiminnot suunniteltiin yhdessä ja toteutettiin yhdessä sovitulla tavalla esimerkiksi jokainen kasvattaja aamuvuorolaisena ollessaan piti tuokion.

”Pieniä hartaushetkiä järjestämme välillä pareittain, muuten hoidamme uskontokasvatuksen ryhmäkohtaisesti.” 53; lto, 4

”Aamuvuorolainen hoitaa uskontokasvatuksen, koska on toiminta-aikana paikalla.” 32; lto, 3

”Iltavuorolainen järjestää joka toinen keskiviikko uskontotuokion eli työvuorojen kiertäessä jokainen saa vuorollaan pitää kyseessä olevan tuokion.” 21; amk, 2

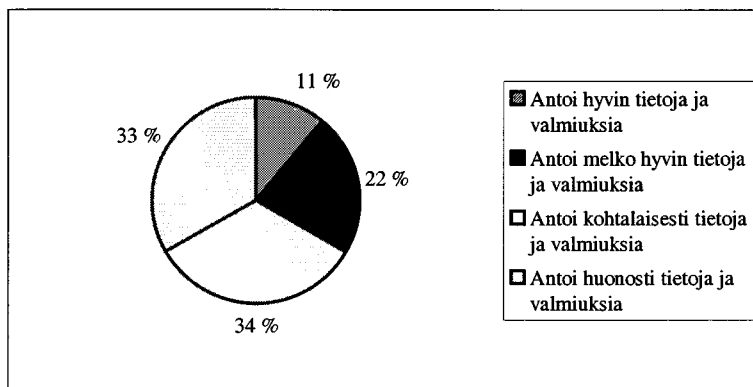
”Lähinnä mietimme yhdessä toimintatapoja ja tarpeita. Jokainen ryhmä toteuttaa uskontokasvatuksen yksilöllisesti. Enemmän voisi tehdä yhteistyötä talon sisällä.” 24; lto, 3

”Kristillisen kirkkovuoden suuret juhlat vietämme yhteisesti. Näin tilaisuus vaikuttaa juhlavammalta ja hartaammalta. Tässä korostuu kristittyjen yhteys.” 36; lto, 4

”Yhteistyö ja työnjako pelaa samalla tavalla kuin muissakin asioissa.” 34; lto, 4

9.6 Antaako kasvattajien koulutus tiedot ja valmiudet uskontokasvattajana toimimiseen ?

Kasvattajien mielipiteet koulutuksen antamista valmiuksista erosivat toisistaan. Kuvio 10 kuvaa näiden erojen prosenttisuudet.

Kuvio 10 Antoiko kasvattajien koulutus tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen?

Vastanneista kuusi (11 %) koki koulutuksen antaneen hyvin tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen. Vastanneista viisi oli iältään yli 35-vuotiaita, viisi omaa työkokemusta 6 vuotta tai enemmän. Tähän ryhmään kuuluvat olivat saaneet joko 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen. Yksi vastaajista kuului väestörekisteriin ja muut evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Vastanneista 12 (22 %) koki koulutuksen antaneen melko hyvin tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen. Vastanneista seitsemän oli alle 34-vuotiaita, kahdeksalla vastaajalla oli työkokemusta 6 vuotta tai enemmän. Yhdeksällä vastaajalla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. Kaikki vastanneet kuuluivat evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Yli puolet vastanneista ilmoitti olevansa pettynyt koulutukseensa. Vastanneista 18 (34 %) koki koulutuksen antaneen kohtalaisesti tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen. Seitsemän vastaajaa oli iältään 25-34-vuotiaita, kuusi vastaajaa 35-44-vuotiaita ja viisi vastaajaa 45-vuotiaita tai vanhempia. Vastanneista viidellä oli työkokemusta 2-5 vuotta, neljällä 6-10 vuotta ja yhdeksällä (eli puolella) 11 vuotta tai enemmän. 16 vastaajalla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus. 14 vastaajaa kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja neljä väestörekiesteriin.

Vastanneista 18 (33 %) koki koulutuksen antaneen huonosti tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen. Heistä 11 oli 35-44-vuotiaita. Vastanneista kahdeksalla oli työkokemusta joko 2-5 vuotta tai 6-10 vuotta ja kahdeksalla 11 vuotta tai enemmän. 11 vastaajalla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutus, kolmella kasvatustieteen kandidaatin koulutus ja neljällä sosiaalikasvattajan koulutus. 15 vastaajaa kuului evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja kolme väestörekiesteriin.

Näistä tuloksista voi tehdä muutamia päätelmiä. 2-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen saaneet, 11 vuotta tai enemmän työkokemusta omaavat ja vanhemmat kasvattajat ovat tyytymättömiä saamaansa koulutukseen ja sen antamiin tietoihin ja valmiuksiin kuin muut. Kaikki kasvatustieteen kandidaatit olivat tyytymättömiä saamaansa opetukseen uskontokasvatuksen osalta. Sosiaalikasvattajista kuusi eli melkein kaikki koki koulutuksen antaneen joko kohtalaisesti tai huonosti tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen.

Vastaajien iän voi myös nähdä vaikuttaneen koulutustyytyväisyyteen. Iäkkäimmät vastaajat kokivat koulutuksensa antaneen tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen paremmin kuin nuoremmat vastaajat. Tyytymättömämpiä olivat 35-44-vuotiaat vastaajat. Keskimäärin vastaajat kokivat koulutuksensa antaneen melko hyvin tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen kaikki ikäryhmät mukaan lukien. Tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä, mutta suuntaa-antava. Tästä

voi tehdä päätelmän, että uskontokasvatuksen osuus on opetusohjelmissa liian vähäinen tai sisällöltään riittämätön vastaamaan käytännön työssä tarvittavia tietoja ja valmiuksia.

Kuten aikaisemmissakin kysymyksissä myös tässä ajatukset jakautuivat kahteen ryhmään: koulutukseen tyytymättömät ja tyytyväiset. Koulutukseensa tyytymättömiä oli enemmän. Uskontokasvatuksen kerrottiin olevan anniltaan teoriatasolla. Vastaajat toivoivat, että tieto saataisiin myös käytännön yhteyteen jo koulutuksen aikana. Tämä vaatisi kuitenkin uskontokasvatuksen osuuden lisäämistä opetusohjelmiin.

”Koulutuksessa jonkin verran tietoja ja taitoja antaneita kursseja, mutta itseltäni puuttuu ainakin selvästi käytännön antama varmuus.” 24; Ito, 3

”Mitään konkreettista ei jäänyt käteen. 1 opintoviikko ei paljoa anna. Sekin jaetaan vielä eettisen kasvatuksen kanssa.” 29; kk, 1

”Ei juuri minkäänlaista toimimisen mallia annettu.” 20; sos.kasv. 3

”Ei paljoa puhuttu uskontokasvatuksesta koulutuksessa. Keskityttiin lähinnä eettisiin kysymyksiin ja arvokeskusteluihin.” 8; Ito, 2

”Koulutuksessa vain kehoitettiin uskontokasvatuksen tavoitteiden täyttämiseen.” 40; Ito, 4

Useimmat vastaajista kertoivat, että vasta käytännön työssä he olivat voineet soveltaa koulutukseensa saamiensa tietoja. Lisäksi oma into etsiä uskontokasvatukseen liittyvistä asioista tietoja ja erilaiset kurssit olivat edesauttaneet kasvattajia toimimaan uskontokasvattajina.

”Itse täytyy usein ottaa selvää asioista esimerkiksi kirjallisuutta apuna käyttäen.” 11; sos.kasv. 2

”Osuus koulutuksessa vähäinen, muistaakseni. Vasta työkokemus on opettanut, samoin kurssit.” 13; Ito, 4

”Ehkei koulutus paljoakaan antanut, mutta myöhemmin olen saanut aiheesta hyvää materiaalia.” 1; Ito, 3

”Koulutus antoi perustiedot eli luurangon. Itse täytyy kehittää lihat luurangon ympärille.” 45; Ito, 2

16 vastaajaa ilmoitti olevansa tyytyväinen koulutuksesta saamiinsa valmiuksiin toimia uskontokasvattajana. Vastauksista kävi ilmi, että koulutusajankohdalla oli merkitystä uskontokasvatuksen painotukseen koulutuksessa. Vastaajat kokivat saaneensa valmiudet tuokioiden pitämiseen. Vaikka uskontokasvatuksen osuus koulutuksessa oli pääosin vähäinen, muutamat vastaajat kokivat sen olleen riittävä.

”Uskontokasvatusta oli koulutuksessani vähän, mutta mielestäni riittävästi.” 14; Ito, 2

”Aikaa koulutuksestani on 10 vuotta, joten en muista kaikkea, mutta tietoa uskontokasvatuksen alueelta tuli.” 32; Ito, 3

” Pystyy aika helposti rakentamaan pienen, tunnelmallisen hetken eikä arastele lasten kysymyksiä, jotka ovat aika usein hankalia.” 27; Ito, 3

” Valmistuin 70-luvun alkupuolella. Uskontokasvatus ei ollut silloin muotia päiväkotikasvatuksessa. Teoriatietoa koulutus antoi melko hyvin.” 10; Ito, 4

” Kurssini valmistui Tampereen Lastentarhaseminaarista vuonna 1962. Siihen aikaan uskontokasvatus oli tärkeä oppiaine.” 51; Ito, 4

Vastaajista kukaan ei siis varsinaisesti vaatinut uskontokasvatuksen osuuden lisäämistä koulutuksessa, mutta vastauksista paistoi kyllä läpi käytännön toimintaan saadut vähäiset avut. Seuraavassa lainaukset kahden vastaajan käsityksistä koulutuksestaan ja sen suhteesta työhön.

” Uskontotunnit olivat mielenkiintoisia ja siksi myös saamani tieto antoi valmiuksia.” 12; Ito, 4

” Uskontokasvattajana toimiminen on kiinni enemmän omasta mielenkiinnosta kuin koulutuksen antamista puitteista.” 30; Ito, 2

Vastaajilta kysyttiin kiinnostusta täydennyskoulutukseen. 6 vastaajaa jätti kysymykseen vastaamatta ja toiset 6 vastaajaa ilmoitti, ettei tarvitse täydennyskoulutusta. Kallioisen (1987, 3) tutkimukseen osallistuneet opettajat ilmoittivat haluavansa ja tarvitsevansa enemmän koulutusta ja ohjausta uskonnonopettamiseen. Myös tutkimukseeni osallistuneet vastaajat esittivät monenlaisia toiveita täydennyskoulutusta koskien. Koulutustarvetta esiintyi eniten uskontokasvatuksen perussisältöjen ja toimintatapojen osalta. Uskontokasvatuksen perussisältöjen kohdalla toiveet keskittyivät lähinnä lasten kysymyksien läpikäymiseen.

” Lapsen maailma on konkreettinen ja uskonnon asiat abstrakteja. Koen tarvitsevani koulutusta juuri näiden kahden näkökulman yhdistämiseen.” 42; Ito, 4

” Ehkäpä kaipaisin tietoa Raamatun kertomusten sanomasta ja symboliikasta. Tämä siksi, että osaisin esittää lapsille asiat oikein ja saada sanoman perille.” 27; Ito, 3

” Haluan tietoa siitä, mitä uskontokasvatuksen asioita voin käydä läpi kunkin ikäisen lapsen kanssa ja koulutusta esimerkiksi kuoleman-kysymysten käsittelyyn.” 30; Ito, 2

” Kaipaan uusia ideoita, lauluja ja havaintovälineitä.” 51; Ito, 4

Muutammat vastaajat kaipasivat apua eri uskontokuntien uskontokasvatukseen.

” Kaipaan enemmän tietoa eri uskontokuntien uskontokasvatuksesta ja toimintatapoja uskontokasvatuksen toteuttamiseen.” 43; kk, 2

” Tarvitsen lisää tietoa eri uskonnoista.” 15; sos.kasv. 4

” Mielenkiintoista olisi saada tietoa muista uskonnoista ja heidän tavoistaan.” 12; Ito,

Yksi vastaaja toivoi koulutusta eettisestä kasvatuksesta.

” Toivoisin koulutusta eettisten asioiden käsittelyyn esimerkiksi valmista toimintatapaa, jota voisi soveltaa omassa ryhmässään.” 22; lto, 2

Vastaajat halusivat lisätä taitoaan vastata lapsen uskonnollisiin kysymyksiin, uskontotuokioiden pitämiseen, eettisten pohdintojen pitämiseen, vaikeiden asioiden käsittelyyn esimerkiksi elämän ja kuoleman kysymykset. Kasvattajien koulutustarve näytti olevan yhteydessä jokaiseen kasvattajaan itseensä; omaan innostukseen hankkia uutta tietoa ja omiin mielenkiinnon kohteisiin. Kaikesta huolimatta tuloksista voi tehdä johtopäätöksen, että myös uskontokasvatuksen osalta täydennyskoulutusta tarvitaan.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ei ole sama asia, mitä määrityksemme mukaan uskontokasvatukseen kuuluu ja mitä käytännössä teemme uskontokasvatuksen hyväksi. Uskontokasvatus jakaa ihmisten mielipiteitä monestakin syystä. Ensinnäkin uskonto on lähellä ihmisen syvintä olemusta ja samalla siihen liittyy omia muistoja ja pelkoja. Uskonto on ihmiselle henkilökohtainen asia ja siksi siihen liittyviä tunteita ja mielipiteitä voi olla vaikea käsitellä. Uskontokasvatus on herkkiä tunteita sisältävä alue ja näitä tunteita on joskus vaikea pukea sanoiksi eikä näitä tunteita välttämättä haluta kokea. Uskontokasvatus jakaa ihmisiä yksinkertaisesti siksi, että toisille uskonto on tärkeämpi asia kuin toisille.

Uskontokasvatuksen sisällöt ja tärkeys

Kasvattajien mielestä uskontokasvatuksen sisällöt eivät aina ole konkreetteja, joten se tuo ylimääräistä vaikeutta sisältöjen läpikäymiseen. Yksi tapa tehdä uskontokasvatuksesta konkreettisempää on miettiä toimintatapoja, joilla uskontokasvatuksen sisältöjä tuodaan lähemmäs lasta ja lapsen arkielämää.

Uskontoon liittyvät asiat eivät ole aina yksiselitteisiä eikä sen nostattamiin kysymyksiin löydy nopeasti vastauksia. Tämä tekee uskontokasvatuksesta haasteellisen ja vaikean. Esimerkiksi monet

Vastaajat kertoivat olevansa valmiita karsimaan taikka jopa luopumaan toiminnan sisällöistä, jotta vanhempien toiveet toteutuvat ja heidän arvojaan ei loukata. Uskontokasvatukseen suhtautumisen kerrottiin muuttuneen kuluneiden vuosien ja vuosikymmenien aikana. Tämä näyttäisi osoittavan todeksi sen, että uskontokasvatus on sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan ja kulloinkin yhteiskunnassa vallalla olevat ajatukset ja arvot vaikuttavat uskontokasvatukseen asemaan. Aikaisemmin niin sanotuilla pyhäkouluhetkillä oli todella suuri osuus uskontokasvatuksessa. Nykyisin uskontokasvatuksessa korostuvat lasten kanssa vietetyt hiljentymishetket ja erilaiset projektit uskontokasvatuksen sisällöistä. 1990-luvulla ei ole tapahtunut suuria muutoksia uskontokasvatukseen suhtautumisessa, mikä on osoitettavissa vertaamalla keskenään Lampisen (1991) ja tämän tutkimuksen tuloksia.

Vastauksista ilmeni, että kristilliseen perinteeseen tutustuminen oli olennainen osa uskontokasvatusta. Vastaajat kokivat tärkeäksi kertoa lapsille suomalaisen kulttuurin kristillisestä puolesta. Ilman tätä lapset jäävät heidän mielestään ilman kokonaiskuvaa suomalaisen yhteiskunnan perustasta.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kirkkopyhiin tutustuminen ja niiden suomien mahdollisuuksien käytön koetaan kuuluvan uskontokasvatukseen. Nämä toimintamuodot koettiin vastauksissa tärkeäksi. Vakaumuksellinen ote uskontokasvatuksessa nousi esille muutamissa vastauksissa. Tämä on mielenkiintoista jo senkin takia, että varhaiskasvatuksessa ei tavoitteiden muodossa tätä korosteta. Enemmänkin painotetaan neutraalia ja kunnioittavaa suhtautumistapaa erilaisiin katsontatapoihin, mitään niistä erityisesti korostamatta.

Läheisyyden ja turvallisuuden luominen koettiin uskontokasvatuksen tärkeäksi sisällöksi. Lapselle tulee tarjota mahdollisuus saada osakseen läheisyyttä ja turvallisuutta. Turvallinen jumala-suhde voi olla monelle lapselle väylä käsitellä tunteitaan ja ajatuksiaan ilman naurua tai pilkkaa.

Uskontokasvatuksen tärkeydestä vastaajat olivat eri mieltä. Toisille kasvattajille se oli kaiken kasvatuksen perusta. Sen nähtiin antavan eväitä elämään ja sen antama perusta elämälle nähtiin huomattavana. Näille kasvattajille uskonto oli osa suomalaista kulttuuria ja jo senkin takia he kokivat uskontokasvatuksen oleellisena osana suomalaista päivähoitoa. Kansainvälistyvässä yhteiskunnassa omat juuret ja oman kulttuurin arvostaminen tulee entistäkin tärkeämmäksi. Nämä kasvattajat nostivat esiin myös tavoitteiden kautta tulevan kasvatusvastuun. Toiset vastaajat taas näkivät uskontokasvatuksen kuuluvan kodille.

Uskontokasvatuksen tärkeänä pitämiseen ei vaikuta kuuluminen evankelis-luterilaiseen seurakuntaan. Monet väestörekisteriin kuuluvat kasvattajat kertoivat pitävänsä uskontokasvatusta tärkeänä osana päiväkotiemme toimintaa. Uskontokuntaan kuuluvien ja väestörekisteriin kuuluvien vastaajien prosenttiosuudet vastasivat koko maassa olevaa tilannetta vastausajankohtana. Päivähoidon tehtävä nähtiin lähinnä tiedon jakajana ja aiempien tietojen täydentäjänä. Tärkeämpi ja syvällisempi uskontokasvatus kuuluu kasvattajien mukaan kodille. Uskontokasvatuksen tärkeyttä perusteltiin muuttuneella yhteiskunnallisella tilanteella ja siitä aiheutuvalla moniarvoistuvalla, epävarmemmalla tilanteella. Uskontokasvatuksen nähtiin auttavan lasta kohtaamaan tämä muuttunut tilanne. Uskontokasvatuksen ja eettisen kasvatuksen myötä lapsen on helpompi muodostaa identiteettiään, arvojaan ja vakaumustaan.

Tässä tutkimuksessa nuoria vastaajia oli vähemmän kuin vanhempia. Tämä oli yhteydessä vastauksiin monella tavalla. Ensinnäkin mitä vanhempi vastaaja oli, sitä tärkeämpänä uskontokasvatusta pidettiin. Iän mukanaan tuoma kokemus, sekä työkokemus että elämäkokemus, ei voi olla vaikuttamatta vastauksiin. Monet vastaajat kertoivat valmistuneensa aikana, jolloin uskontokasvatus ei ollut kovinkaan suosittu kasvatuksen osa-alue. Koulutus ei vaikuttanut siihen, miten esimerkiksi vastaaja suhtautui uskontokasvatuksen tärkeyteen.

Uskontokasvatuksen toimintatavat

Uskontokasvatuksesta ei saa muodostua ehdotonta. Esimerkiksi Raamatun kertomusten pohjalta keskustelu auttaa lasta huomaamaan, miten monella eri tavalla sama teksti voidaan tulkita ja ymmärtää. Tämä auttaa lasta ymmärtämään, miksi kaikki ihmiset eivät ajattele eivätkä usko samalla tavoin.

Uskontokasvatuksessa käytettiin tämän tutkimuksen tulosten mukaan keskimäärin 3,5 toimintatapaa. Tulos vahvistaa ajatusta, että uskontokasvatus on muutakin kuin Raamatun kertomuksien lukemista ja niistä kertomista. Monien kasvattajien vastauksista heijastui pelko, että uskontokasvatuksen on aina oltava tietyn kaavan mukaista eikä heidän mielestä esimerkiksi projektityöskentely sovi uskontokasvatuksen menetelmäksi. Uskontokasvattajana toimiessaan kasvattajan on omattava samaa herkkyyttä aistia ja tuntea lapsi kuin muidenkin kasvatuksen sisältöjen kanssa.

Musiikki oli toimintatavoista suosituin. Musiikki koettiin luonnollisena tapana toteuttaa uskontokasvatusta, sillä esimerkiksi moniin kirkkopyhiin liittyy lastenvirsiä tai lasten hengellisiä lauluja.

Kasvattajat mainitsivat myös usein taiteen keinot esimerkiksi nukketeatterin ja kuvataiteen eri muodot uskontokasvatuksen menetelminä.

Mielenkiintoista oli, miten paljon rukousta käytettiin toimintatapana. Yllättäväksi asian tekee se, että rukousta käytettiin vaikka lapsiryhmät olivat koostumukseltaan moninaisia. Tulos näyttää osoittavan, että rukous kuuluu olennaiseksi osaksi uskontokasvatusta. Itselläni oli ennakkokäsitys ennen tutkimustani, että rukous on käytännössä hävinnyt toimintatapa tai ainakin sellainen toimintatapa, josta ensimmäiseksi luovutaan.

Monet tutkimukseen osallistuneet kasvattajat mainitsivat hiljentymisen osana uskontokasvatusta. Hiljentymisen on uskonnollisesta taustasta riippumatta yhteistä kaikille, ehkäpä siksi se on tänä päivänä yksi käytetyimmistä uskontokasvatuksen menetelmistä. Hiljentymisen ei loukkaa kenenkään uskonnollisia näkemyksiä.

Erilaiset hartaudet oli tyypillinen tapa toteuttaa uskontokasvatusta. Ne toteutettiin joko itse tai seurakunnan toimesta. Tutkimuksen tulosten mukaan kasvattajat kertoivat toteuttavansa uskontokasvatusta pyhäkouluhetkien kautta joko seurakunnan työntekijän pitämänä tai nivottuna muuhun päiväkodin toimintaan. Harvat vastaajat kertoivat itse toteutetuista uskontokasvatustuokioista. Eräässä vastauksessa arvioitiin uskontokasvatuksen olevan riittämätöntä, jos se nojautuu ainoastaan seurakunnan pitämiin pyhäkouluihin.

Keskustelujen osuus vastauksissa oli yllättävän alhainen. Ilmeisesti uskontokasvatukseen liittyvistä asioista ei haluta, ei uskalleta, ei osata keskustella lasten kanssa. On myös mahdollista, että keskustelu koettiin itsestään selvänä toimintamuotona uskontokasvatuksessa eikä sitä siksi mainittu vastauksissa.

Eettinen ja arvokasvatus sekä uskontokasvatus

Etiikka ja moraalit nousivat vastauksissa uskontokasvatukseen kuuluviksi alueiksi. Eettisen ja arvokasvatuksen suhdetta uskontokasvatukseen oli vastaajien mukaan vaikea määritellä. Kasvattajien mielipiteet olivat sidottuja lapsiryhmän koostumukseen, omaan innostukseen ja haluun toteuttaa molempia osa-alueita omanaan. Enemmistö kasvattajista ilmoitti osuuden olevan suuri tai melko suuri. Monikulttuuristen lapsiryhmien kasvattajat ilmoittivat, että useimmiten toimiminen näissä ryhmissä edellyttää eettisen ja arvokasvatuksen lisäystä. Etiikan säännöt kuuluvat kaikille ihmisille

uskonnollisesta näkemyksestä huolimatta. Vastaajien mukaan yhteiskunnan muutokset, esimerkiksi kansainvälistyminen, on vaikuttanut arvo- ja eettisen kasvatuksen osuuden kasvuun. Luultavasti tämä osuus tulee jatkossa vain kasvamaan.

Jotkut kasvattajat pitivät eettistä ja arvokasvatusta sekä uskontokasvatusta toisiaan tukevana kasvatussisältönä. Niiden sisällöt tukevat toisiaan ja niiden erottaminen tuntuisi näistä kasvattajista teennäiseltä. Osa kasvattajista näki eettisen ja arvokasvatuksen osana uskontokasvatusta. Etiikka ja arvot nähtiin uskontokasvatuksen keskeisinä sisältöinä. Etiikka koettiin juuri tällä hetkellä antoisaksi ja tarpeelliseksi työvälineeksi.

Toiset kasvattajat pitivät uskontokasvatusta osana eettistä ja arvokasvatusta ja toiset päinvastoin. Esimerkiksi eräs kasvattajista kertoi, että ensin täytyy omata arvoja ja asenteita, jotta uskontokasvatukseen liittyvät asiat olisi helpompi sisäistää. Toinen kasvattaja koki, että uskontokasvatus luo pohjan oikean ja väärän ymmärtämiselle. Kumman tahansa näistä kasvatusalueista kasvattaja kokee itseään lähempänä olevaksi, se on pohja toiselle.

Tutkimustulosten mukaan eräät kasvattajat kokivat, että eettisen kasvatuksen voivat kaikki kasvattajat hyväksyä, sitä voi toteuttaa ilman uskontoa ja se on konkreettisempaa kuin uskontokasvatus. Yleistettävyyys, hyväksyttävyyys ja helpompi toteutettavuus olivat perusteluja eettisen ja arvokasvatuksen korostamiselle. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, tukea tarvitsevien perheiden lisääntyminen ja perheiden hajoaminen, ovat lisänneet tutkimustulosten mukaan kasvattajan käyttämän eettisen ja arvokasvatuksen sekä uskontokasvatuksen määrää. Näiden kautta on mahdollista tarjota lapsille pysyvyyttä.

Uskontokasvatuksen tavoitteet

Jotkut kasvattajat kokivat tavoitteet puutteellisiksi tai vanhanaikaisiksi. Tavoitteet koettiin puutteellisiksi esimerkiksi Jeesuksen elämän osalta. Tavoitteissa olevat asiat olivat vastaajien mukaan erillisiä, arkipäivästä irrallaan olevia. Tavoitteiden irrallisuus johtuu ehkä osaksi siitä, että uskontokasvatus ei ole konkreettista kaikilta osin. Sisältöjen yhdistäminen päiväkodin arkeen vaatii lisätyötä. Muutamia kasvattajia häiritsi uskontokasvatuksen tavoitteiden pinnallisuus. Näin ollen tavoitteita oli vaikea toteuttaa ja uskonnollinen kasvatus jäi lähinnä juhlapyhien sanoman käsittelyyn. Kaksi kasvattajaa kertoi, ettei ole laatinut omia tavoitteitaan.

Noin puolet kasvattajista kertoi valtakunnallisten ja laatimiensa tavoitteiden tukevan toisiaan. Vastaukset osoittivat, että kaksikymmentä vuotta sitten laaditut valtakunnalliset tavoitteet ovat yhä käyttökelpoisia. Samalla toteutuu se, että valtakunnalliset tavoitteet vastaavat hyvin kaupunkikohtaisia ja päiväkotikohtaisia tavoitteita. Kasvattajien vastausten perusteella ne vastaavat pääosiltaan yhä edelleen käytännön työn vaatimuksia.

Yhä monikulttuurisempi yhteiskunta asettaa omalta osaltaan haasteen tavoitteille. Monet vastaajat ilmoittivat laatineensa omia tavoitteita. Niiden avulla he korjasivat tavoitekomitean laatimia tavoitteita ja näin tavoitteet pystyivät paremmin vastaamaan työn asettamiin haasteisiin. Näitä uusia tavoitteita olivat muun muassa muiden kulttuurien ja niiden edustajien kunnioittaminen, kirkkotaiteen kauneuden huomioiminen ja hengellinen eläytyminen. Tavoitteita on laadittu ja ne näyttävät löytäneen tien osaksi kasvattajien arkista aherrusta.

Vieraat kulttuurit ja uskonnot sekä uskontokasvatus

Noin neljäsosalla kasvattajista oli lapsiryhmässään vieraiden kulttuurien tai eri uskontokuntiin kuuluvia lapsia. Jos lasketaan kasvattajista mukaan myös ne, jotka olivat joskus aikaisemmin kohdanneet näiden ryhmien edustajia työssään, yhteismäärä nousee kolmasosaan. Vieraisiin kulttuureihin ja uskontoihin kuuluvien lasten vähäinen osuus yllätti. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että nämä lapset ovat muuttaneet lapsiryhmän kasvatusta enemmän eettisen kasvatuksen suuntaan. Tällöin erilaisuuden ja erilaisten näkemysten hyväksyminen on oppimisessa ja yhdessäolossa tärkeää. Lisäksi muutamat kasvattajat kertoivat jättäneensä enkeliaskartelut ja muut uskontoon liittyvät toiminnot pois vieraiden kulttuureiden ja uskontojen lasten kanssa.

Suurin osa kasvattajista koki, etteivät eri kulttuureista tulleet tai eri uskontojen lapset olleet muuttaneet lapsiryhmän toimintaa mitenkään. Vieraat kulttuurit ja uskonnot sekä niiden vaikutus uskontokasvatukseen riippuu paljon kasvattajasta, mutta myös siitä, kuinka suuri osuus vieraiden kulttuurien ja uskontojen lapsilla on ryhmässä. Vieraiden kulttuureiden merkitys on kiistatta viime vuosina noussut. Pakolaisten, siirtolaisten ynnä muiden kautta vieraiden kulttuureiden ja uskontojen osuus on kasvanut suomalaisessa yhteiskunnassa.

Erityisesti yksi vastaajista mainitsi Jehovan todistajat ja heidän vaatimuksensa joulun, pääsiäisen ja synttäreiden poisjättämisestä lapsensa kohdalla. Muutamat kasvattajat kertoivat tutustuvansa lasten kanssa myös suomalaiseen kulttuuriperintöön ja uskontoon sallituissa rajoissa. Yleisesti vastauksis-

sa korostettiin neutraalisuutta: uskontokasvatuksen sisällöistä juhlapyhät käsiteltiin jollakin tavoin ryhmässä ja erilaisten tapojen ja näkökulmien kunnioittaminen eettisen kasvatuksen sisältönä korostui.

Vieraat kulttuurit ja uskonnot tuovat mukanaan haasteita uskontokasvattajalle muun muassa lasten poisjääntien ja erilaisten säädöksiä myötä. Tämä koskee lähinnä islaminuskoisia ja Jehovan todistajia. Muutamat kasvattajat kertoivat tarjoavansa korvaavaa toimintaa uskonnollisten hetkien tai pyhäkouluhetkien ajaksi.

Vastaajat kertoivat keskustelewansa uskontokasvatuksesta enemmän vieraiden kulttuureiden ja uskontojen lasten vanhempien kanssa kuin muiden. Vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa tavoitteena oli luoda yhteinen linja uskontokasvatukselle. Kasvattajat halusivat tietää, mikä on sallittua ja mikä ei, kun taas vanhemmat olivat kiinnostuneita siitä, miten uskontoa päiväkodissa opetetaan. Monet vastaajista kokivat tietonsa rajallisiksi vieraista kulttuureista ja uskonnoista. Kukaan kasvattajista ei kertonut vanhempien vaatineen oman uskontonsa opetusta päiväkodissa. Useat vanhemmat järjestivät itse oman uskontonsa opetuksen päiväkodin ulkopuolella.

Monikulttuurinen uskontokasvatus rikastuttaa omaa uskontoamme. Kun saamme tietoa siitä, miten muut ajattelevat samasta asiasta, voimme alkaa arvostaa jopa enemmän omaa ajattelutapaamme. Laajempi ja monipuolisempi lastentarhanopettajien koulutus uskontokasvatuksen osalta takaa paremmat mahdollisuudet selviytyä monikulttuurista uskontokasvatuksesta esimerkiksi lisämateriaalin ja -tiedon avulla. Eri uskonnoista kertominen vaatii lastentarhanopettajalta paljon tietoa erilaisista ihmisistä, heidän toiminnoistaan ja harjoitteistaan, riiteistään, teksteistään sekä uskomusjärjestelmistä. Kun lastentarhanopettajalla on tietoa erilaisista uskonnoista, on hänen helpompi kohdata niitä työssään ja samalla tiedostaa erilaisten uskomusjärjestelmien takana olevat seikat. Tämä helpottaa esimerkiksi lasten vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Yhteistyö uskontokasvatuksessa

Seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö koettiin vastauksissa tärkeäksi. Vastaajien mukaan seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön määrää oli vaikea arvioida. Yhteistyötä tehtiin kunkin ryhmän ja sen kasvattajien intressien mukaan. Monissa päiväkodeissa oli erityiset seurakuntavastaavat, joiden kautta yhteistyötä tehtiin seurakunnan kanssa. Melkein puolet kasvattajista kirjoitti tekevänsä paljon tai melko paljon yhteistyötä seurakunnan kanssa. Työkokemus näytti vaikuttavan seurakunnan

kanssa tehtävän yhteistyön määrään. Toiset kasvattajat arvioivat tekevänsä yhteistyötä seurakunnan kanssa kohtalaisesti tai vähän. Suosituin yhteistyömuoto oli kirkkokäynnit samoin kuin seurakunnan työntekijän toteuttamat pyhäkouluhetket. Seurakunnan järjestämät koulutukset olivat olennainen osa tehtyä yhteistyötä.

Kasvattajat arvioivat seurakunnan hyviä ja huonoja puolia. Hyvät ja huonot puolet jakoivat kasvattajia. Kulloinkin kyseessä oleva asia saattoi olla toisten vastaajien mielestä hyvä puoli ja toisten vastaajien mielestä huono puoli yhteistyössä. Erään vastaajan mielestä seurakunnalla on kyky ja halu tehdä yhteistyötä erilaisten tapahtumien ja tilaisuuksien pohjalta ja toinen vastaaja ei ollut tällaista yhteistyömuotoa riittävästi kohdannut.

Seurakunnan tarjoamat koulutukset olivat vastaajien mielestä tarpeellisia ja erittäin hyviä. Seurakunnan henkilökunnan kerrottiin olevan asiantuntevaa, tietoja ja taitoja omaavaa ja uskonnon ammattilaisia. Tätä kautta heidän kerrottiin suhtautuvan uskontoon ja siihen liittyviin asioihin luonnollisesti. Vastaajat kertoivat, että mukavien ihmisten kanssa on helppo tehdä yhteistyötä. Seurakunnan vahvuutena oli myös hyvä materiaalitarjoanta. Seurakunnan tarjoama tuki ja apu uskontokasvatukseen koettiin hyväksi, mutta riittämättömäksi. Seurakunnan yhteistyöhalukkuus koettiin vahvuutena, mutta yhteisen ajan löytäminen koettiin vaikeaksi. Seurakunnan tilat nähtiin eräänä vahvuutena esimerkiksi erilaisiin tilaisuuksiin saadaan näissä puitteissa lisää juhlavuutta. Vastaajien mielestä lapsiryhmien huomioimisessa oli seurakunnan työntekijöiden vielä jonkin verran harjaannuttava.

Yhteistyö lasten vanhempien kanssa näytti olevan erittäin tärkeää uskontokasvatuksen ollessa kyseessä. Kaikkiaan vanhempien toiveisiin pystyttiin vastaamaan. Yli puolet kasvattajista kirjoitti pystyvänsä vastaamaan vanhempien toiveisiin hyvin tai melko hyvin. Kasvattajilla, jotka tällä tavoin vastasivat, oli paljon työkokemusta. Työkokemuksen myötä saattaa olla helpompi keskustella vanhempien kanssa uskontokasvatuksesta ja siihen liittyvistä asioista sekä vastata vanhempien asettamiin tavoitteisiin ja toiveisiin.

Yleisin yhteistyömuoto vanhempien kanssa oli erilaiset keskustelut. Näiden kautta kasvattajat pyrkivät saamaan tietoa muun muassa vanhempien toiveista, sopimaan yhteisestä linjasta vanhempien kanssa ja keskustelemaan lasten kysymyksistä. Vastaajat kertoivat, että vanhemmat esittivät hyvin vähän toiveita uskontokasvatusta kohtaan. Vanhempien esittämät toiveet liittyvät yhteistyöhön seurakunnan kanssa, uskontokasvatuksen sisältöihin ja uskontokasvatukseen osallistumiseen esimerkiksi iltarukouksen lukeminen lapsen kanssa. Kasvattajat kertoivat toteuttavansa vanhempien esit-

tämiä toiveita mahdollisuuksiensa mukaan. Tässä on kyse vanhempien vakaumuksen kunnioittamisesta. Jos vanhemmat haluavat lapsensa uskontotuokioilta tai vastaavilta pois, kasvattajat pyrkivät tähän.

Noin puolet kasvattajista arvioivat vanhempien olevan tyytyväisiä päiväkodin antamaan uskontokasvatukseen. Muutamat kasvattajat kertoivat erityistoiveista, joista esimerkkinä vanhempien tukeminen arvojen siirtämisessä lapsille. Monet vastaajat kertoivat, että vanhemmilla ei ollut erityistoiveita uskontokasvatuksen suhteen. Vanhemmat olivat tyytyväisiä päiväkodin tarjoamiin sisältöihin: juhlapyhien viettoon ja vuoden suurimpiin tapahtumiin tutustumiseen. Kaksi kasvattajaa kertoi uskontokasvatuksen päävastuun olevan päiväkodilla. Valtakunnallisissa tavoitteissa lähdetään siitä, että lasten kasvatuksen päävastuu on kodilla. Päivähoidon henkilökunnan ei ole pakko ottaa vastuuta uskontokasvatuksen ainoana antajana, sillä vanhemmat ovat päivähoitolain mukaan lapsiensa ensisijaisia kasvattajia. Kun toiveet ovat kirjavia, vaaditaan kasvattajalta suurta taitoa löytää kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu.

Yhteistyö työyhteisön sisällä on edellytys toimivalle varhaiskasvatukselle. Keskustelu auttaa työntekijöitä ymmärtämään toisiaan paremmin. Samalla työilmapiiri tulee avoimemmaksi ja sallivammaksi. 80 prosenttia kasvattajista kertoi keskustelewansa uskontokasvatusta koskevista asioista työtovereidensa kanssa. Uskontokasvatuksen sisällöt olivat vastaajien mukaan keskustelujen sisältönä, harvemmin keskusteltiin omasta vakaumuksesta.

Uskontokasvatuksen toteuttamisesta oli erilaisia malleja. Kolme mallia oli nähtävissä vastauksien pohjalta: uskontokasvatuksen toiminnot oli jaettu tasaisesti kaikille kasvattajille, asiasta kiinnostuneet toteuttivat uskontokasvatusta tai uskontokasvatus oli seurakunnan antamaa. Se kuka toteutti uskontokasvatusta riippui siitä, kuinka läheiseksi kasvattajat kokivat uskontokasvatuksen ja oliko asiasta keskusteltu työyhteisössä sekä mietitty yhdessä toteuttamistapoja.

Erilaisuus on rikkautta –sanonta pätee myös uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Toimintatavat ja toteutukset uskontokasvatuksen osalta vaihtelivat työyhteisöittäin. Työnjako on hyvä tapa toteuttaa uskontokasvatusta monipuolisesti. Ensin on selvitettävä yhteiset tavoitteet ja sovittava työjaosta. Eräs kasvattajista kuvaili työpaikkansa toimintamalliaan seuraavasti: ”Yksi kasvattajista hoitaa hengellisten laulujen opettamisen, yksi kasvattaja yhteydenpidon seurakuntaan, yksi hankkii materiaalit ja toteuttaa uskontokasvatushetket.” Tämä tapa oli kasvattajan mielestä toimiva ja hyväksi todettu.

Uskontokasvatus kasvattajien koulutuksessa

Koulutus antaa pohjan, jolta tietoja ja taitoja sovelletaan ja kehitetään työelämässä. Kolmasosa kasvattajista koki koulutuksen antaneen hyvin tai melko hyvin tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen. Kaikki koulutukseensa tyytyväiset olivat saaneet 2-vuotisen tai 3-vuotisen lastentarhanopettajakoulutuksen ja he olivat yli 35-vuotiaita. Iän mukanaan tuoma kokemus saattaa tehdä uskontokasvatuksen toteuttamisen helpommaksi.

Tyytyväisyyteen saattaa vaikuttaa myös koulutusajankohta ja koulutuspaikka. Kautta aikain uskontokasvatus on ollut osa lastentarhanopettajakoulutusta, mutta sen painotukset ovat vaihdelleet. Vastausten pohjalta uskontokasvatus näytti olevan toisinaan todella tärkeällä sijalla koulutuksessa. Toisinaan taas siitä oli tarjottu vain teoriaopetusta.

Enemmistö eli kaksi kolmasosaa vastaajista oli tyytymättömiä saamaansa koulutukseen uskontokasvatuksen osalta. Tyytymättömillä kasvattajilla oli yhteisiä nimittäjiä: useilla oli joko 2-vuotinen tai 3-vuotinen lastentarhanopettajakoulutus, työkokemusta 11 vuotta tai enemmän ja he olivat 35-44-vuotiaita. Tästä voi päätellä, että uskontokasvatuksen osuus on heidän kohdallaan ollut liian vähäinen tai ainakin sisällöltään riittämätön vastaamaan käytännön työssä tarvittavia tietoja ja valmiuksia.

Kasvattajat olivat pettyneitä uskontokasvatuksen osuuden vähyyteen suhteessa esimerkiksi eettiseen kasvatukseen. Jonkun verran tietoja ja valmiuksia olivat kasvattajat koulutuksessaan saaneet, mutta käytännön sovellutukset puuttuivat kokonaan. Vastaajien mukaan vasta käytännön työ, kerätty lisämateriaali, kirjallisuus ja erilaiset täydennyskurssit ovat antaneet mahdollisuuden uskontokasvattajana toimimiseen. Vastaajat kertoivat, että oma aktiivisuus, mielenkiinto ja innostus ovat perusteita uskontokasvatuksen toteuttamiselle. Myös Hilskan (1995,62) tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat kertoivat näkemystensä uskontokasvatuksesta muotoutuneen työelämässä saatujen kokemusten myötä.

Lisäkoulutusta haluttiin ja toiveet sen sisällöiksi vaihtelivat perustiedoista käytännön sovellutuksiin. Perussisältöjen osalta kiinnostusta ilmeni eniten teorian ja käytännön yhdistämisessä esimerkiksi lasten kysymyksiin vastaamiseen kaivattiin apua. Lisäksi muutamat kasvattajat halusivat tietoja vieraista kulttuureista ja uskonnoista sekä heidän tavoistaan. Yksi kasvattajista kertoi haluavansa

selvittää omia ajatuksiaan suhteessa uskontoon ja uskontokasvatukseen täydennyskoulutuksen avulla. Yksi kasvattaja toivoi koulutusta eettisestä kasvatuksesta. Täydennyskoulutustoiveet liittyivät siis omaan työhön, eivät niinkään oman vakaumuksen vahvistamiseen tai tarkistamiseen. Kaikkiaan voi kuitenkin todeta, että uskontokasvattajana toimiminen edellyttää jonkinasteista lisäkoulutusta.

Mitä olisi hyvä tutkia ?

Koska tutkimuksia uskontokasvatuksesta on tehty vähän Suomessa, olisi niitä syytä lisätä. Täten olisi mahdollista kehittää muun muassa opetussuunnitelman sisältöjä palvelemaan paremmin käytännön työtä ja kehittää parhaiten toimivia työtapoja uskontokasvatuksen sisältöjä vastaaviksi. Samalla kun kasvattajat antaisivat palautetta uskontokasvatuksesta tutkimus- ja kehittämiskäyttöön, olisi syytä myös kuunnella lasten ja heidän vanhempiansa palautetta. Tärkeä kysymys kuuluu: Miten uskontokasvatuksesta tulisi luonnollinen osa päiväkotikasvatusta muiden kasvatuksen osa-alueiden ohelle?

Jatkossa tuloksia voisi syventää esimerkiksi teemahaastattelulla, joka toteutettaisiin lasten, heidän vanhempiansa ja kasvattajien mielipiteitä, ajatuksia ja ideoita kartoittaen. Lisäksi kysymyksiä voisi kohdistaa perhepäivähoitoon ja seurakuntien antamaan kasvatukseen. Lisäksi alkuopetuksessa toteutettavan uskontokasvatuksen tuominen mukaan tutkimukseen mahdollistaisi vertailun uskontokasvatuksen toteuttamisesta. Yksi keino tutkia uskontokasvatusta olisi maaseutu-kaupunki –aspekti. Seuraavat kysymykset kiinnostavat itseäni eniten: Miten lapset kokevat uskonnon ja sen tuomat ajatukset ja tiedot? Miten vanhemmat suhtautuvat päiväkodin antamaan uskontokasvatukseen?

Mitä seuraavaksi...

Kasvattajien olisi hyvä saada riittävän ajoissa tietoa kyseessä olevista uskonnoista ja ajattelutavoista, jotta pystyisi paremmin ymmärtämään vanhempien toiveita ja kulloinkin esiintyviä rajoituksia. Vieraiden kulttuureiden ja uskontojen lapsille tarjottava korvaava toiminta on oltava hyvin suunniteltua, mielekästä. Lapselle tulisi kertoa, miksi hän ei ole toisten lasten kanssa joissakin tilanteissa. Tilannetta voi osaltaan helpottaa se, että lapsi ja lasten vanhemmat kertovat lapsiryhmässä omista tavoistaan. Näin erilaisuus on sekä lapsen itsensä että toisten lasten helpompi hyväksyä.

Vieraiden kulttuurien ja uskontojen vanhempien tukeminen on oleellista kasvatuksessa. Kasvattajalta ei voida vaatia vieraan uskonnon opettamista, vaikka kasvattajalla olisi riittävästi tietoa siitä. Olennaista on vanhempien kasvatustyön tukeminen ja heidän arvojensa kunnioittaminen. Taustojen tunteminen on tärkeää ja kasvattajan tulisi saada tieto tällaisista perheistä riittävän ajoissa. Kirjallisuuden tutustumalla, kursseja ja koulutuksia käymällä kasvattajan on mahdollista hankkia itselleen riittävä pohjatieto kustakin kulttuurista ja uskonnosta.

Seurakunta voisi tarjota kaikkea sitä tieto-taitoa, joka heillä on, päiväkodin uskontokasvatuksen kehittämiseen. Entisten pyhäkouluajkojen tilalle voisi varata erityisiä konsultointiaikoja, jolloin päiväkodin henkilökunnan olisi mahdollista saada tukea uskontokasvatuksen toteuttamiseen. Konsultointi ei tarkoita valmiiden tuokioiden antamista päiväkodin henkilökunnalle, vaan yhdessä keskustelua ja pohtimista uskontokasvatuksen sisällöstä tavoitteiden toteuttamisesta.

Kunkin päiväkodin sisällä olisi hyvä olla yhteinen linja uskontokasvatuksessa. Uskontokasvatuksesta keskustelu työyhteisössä helpottaa toiminnan aloittamista. Tämä helpottaa yhteisten tavoitteiden luomista ja niiden arvioimista. Kasvatuksen yhteinen linja ei kuitenkaan poissulje toimintatapojen sovellusta ryhmittäin.

Koulutuksien yhteyteen olisi hyvä lisätä valinnainen kurssi uskontokasvatuksesta. Kurssi voisi sisältää tietoa vieraista kulttuureista ja uskonnoista, perustietoa kristinuskosta ja käytännön uskontokasvatuksesta.

Lahden päiväkotien uskontokasvatusta ajatellen olisi syytä keskittyä seuraaviin asioihin. Ensimmäkin olisi kartoitettava jokaisen päiväkodin uskontokasvatuksen toteutuminen vaikeuksineen. Tältä pohjalta voisi miettiä yhteistä linjausta koko kaupunkiin uskontokasvatuksen osalta ja kukin päiväkoti tahollaan omia tavoitteitaan uskontokasvatuksen osalta.

Uskontokasvatusta ja seurakunnan kanssa tehtävää yhteistyötä kehittämään luotu mentor-toiminta on käynnistetty Lahdessa vuoden 2000 lopussa. Toiminnan tarkoitus on tukea päiväkotien uskontokasvatusta erityisten tukihenkilöiden eli mentorien avulla. Mentorit tukevat oman alueensa päiväkotien uskontokasvatusta ja toimivat yhdyshenkilöinä seurakunnan ja päiväkotien välillä.

Lahden kaupungin päiväkotien henkilökunta tarvitsee lisäkoulutusta esimerkiksi vieraiden kulttuurien ja uskontojen kohtaamiseen. Tätä koulutusta voisi järjestää asiantuntijaluennoilla niin, että mahdollisimman moni kasvattaja saisi kaipaamaansa tietoa asiasta.

LÄHTEET

- Ahteenmäki-Pelkonen, L. 1993. Päivähoidon uskontokasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alitolppa-Niitamo, A. 1993. Kun kulttuurit kohtaavat – matkaopas maahanmuuttajien kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: OTAVA.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Asp, E. 1994. Johdatus sosiologiaan. Keuruu: OTAVA
- Best, J. W. & Kahn, J. V. 1986. Research in Education. 5. painos. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Borg, W. & Gall, M. D. 1989. Educational Research. An introduction. 5. painos.
- Calvert, S. & Calvert, P. 1992. Sociology today. Harvester Wheatsheaf.
- Cohen, L., Manioin, L. & Morrison, K. 2000. Research Methods in Education. 5. painos. London: Routledge Falmer.
- Hartman, S. G. 1986. Barns tankar om livet. Natur och Kultur. Lund Sweden: Sandley Grafiska.
- Heikkilä, T. 1998. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Hilska, P. 1995. Lastentarhanopettajien uskonnollisen kasvatuksen intentiot. Helsingin yliopisto. Teologinen tiedekunta. Uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma.
- Hull, J. M. 1984. Studies in Religion and Education. Basingstoke, England: Taylor and Francis Ltd.
- Hälinen, K. 1981. Huoltajien käsityksiä 3-6-vuotiaiden lasten uskontokasvatuksesta päiväkodissa tarkasteltuna päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietinnön (1980:31) sitä koskevien esitysten näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos: 92.
- Kallioinen, J. 1987. Uskontoa opettavien luokanopettajien mielipiteitä peruskoulun ala-asteen uskonnonopetuksesta. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkielmia numero 133/1987.
- Laki lasten päivähoitosta 304, 183, 2a §.
- Lampinen, J. S. 1991. Eettisen ja uskonnollisen kasvatuksen toteutuminen päiväkodissa lastentarhanopettajien arvioimana. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Lee, J. M. 1988. How to teach: foundations, processes, procedures. Teoksessa: Ratcliff, Donald. (toim.) Handbook of Preschool Religious Education. Birmingham: Al Religious Education Press.
- Malkavaara, V. 1982. Uskontokasvatuksen asema päivähoidon kasvatustavoitteiden määrittelyssä vuosina 1974-1980. Helsingin yliopisto. Käytännöllisen teologian laitos. Uskonnonpedagogiikan julkaisuja B10/1983.
- McMillan, J. H. & Schumacher, S. 1993. Research in Education. A Conceptual introduction. 3. painos. Harper Collins College Publisher.
- Mohammed, O. N. 1992. Multiculturalism and Religious education. Religious Education. A Journal of the Religious Education Association and the Association of Professors and Researchers in Religious Education, 87 (1), 62-73.
- Ng, D. 1992. Impelled toward Multicultural Religious Education. Religious Education. A Journal of the Religious Education Association and Association of Professors and Researchers in Religious Education, 87 (2), 192-202.
- Nolan, E. H. 1992. Religious Education in Public Schools. Dealing with diversity in spritual traditions at the Chalkface. Religious Education. A Journal of the Religious Education Association and Association of Professors and Researchers in Religious Education, 87 (4), 569-586.
- Nurmi, S. 1994. Katsomukset kohtaavat. Helsinki; Kirjayhtymä
- Parekh, B. 1988. The Consept of Multicultural education. Teoksessa Modgil, S., Verma, G. , Mallick, K. & Modgil, C. (toim.) Multicultural education. An Interminable debate. 2. painos. London and Philadelphia; The Falmer Press.
- Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa. 1990. Sosiaalihuollituksen raporttisarja 14/1990.

- Pyykkö, A., Salpakivi, P. & Vuorio, J.-M. 1985. Päivähoidon kasvatustoiminta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö. 1980. Komiteamietintö 1980:31. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Päivähoidon uskontokasvatuksen tavoitteet. 1976. Kirkon kasvatusasiain keskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Rex, J. 1985. The Concept of A Multicultural Society. Occasional Papers in Ethnic Relations. Coventry: University of Warwick.
- Seurakunta ja päivähoito. 1982. Kirkon kasvatusasiain keskus SKSK.
- Starks, D. & Ratcliff, D. 1988. Planning, Evaluation and Research. Teoksessa: Ratcliff, Donald. (toim.) Handbook of Preschool Religious Education. Birmingham: Al Religious Education Press.
- Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten Keskus.
- Uskonto ja Terveys. 1990. Lääkintähallituksen julkaisuja 3 / 1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Uusitalo, H. 1996. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Vermasvuori, J. 1987. Johdanto: Kasvattajan suhde uskonnon pedagogiikkaan. Teoksessa: Tamminen, K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. 1987. Johdatus uskontokasvatukseen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vienola, V. 1986. Eettinen kasvatus päivähoidossa. Helsinki: Kirjayhtymä.

**USKONNOLLISTEN YHDYSKUNTIEN
JÄSENMÄÄRÄT 31.12.1997**

	Jäsenmäärä	%
Suomen ev.-lut. kirkko	4 403 791*)	85,6
Suomen ortodoksinen kirkkokunta	54 395	1,1
Jehovan todistajat	17 301	0,3
Suomen vapaakirkko	13 330	0,3
Katolinen Kirkko Suomessa	6 533	0,1
Suomen Adventtikirkot	4 483	0,1
Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko	3 215	0,1
Baptistiyhdyskunnat	2 336	0,0
Suomen Metodistikirkot	1 265	0,0
Juutalaisseurakunnat	1 148	0,0
Islamilaisseurakunnat	999	0,0
Ortodoksinen Pyhän Nikolauksen Seurakunta	695	0,0
Suomen vapaa ev.lut. seurakuntaliitto	561	0,0
Suomen Baha'i yhdyskunta	468	0,0
Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen kirkko	319	0,0
Yksityinen kreikkalaiskatolinen kirkollinen yhdyskunta Viipurissa	241	0,0
Luterilainen Sanan Yhdyskunta	159	0,0
Suomen vapaa katolinen kirkko	139	0,0
Suomen Anglikaaninen kirkko	95	0,0
Suomen kristiyhteistö	45	0,0
Krishnaliike, Iskcon Suomessa	33	0,0
Spaso Preobrazenskaja	29	0,0
Suomen Uusapostolinen kirkko	27	0,0
Jumalan seurakunta	15	0,0
Totuuden ystävät	6	0,0
Kristillisten Tekojen Kirkko	..	0,0
Ruotsinmaalainen lut. srk. Olaus Petri	1 282	0,0
Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat; lukuun sisältyvät myös rekisteröimättömiin uskontokuntiin kuuluvat	634 412	12,3

*) Suomen ev.-lut. kirkon väkiluku (läsnäolevat kirkon jäsenet)

17.11.1998

HEI!

Olen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan (varhaiskasvatus) opiskelija. Opiskeluni ovat loppusuoralla ja maisterintutkintooni tarvittava pro gradu-tutkielman teko käynnissä. Aiheeni on päiväkodin uskontokasvatus lastentarhanopettajan silmin. Tutkimuskohteenani tulee olemaan Lahden kaupungin päiväkodit.

Teidän panoksenne on ensiarvoisen tärkeää, sillä uskon tutkimuksellani olevan käytännön hyötyä varhaiskasvattajille. Tutkimukseni kautta pyri kuvaamaan, millaista on päiväkotien harjoittama uskontokasvatus. Tätä kautta on hyvä laatia suuntaviivoja uskontokasvatuksen kehittämiseksi esimerkiksi mitä toiveita asetetaan täydennyskoulutukselle.

Vastauskuori postimerkillä varustettuna on kyselylomakkeen mukana. Täytetyt lomakkeet tulee postittaa viimeistään 30.11.1998.

Kiitos vaivannäöstä ja aurinkoisia talvipäiviä,

KYSELY LAHDEN PÄIVÄKOTIEN USKONTOKASVATUKSESTA LASTENTARHANOPETTAJIEN TEHTÄVISSÄ TOIMIVIEN NÄKÖKULMASTA

Hei !

Olen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen (erityisesti varhaiskasvatuksen) maisteriopiskelija. Teen graduani Lahden päiväkotien uskontokasvatuksesta ja toivon sinulta vastauksia seuraaviin kysymyksiin. Vastauksesi on erittäin tärkeä sekä oman työn tutkimisen kannalta että valmistumistani ajatellen. Kiitos etukäteen !

Ympyröi asteikollisissa (vastausvaihtoehdot 1-4) kysymyksissä mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

TAUSTA

1. SUKUPUOLI

- a) Mies
- b) Nainen

2. IKÄ

- a) Alle 25-vuotias
- b) 25-34-vuotias
- c) 35-44-vuotias
- d) 45-vuotias ---

3. TYÖKOKEMUS

- a) Alle 2 vuotta
- b) 2-5 vuotta
- c) 6-10 vuotta
- d) 11 vuotta ---

4. KOULUTUS

- a) 2-vuotinen lastentarhanopettaja-koulutus
- b) 3-vuotinen lto-koulutus
- c) Kasvatustieteen kandidaatti (sis. lto-koul.)
- d) Kasvatustieteen maisteri (sis. lto-koul.)
- e) Sosiaalisikasvattaja
- f) Muu, mikä _____

5. USKONTOKUNTA

- a) Ev.lut. seurakunta
- b) Ortodoksinen seurakunta
- c) Väestörekisteri
- d) Muu, mikä _____

USKONTOKASVATUKSEN TOIMINTATAVAT

6. Mitä uskontokasvatus mielestäsi on ?

7. Onko uskontokasvatus mielestäsi tärkeää ? Perustele vastauksesi.

- 1 = erittäin tärkeää
- 2 = melko tärkeää
- 3 = kohtalaisen tärkeää
- 4 = ei tärkeää

13. Miten vieraista kulttuureista tulleet ja eri uskontokuntiin kuuluvat lapset ovat vaikuttaneet lapsiryhmäsi uskontokasvatukseen ? Kerro omista kokemuksistasi.

14. Kun on kyseessä vieraista kulttuureista tulevat tai eri uskontokuntiin kuuluvat lapset, millaisia (erityis)toimintatapoja käytät heidän kanssaan ?

YHTEISTYÖTAHOT USKONTOKASVATUKSESSA

15. Teetkö yhteistyötä paikallisen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa ?

- 1 = paljon
- 2 = melko paljon
- 3 = kohtalaisesti
- 4 = vähän

16. Millaista yhteistyötä teet uskontokasvatuksen alueella seurakunnan kanssa ? (Esimerkiksi kirkkokäynnit, hartaushetket)

17. Arvioi yhteistyötä seurakunnan kanssa. Mitä vahvuuksia ja heikkouksia yhteistyö seurakunnan kanssa sisältää ?

Vahvuudet: _____

Heikkoudet: _____

18. Millaista yhteistyötä teet uskontokasvatuksen alueella lasten vanhempien kanssa ? (keskustelut, yhteiset tapahtumat tms.)

19. Arvioi yhteistyötä lasten vanhempien kanssa uskontokasvatuksen osalta. Kuinka pystyt vastaamaan vanhempien toiveisiin uskontokasvatusta koskien ? Perustele vastauksesi.

- 1 = hyvin
 2 = melko hyvin
 3 = kohtalaisesti
 4 = huonosti
-
-
-

20. Keskusteletko uskontokasvatusta koskevista asioista muiden työtovereiden kanssa ? (omasta uskonnollisesta vakaumuksesta tai sen puuttumisesta kertominen tms.)

21. Millaista yhteistyötä ja/tai työnjakoa työtovereiden keskuudessa tapahtuu uskontokasvatuksen alueella ? Perustele.

KOULUTUS JA USKONTOKASVATTAJANA TOIMIMINEN

22. Koetko koulutuksesi antaneen sinulle tietoja ja valmiuksia uskontokasvattajana toimimiseen ? Perustele vastauksesi.

- 1 = hyvin
- 2 = melko hyvin
- 3 = kohtalaisesti
- 4 = huonosti

23. Miltä alueelta tarvitset täydennyskoulutusta uskontokasvattajana toimimiseen ?

Kiitos vaivannäöstäsi !

- (16) Hoito- ja kasvatusympäristölle asetettava tavoite

Lapsessa kehitetään rakkautta ja vastuuta lähiympäristöä, kotiseutua, kotimaata ja sen ihmisiä, kulttuuria ja luontoa kohtaan ja suhtautumaan kielteisesti väkivallan käyttöön ristiriitojen ratkaisussa niin ihmisten kuin kansojen välisissä suhteissa.

- (17) Hoidolle ja kasvatukselle asetettava tavoite

Lasta ohjataan ymmärtämään käyttäytymisen syitä ja seurauksia sekä anteeksipyyttämisen ja -saamisen merkitys ihmisten välisissä suhteissa.

- (18) Lapsen toiminnalle ja kasvamiselle asetettava tavoite

Lapsi saa kokemuksia, jotka ohjaavat häntä inhimillisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen sekä opettavat häntä auttamaan muita ja ymmärtämään, mikä on hyvää, oikeaa ja rehellistä yksilön ja yhteisön kannalta.

3.3.6.2. Uskonnollisen kasvatuksen tavoitteet

- (19) Hoito- ja kasvatusympäristölle asetettava tavoite

Lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä ja hän saa tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä.

- (20) Hoidolle ja kasvatukselle asetettava tavoite

Lasta ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin.

- (21) Lapsen toiminnalle ja kasvamiselle asetettava tavoite

Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisuuden hiljentyä.

USKONTOKASVATUKSEN SISÄLTÖ KASVATTAJIEN VASTAUSTEN POHJALTA

Pyhyiden kokemista

Eettisistä asioista keskustelua

Moraalisten, eettisten ja uskonnollisten kysymysten pohdintaa

Turvallisuuden ja lämmön kokemista

Erilaisuuden hyväksymistä

USKONTOKASVATUS

Kristillisen perinteen esillä pitämistä ja siihen tutustumista

Perheen uskonnollisen näkemyksen
arvostamista ja kunnioittamista

Hengellisen sanoman eteenpäin viemistä

Opetellaan luottamaan Jumalaan

Vakaumuksellista uskonnollisten
asioiden käsittelyä

USKONTOKASVATUKSEN SISÄLTÖ TEOREETTISEN VIITEKEHYKSEN POHJALTA

Tietoa kristinuskon keskeisistä sisällöistä
ja kulttuuriperinnöstä

Osallisuus juhlapyhien perinteeseen

Vastausten saamista uskonnollisiin kysymyksiin

USKONTOKASVATUS

Uskonnollisen vakaumuksen ja erilaisien katsomustapojen kunnioittamista

Turvallisen ja lämpöisen kasvuympäristön tarjoamista lapselle

Lasten vanhempien tai holhoojan vakaumuksen kunnioittamista

TAUSTAMUUTTUAJAT

TAULUKKO 1 Vastaajien koulutuksen suhde vastaajien työkokemukseen.

Koulutus	n	x	s	F	p
2-vuot. Ito-koulutus	26	3,81	,40		
3-vuot. Ito-koulutus	16	2,56	,73		
Kasvatustiet. kand.	3	2,00	,00		
Sosiaalikasvattaja	7	3,29	,95		
Muu	2	2,00	,00		
	54	3,20	,88	16,438	,000 (***)

TAULUKKO 2 Vastaajien iän suhde vastaajien työkokemukseen.

Ikäryhmä	n	x	s	F	p
Alle 35-vuotias	21	2,33	,80		
35-44-vuotias	21	3,52	,68		
45-vuotias ---	12	4,00	,00		
	54	3,17	,95	29,796	,000 (***)

RYHMIEN VÄLISET MUUTTUAJAT

TAULUKKO 3 Vastaajien koulutuksen suhde uskontokasvatuksen tärkeyteen.

Koulutus	n	x	s	F	p
2-vuot. Ito-koulutus	26	1,77	,91		
3-vuot. Ito-koultus	16	2,31	,79		
Kasvatustiet. kand.	3	3,67	,58		
Sosiaalikasvattaja	7	1,71	,76		
Muu	2	1,00	1,41		
	54	2,00	,97	4,694	,003 (*)

TAULUKKO 4 Vastaajien iän suhde uskontokasvatuksen tärkeyteen.

Ikäryhmä	n	x	s	F	p
Alle 35-vuotias	21	2,38	1,02		
35-44-vuotias	21	1,71	,78		
45-vuotias ---	12	1,83	1,03		
	54	2,00	,98	2,893	,065

TAULUKKO 5 Vastaajien työkokemuksen suhde seurakunnan kanssa tehtävän yhteistyön määrään

Työkokemus	n	x	s	F	p
Alle 6 vuotta	16	3,19	,75		
6-10 vuotta	11	2,55	,69		
11 vuotta ---	27	2,37	1,01		
	54	2,65	,93	4,429	,017

TAULUKKO 6 Vastaajien iän suhde koulutustyytyväisyyteen.

Ikäryhmä	n	x	s	F	p
Alle 35-vuotias	21	2,86	,91		
35-44-vuotias	21	3,24	1,00		
45-vuotias ---	12	2,33	,98		
	54	2,89	1,00	3,407	,041